

Kruispunten in de geschiedenis

Een ontwerponderzoek naar intersectionaliteit binnen het geschiedenisonderwijs

Jiske van Piggelen

MA Geschiedenis: Educatie en Communicatie

4953002

Dr. Hanneke Tuitfhof

Dr. Renée Vulto

Datum: 20-08-2025

Woord aantal: 10420

Dankwoord

Het schrijven van deze scriptie was niet altijd even makkelijk, maar het heeft me ook veel geleerd en mijn eigen krachten leren inzien. Het heeft mij geleerd dat ik meer kan dan dat ik denk en dat ik daar best in mag geloven. Deze conclusie had ik niet kunnen trekken zonder de hulp en betrokkenheid van een aantal belangrijke mensen. Ik wil bij deze mijn kans pakken om deze mensen te bedanken.

Als eerste wil ik alle sterke, slimme, dappere, stoere vrouwen¹ bedanken die mij voor zijn gegaan, die mij hebben geïnspireerd. De pioniers in dit veld die ervoor hebben gezorgd dat ik over dit prachtige onderwerp kan schrijven

Ik wil graag mijn groepsgenoten van het thesislab bedanken, voor hun input, steun en gezelligheid. Jullie maakten wat soms eindeloos voelde toch behapbaar. Ik wil Hanneke bedanken voor het altijd vertrouwen houden, ook als ik het zelf even niet meer had. De spraakberichten om me op te vrolijken hebben me er een beetje doorheen gesleept.

Als laatste wil ik mijn zussen, ouders en vriend bedanken. Voor het meelezen, voor het troosten als het niet meezat, voor het vieren als het wel goed gaat, voor de eeuwige steun. Zonder jullie was deze scriptie er niet geweest.

¹ In de allerbreedste interpretatie van dit woord.

Samenvatting

Deze scriptie is een verslaglegging van een ontwerponderzoek naar intersectionaliteit in het geschiedenisonderwijs. Intersectionaliteit is een manier van onderzoek doen die rekening houdt met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen, bijvoorbeeld maar niet beperkt tot: gender, etniciteit, afkomst, sociaaleconomische status etc. en de manier waarop deze aspecten elkaar beïnvloeden. Hoewel intersectionaliteit een plek kan vinden binnen zowel burgerschapsonderwijs als het geschiedenisonderwijs, is er nog weinig over geschreven.

Het theoretisch kader behandelt de ontwikkeling van vrouwengeschiedenis, gendergeschiedenis en intersectionaliteit, en legt verbindingen met burgerschapsvorming, multiperspectiviteit en docent agency. Ook wordt uitgelegd hoe intersectionaliteit zich verhoudt tot het curriculum en de ruimte die docenten ervaren om hierin eigen keuzes te maken. Vanuit de literatuur en de onderwijscontext zijn vier ontwerpprincipes geformuleerd, waarop een eerste versie van het framework is gebaseerd.

Het ontwerponderzoek bestaat uit meerdere evaluatierondes: een focusgroep tijdens een nascholing, interviews met drie geschiedenisdocenten en een gesprek met een lerarenopleider. Hieruit blijkt dat het framework houvast biedt en herkenbaar is voor docenten, mits het duidelijk wordt toegelicht en visueel goed is opgebouwd. Het structuur geven aan intersectionele mogelijkheden bleek waardenvol. Tegelijkertijd bleek het moeilijk concrete voorbeelden te geven vanwege de complexiteit.

In de discussie worden beperkingen van het onderzoek benoemd, zoals de beperkte toetsing in de klaspraktijk en de behoefte aan verdieping voor het vmbo. De scriptie sluit af met suggesties voor vervolgonderzoek, waaronder de verdere doorontwikkeling van het framework, lesvoorbeelden voor verschillende niveaus en vakken, en bredere implementatie binnen het voortgezet onderwijs.

Inhoudsopgave

Dankwoord	2
Samenvatting	3
Inleiding	6
Theoretisch kader	10
<i>Vrouwengeschiedenis</i>	<i>10</i>
<i>Intersectionaliteit</i>	<i>11</i>
<i>Burgerschap</i>	<i>15</i>
<i>Docent agency</i>	<i>16</i>
<i>Multiperspectiviteit</i>	<i>18</i>
Methode	22
<i>Context: Burgerschap</i>	<i>22</i>
<i>Vraag en ontwerpprincipes</i>	<i>23</i>
<i>Ontwerponderzoek</i>	<i>24</i>
Ontwerp	28
Evaluatie	32
<i>Focusgroep: Docentengeschiedenis tijdens nascholing</i>	<i>32</i>
<i>Interviews: Geschiedenisdocenten</i>	<i>33</i>
<i>Interview: Lerarenopleider</i>	<i>35</i>
<i>Uiteindelijk ontwerp</i>	<i>36</i>
Conclusie	38
Literatuurlijst	42
Bijlagen	45
<i>Bijlage 1: Resultaten behoefteonderzoek nascholing</i>	<i>45</i>
<i>Bijlage 2: Framework versie 1</i>	<i>53</i>
<i>Bijlage 3: Uitkomsten focusgroep</i>	<i>54</i>
<i>Bijlage 4: Framework versie 2</i>	<i>55</i>

<i>Bijlage 5: Uitkomsten interviews docenten.....</i>	<i>56</i>
<i>Bijlage 6: Interview docent A</i>	<i>59</i>
<i>Bijlage 7: Interview docent B</i>	<i>74</i>
<i>Bijlage 8: Interview docent C.....</i>	<i>92</i>
<i>Bijlage 9: Framework versie 3.....</i>	<i>108</i>
<i>Bijlage 10: Interview lerarenopleider.....</i>	<i>109</i>
<i>Bijlage 11: Framework versie 4.....</i>	<i>131</i>
<i>Bijlage 12: Bijlage bij framework.</i>	<i>133</i>

Inleiding

Kamala Harris, de eerste zwarte vrouwelijke presidentskandidaat van de Verenigde Staten. Een eerste keer, een unieke situatie. Je zou echter kunnen stellen dat dit helemaal niet zo uniek was. Er is namelijk al een vrouwelijke presidentskandidaat geweest: Hillary Clinton. Op dit gebied is Harris dus niet de eerste. Daarnaast is er ook een zwarte president in de Verenigde Staten geweest: Barack Obama. Wat Harris echter uniek maakt is de combinatie van de twee aspecten van haar leven, zowel haar etniciteit als haar gender zijn hierin van belang en maken haar prestatie uniek.

Deze combinatie zowel gender als etniciteit zijn niet voor het eerst van toepassing op Harris. De Amerikaanse jurist, burgerrechtenactivist en hoogleraar Kimberlé Crenshaw gebruikte de term intersectionaliteit om dit effect te beschrijven in 1989². Zij verdedigde op dat moment een zwarte vrouw die claimde niet aangenomen te zijn voor een baan omdat zij een zwarte vrouw was. Er werkten echter wel zwarte mannen bij dit bedrijf, dus er zou geen sprake zijn van racisme volgens de rechter. Daarnaast werkten er ook witte vrouwen bij dit bedrijf, er zou dus ook geen sprake zijn van seksisme. Door niet te kijken naar het of-of in deze situatie, maar het en-en, oftewel het kruispunt of de intersectie van verschillende aspecten van deze zaak, kon er op een andere manier naar de zaak gekeken worden. Intersectionaliteit kijkt dus naar de wisselwerking van verschillende kenmerken en hoe zij kunnen bijdragen aan machtsongelijkheid en privilege.³

Intersectionaliteit kan ook een manier zijn om te kijken naar de geschiedenis. Dit komt echter in het Nederlandse geschiedenisonderwijs nog niet terug. Er zijn wel vernieuwingen te vinden die hier een poging toe lijken te wagen zonder intersectionaliteit expliciet te noemen. Zo zijn er in de herijking van de *Canon van Nederland* in 2020 meer vrouwen toegevoegd en is er meer ruimte gekomen voor verschillende perspectieven op het Nederlandse slavernijverleden.⁴ Om mogelijkheden

² Crenshaw, Kimberlé. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review* 43, no. 6 (1991), 1244.

³ Trees Pels en Marit Verstappen, *Intersectionaliteit in de praktijk van pedagogische professionals en instituties: verkenning van literatuur*, (Kennisplatform inclusief samenleven, 2023), 3.

⁴ Hanneke Tuithof, 'Meer vrouwen, meer diversiteit, De herijking van de Canon van Nederland', *Kleio* 61 nr 5 (september 2020), 23.

tot het toevoegen van vrouwen te creëren is bijvoorbeeld ook het platform F-site ontstaan. F-site.nu biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis.⁵ Op de site is informatie over vijftig verschillende vrouwen te vinden, met bijbehorende opdrachten. Deze vrouwen zijn divers in etniciteit, afkomst, religie, sociale status etc. en kunnen dus erg goed gebruikt worden om met een intersectioneel perspectief naar de geschiedenis te kijken. De term intersectionaliteit wordt echter opnieuw niet expliciet genoemd.

Er is echter wel ruimte om intersectionaliteit expliciet toe te passen op het Nederlandse onderwijs. Deze ruimte is te vinden binnen de conceptkerndoelen voor Burgerschap die begin dit jaar zijn gepubliceerd. Een van deze kerndoelen is diversiteit, met als doelzin: “De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.”⁶ Specifiek zou het hierin gaan om diversiteit in geloofs- en levensovertuiging, politieke voorkeur, afkomst, gender, seksuele oriëntatie en beperking.⁷ Daarnaast zouden de leerlingen volgens dit kerndoel mee moeten krijgen dat de grondwet discriminatie en racisme afwijst. De mogelijkheid tot intersectioneel denken binnen het onderwijs is hier dus logisch.

Mijn eigen interesse voor intersectionaliteit is ontstaan tijdens mijn bachelor geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Mijn normen, waarden en manier waarop ik naar het geschiedenisonderwijs kijk zijn sterk beïnvloed doordat ik een relatief vrije opvoeding heb gehad en het openbare onderwijs dat ik heb mogen genieten. Als queervrouw heeft feminisme vaak mijn aandacht getrokken en hier heb ik bijvoorbeeld keuze voor vakken in de bachelor, maar ook de keuze voor vrouwelijke docenten door laten bepalen. Tijdens mijn studie leerde ik de term intersectionaliteit kennen, waarna ik me hier meer in ben gaan verdiepen. Ik heb hierdoor ook de meerwaarde van intersectioneel denken in de geschiedenislessen die ik zelf geef ervaren en deze meerwaarde zou ik in deze scriptie graag willen onderbouwen en ondersteunen. Intersectionaliteit betekent ook het erkennen van je eigen privileges. Ik ben een

⁵ F-Site, ‘Over F-Site’, <https://www.f-site.nu/about>. Bezocht 8 november 2024.

⁶ Matthijs Driebergen, Luuk Kampman en Maaïke Oberink, ‘Conceptkerndoelen: Burgerschap’ (Amersfoort: SLO, 2024), 13.

⁷ SLO gebruikt hier de term beperking, de voorkeur in deze scriptie gaat uit naar validiteit.

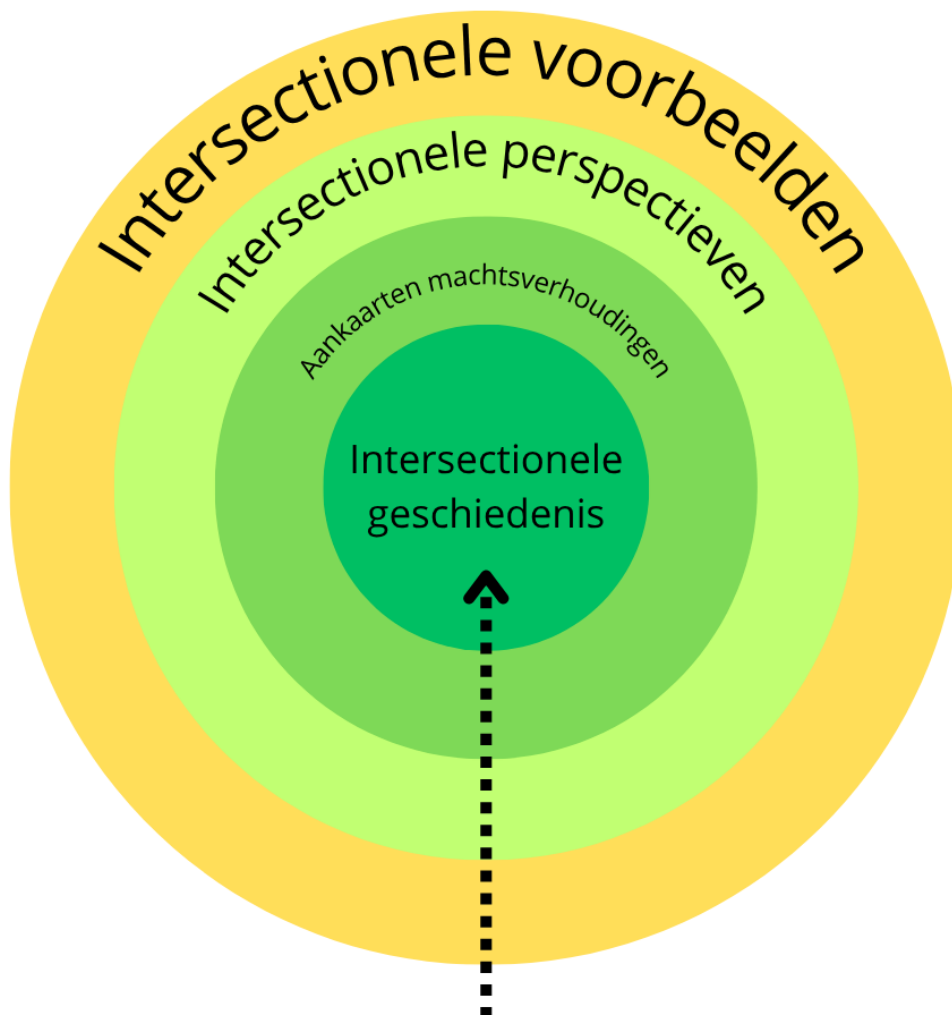
hoogopgeleid, wit persoon uit een welgesteld gezin met een goede mentale en fysieke validiteit. Van veel vormen van onderdrukking waar ik in deze scriptie over zal schrijven zal ik nooit de effecten ervaren. Dit privilege heeft invloed op de manier waarop ik intersectionaliteit onderzoek en de manier waarop ik intersectionaliteit zie.

Deze scriptie schrijf ik mede vanuit mijn stage bij het Histoplatform. Dit is een platform voor professionalisering van (geschiedenis)docenten vanuit de Universiteit Utrecht. Er bleek vanuit het netwerk van deze organisatie vraag te zijn naar nascholing betreft burgerschap. Met een behoefteonderzoek hebben we deze interesse ook kunnen zien.⁸ Veel geschiedenisdocenten, maar ook docenten van andere vakken, geven aan dat zij burgerschapstaken op hun bord krijgen, terwijl zij daar vanuit school niet of nauwelijks in worden begeleid. Daarnaast is in het behoefteonderzoek naar voren gekomen dat diversiteit door veel van de docenten wordt gezien als het belangrijkste kerndoel van burgerschap. Mijn doel in deze scriptie is docenten ondersteunen die meer intersectionaliteit in hun geschiedenislessen willen. Dit is in de vorm van een framework dat docenten kunnen inzetten voor het werken met intersectionaliteit in hun lessen.

Deze scriptie bestaat uit vier hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk schets ik het theoretisch kader. In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk wordt ingegaan op vrouwengeschiedenis, intersectionaliteit en burgerschap. In het tweede gedeelte van het theoretisch kader beschrijf ik hoe deze theorie toegepast kan worden in het onderwijs en zullen docent agency en multiperspectiviteit aan bod komen. Deze begrippen zijn belangrijk voor het mogelijk maken van intersectionaliteit in de geschiedenisles. In het tweede hoofdstuk wordt de methode toegelicht. Hierin wordt ontwerponderzoek verder uitgelegd, de context wordt beschreven en hier is verantwoord hoe het ontwerp is geëvalueerd en door wie. In het derde hoofdstuk wordt het ontwerp geëvalueerd. Het ontwerp is voorgelegd aan een groep docenten tijdens een nascholing van Histoplatform. Hierna volgt een herontwerp, deze is voorgelegd aan een aantal geschiedenisdocenten tijdens een interview. Aan de hand hiervan is het ontwerp opnieuw aangescherpt. Dit ontwerp is voorgelegd aan een lerarenopleider.

⁸ Hedwig Sleurink en Jiske van Piggelen, “Behoefteonderzoek Burgerschap” (november 2024).

Diens feedback is verwerkt in het uiteindelijke ontwerp. Deze scriptie wordt afgesloten door de conclusie en een aantal aanbevelingen.

Gradaties	Beschrijving
1	Toevoegen van intersectionele en diverse voorbeelden
2	Actief betrekken van diverse perspectieven
3	Het aanwijzen van machtsverhouding van verschillende actoren en perspectieven wanneer deze voor de hand liggen.
4	Het systematisch en consequent bespreken en analyseren van machtsverhoudingen in een diverse en intersectionele geschiedenis

Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de verschillende achtergronden en theorieën die van toepassing zijn op het ontwerp toegelicht. Het ontstaan van intersectionaliteit en hoe dit voort heeft kunnen komen uit vrouwen- en gendergeschiedenis wordt uitgelegd.

Daarnaast moet hiermee duidelijk worden dat er ruimte is voor intersectionaliteit tijdens de geschiedenisles. Dit kan gekoppeld worden aan de kerndoelen burgerschap die zijn geformuleerd door het SLO. Het meer intersectioneel maken van de geschiedenisles zou bereikt kunnen worden wanneer een docent genoeg agency heeft en gebruik kan maken van multiperspectiviteit. Deze begrippen werk ik hieronder uit.

Vrouwengeschiedenis

Een belangrijke basis voor intersectionaliteit is vrouwengeschiedenis.

Vrouwengeschiedenis is terug te leiden tot ongeveer 1860. Waar hiervoor individuele vrouwen bijna helemaal niet terug te vinden waren in de literatuur, gingen in deze periode vrouwen toch op zoek naar bewijs dat vrouwen in het verleden iets toevoegden. Dit leidde in Nederland tot bijvoorbeeld ontdekkingen over vrouwen die zich hebben verzet tijdens de Nederlandse Opstand.⁹ Dit had echter wel het effect dat vrouwen werden beoordeeld op de masculiene eigenschappen die ook in mannelijke historische figuren als belangrijk werden gezien. Daarnaast was vrouwengeschiedenis nog geen onderdeel van de academische wereld, de vrouwen die dit onderzoek deden hadden geen toegang tot onderwijs en universiteiten. Het zoveel mogelijk toevoegen van vrouwen aan de al bestaande nationale geschiedenis bleef echter wel de dominante manier van het uitvoeren van vrouwengeschiedenis ook tijdens de start van de tweede feministische golf (1965-1990).¹⁰

Een van de eerste kritieken hierop kwam met het essay 'Did women have a Renaissance?' van Joan Kelly uit 1984. In plaats van dat vrouwen werden toegevoegd aan een masculiene geschiedenis, werden er nieuwe maatstaven en criteria gecreëerd die specifiek gericht waren op vrouwen. Het streven van vrouwenhistorici naar meer

⁹ Geertje Mak en Berteke Waaldijk, 'Gender, history, and the politics of Florence Nightingale', in: Rosemarie Buikema en Iris van der Tuin (red.), *Doing Gender in Media, Art and Culture* (New York, 2009), 211.

¹⁰ Mak en Waaldijk, 'Gender, history and the politics,' 212.

gelijkheid voor mannen en vrouwen ging dus af van exacte gelijkheid creëren, waarin vrouwen moesten voldoen aan masculiene eisen, in plaats hiervan keken deze historici juist ook naar verschillen tussen mannen en vrouwen. Dit heeft bijvoorbeeld ook geleid tot een perspectiefwisseling onder vrouwenhistorici van politieke geschiedenis naar een meer culturele geschiedenis, waarin vrouwen vaak een grotere rol hadden.¹¹

In de jaren '80 van de vorige eeuw kwam naast de vrouwengeschiedenis ook de gendergeschiedenis op. In het essay 'Gender: A usefull catergory for historical analysis' schrijft Joan Scott hier als een van de eersten over. Gendergeschiedenis legt de focus op het analyseren van gender en het deconstrueren van de genderbinariteit.¹² Hierin gaat het dus minder om de geschiedenis van mannen of vrouwen, maar wordt er gekeken naar het masculiene en feminiene.¹³ Deze nieuwe aanpak waarin sekse en gender los worden gekoppeld leidt tot nieuwe inzichten, maar ook tot nieuwe taal die het mogelijk maakt naast gender ook te kijken naar de politieke en sociale ongelijkheid als gevolg van klasse en etniciteit.¹⁴ Sonya O. Rose omschrijft gendergeschiedenis in 2010 in het boek *What is gender history?* als het idee dat ook wat wij man en vrouw noemen een geschiedenis heeft.¹⁵ Gender is volgens Rose niet iets vaststaand dat je bent, maar iets wat je doet of uitvoert. Hoe dit is ingevuld en hoe dit eruit heeft gezien zou dus geen biologisch of natuurlijk verschil zijn tussen man en vrouw, maar een sociaal construct dat aan verandering onderhevig is.¹⁶

Intersectionaliteit

Het streven van vrouwenhistorici en genderhistorici lijkt erg op het streven dat ook duidelijk wordt bij intersectionaliteit. Na de introductie van de term intersectionaliteit door Kimberlé Crenshaw in 1989 in een juridische context verspreidt deze term zich ook naar geschiedenisonderzoek.¹⁷ Waar Scott in haar essay al een voorzet gaf tot het verder

¹¹ Mak en Waaldijk, *Gender, history and the politics*, 2013.

¹² Joan Scott, 'Gender, A useful catergory of historical analysis,' in *American historical review* 91, (1986), 1066.

¹³ Scott 'Gender', 1070.

¹⁴ Scott, 'Gender,' 1075.

¹⁵ Sonya O. Rose, *What is gender history?* (Cambrigde: Polity Press, 2010), 2.

¹⁶ Rose, *Wat is gender history?* 3.

¹⁷ Crenshaw "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." 1244.

kijken dan alleen mannen versus vrouwen maar ook naar klasse en etniciteit, gaat intersectionaliteit nog verder. Naast dat er naar de verschillende aspecten van iemands leven en identiteit wordt gekeken wordt er ook specifiek gekeken naar invloed die deze verschillende aspecten op elkaar hebben. Zo kan een zwarte vrouw seksisme anders ervaren dan een witte vrouw ondanks dat zij beide vrouw zijn.

Een duidelijke definitie van intersectionaliteit is moeilijk te formuleren. Een poging is gedaan door Olena Hankivsky in het artikel 'Intersectionality 101'. Zij schrijft dat intersectioneel onderzoek rekening zou moeten houden met onder andere de volgende aspecten: etniciteit, gender, sociale klasse, seksuele geaardheid, locatie, leeftijd, validiteit, migratiestatus en religie.¹⁸ Niet altijd zijn al deze aspecten relevant en voor haalbaarheid van een onderzoek kan er ook gekozen worden voor een selectie. Dit geeft echter wel een goed beeld van de complexiteit van intersectionaliteit en intersectioneel historisch onderzoek.

Er is nog maar beperkte literatuur over intersectionele geschiedschrijving. Ellen C. Shaffner, Albert J. Mills en Jean Helms Mills schrijven in het artikel "Intersectional history: exploring intersectionality over time" dat geschiedenisonderzoek ook intersectioneel kan zijn.¹⁹ Zij schrijven dat er geen vaste definitie is van intersectionaliteit, maar dat het een methode is die fluïde, noodzakelijk en beschrijvend is. Deze methode beschrijft en houdt rekening met verschillende sociale structuren en aspecten van iemands identiteit en hoe deze veranderen door de tijd heen, hoe zij invloed hebben op elkaar en hoe deze intersecties veranderen door de tijd heen. Zij geven dus ook geen vaste definitie van intersectionaliteit of intersectioneel onderzoek.

Shaffner, Mills en Mills zijn niet de enige die niet tot een duidelijke definitie van intersectionaliteit kunnen komen. In het boek *An intersectional feminist theory of moral responsibility* beschrijft Michelle Ciurria dat intersectionaliteit en specifiek intersectioneel feminisme een combinatie is van verschillende subdomeinen,

¹⁸ Olena Hankivsky, "Intersectionality 101" (Vancouver: Institute for intersectionality research & policy, Simon Fraser University, 2019), 2.

¹⁹ Ellen C. Schaffner, Albert J. Mills en Jean Helms Mills, "Intersectional history: exploring intersectionality over time," in *Journal of Management History*, vol.25 No. 4, 447-448. <https://doi.org/10.1108/JMH-02-2018-0011>

waaronder *critical race theory* en *queer theory*.²⁰ Cieurria ziet intersectionaliteit voornamelijk als theorie die onderdrukking interpreteert als relationeel en structureel, die dominante opvattingen verwerpt en actief streeft naar bestrijding van onderdrukking en onrechtvaardigheid.²¹ Naast dat zij intersectionaliteit dus ziet als een manier van onderzoek doen ziet zij het ook specifiek als een manier om onderdrukking te bestrijden

Niet alleen Cieurria schrijft dat intersectionaliteit naast een manier om onderzoek doen ook een strijd tegen ongelijkheid is. Patricia Hill Collins schrijft in *Intersectionality as critical social theory* dat intersectionaliteit een manier is om kritisch te kijken en onderzoek te doen naar verschillende machtsverhoudingen en verschillende aspecten van identiteit. Door deze manier van onderzoek doen worden minderheden belicht en daarmee ook de instituties en structuren die deze minderheden onderdrukken. Sociale ongelijkheid wordt dus belicht door intersectioneel onderzoek. Naast dat dit een logisch effect is zou sociale verandering ook een doel moeten zijn voor intersectioneel feministen volgens Hill Collins.²²

Er zijn ook kritieken op intersectioneel onderzoek en intersectioneel feminisme. Zo schrijft Lisa Downing, professor in moderne talen gespecialiseerd in sexualiteit en gender, in haar artikel “The body politic: gender, the right wing and the ‘identity category violations’” dat het intersectioneel feminisme te autoritair is geworden tegen vrouwen die intersectionaliteit niet nastreven. Volgens Downing worden conservatieve vrouwen buitengesloten.²³ Hun ideeën zouden niet worden gehoord en andere interpretaties van het feminisme zouden geen geluid meer hebben. Daarnaast schrijft zij dat de focus op identiteit en het behoren tot bepaalde groepen tekortdoet aan de individualiteit. Vrouwen zouden los gezien moeten worden van de verschillende groepen waartoe zij behoren.²⁴

²⁰ Michelle Cieurria, *An intersectional feminist theory of moral responsibility* (New York: Routledge, 2020), 33.

²¹ Cieurria, *An Intersectional feminist theory*, 38.

²² Patricia Hill Collins, *Intersectionality as critical social theory*, (Durham: Duke University Press, 2019), 84.

²³ Lisa Downing, “The body politic: Gender, the right wing and ‘identity category violations’”, *French culture studies*, vol. 29, no.4, 18. doi:[10.1177/0957155818791075](https://doi.org/10.1177/0957155818791075)

²⁴ Downing, 19.

In het boek *Intersectionality: Origins, contestations, horizons* beschrijft Anna Carastathis een aantal commentaren op intersectionaliteit. Zo zou het woord intersectionaliteit te veel gebruikt worden door dominante instituties om divers te lijken, waardoor het zijn kracht verliest. Het bedrijfsleven, scholen en universiteiten zouden het als marketingterm gebruiken om zo klanten/studenten te lokken, zonder dat ze daadwerkelijk de boodschap van intersectionaliteit uitdragen. Het is daarom volgens de auteur ook nodig om zeer kritisch te kijken naar pogingen tot meer intersectionaliteit en de oprechtheid hiervan.²⁵

In deze scriptie en het ontwerp dat voorkomt uit deze scriptie definieer ik intersectionaliteit als volgt: *Intersectionaliteit is een manier van onderzoek doen die rekening houdt met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen, bijvoorbeeld maar niet beperkt tot: gender, etniciteit, afkomst, sociaaleconomische status etc. en de manier waarop deze aspecten elkaar beïnvloeden.* Deze definitie is op basis van de hiervoor genoemde literatuur en is een combinatie van verschillende definities en bevindingen uit de verschillende werken. Deze definitie omvat de rijkheid en de verschillende aspecten die cruciaal zijn voor intersectionaliteit. Het noemt de mogelijkheden tot intersectionaliteit, zonder deze te beperken en legt een focus op identiteit, diversiteit en machtsverhoudingen. Uit deze definitie vloeit de volgende definitie voor intersectioneel onderwijs: *Intersectioneel onderwijs is een manier van onderwijzen die rekening houdt met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen, bijvoorbeeld maar niet beperkt tot: gender, etniciteit, afkomst, sociaaleconomische status etc. en de manier waarop deze aspecten elkaar beïnvloeden.* Deze definitie komt in grote lijnen overeen met de definitie voor intersectionaliteit, maar is gespecificeerd voor onderwijs.

²⁵ Anna Carastathis, *Intersectionality: origins, contestations, horizons* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2016), 257.

Burgerschap

Burgerschapsonderwijs heeft als voornaamste doel om leerlingen voor te bereiden op hun rol in een democratische samenleving.²⁶ Burgerschap houdt hiermee in dat het de manier is hoe je je als burger manifesteert in sociale, maatschappelijke en politieke contexten. Het doel is om leerlingen uit te rusten met de kennis en vaardigheden omtrent sociale, maatschappelijke en politieke problemen. Met de kennis kan worden bedoeld dat leerlingen de kennis opdoen over hoe zij binnen de democratie actief kunnen zijn. Met vaardigheden wordt onder andere bedoeld dat leerlingen om leren gaan met spanning en conflict en hierin tot oplossingen kunnen komen.

Deze vaardigheden worden ook door leerlingen zelf belangrijk gevonden. Auteur Jasminia Josic schrijft in het hoofdstuk 'U.S. Youth's Sense of Belonging as Citizens of their Communities. Probing Youth's Nonbelonging in a National Community' dat daar vanuit leerlingen behoefte is om burgerschapsvaardigheden te oefenen.²⁷ Daarnaast schrijft zij dat vooral de lokale gemeenschappen, zoals de school of de buurt, een grote rol spelen in het vormen van identiteit en de manier waarop leerlingen handelen.²⁸ School in het bijzonder kan hier dus een belangrijke rol in spelen, omdat burgerschap expliciet in het curriculum voor moet komen. Een focus op wat je kunt doen als burger naast alleen wat je leert inhoudelijk over burgerschap is dus een nuttige toevoeging.

Gelijkwaardige bevindingen zijn ook gedaan in Nederland. Hanneke Bartelds, Geerte M. Savenije en Carla van Boxtel hebben een onderzoek gedaan naar wat zowel geschiedenisdocenten en leerlingen van historische empathie vinden en hoe dit in hun lessen terugkomt.²⁹ Uit dit onderzoek bleek dat deze geïnterviewde leerlingen het leren over historische empathie en standplaatsgebondenheid zou kunnen helpen bij het behalen van de burgerschapsdoelen. De geïnterviewde docenten gaven ook aan dit belang te zien, maar deelde ook dat het moeilijk is om dit in de lessen vorm te geven. Dit

²⁶ Bram Eidhof, *Handboek burgerschapsonderwijs, voor het voortgezet onderwijs*, (Utrecht/Amsterdam/ Den Haag: ProDemos, 2020)

²⁷ Jasminia Josic, "U.S. youth's sense of belonging as citizens of their communities: Probing youth's nonbelonging in national community" in: *Competing Frameworks: Global and National in Citizenship Education*, red A. Rapoport (Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc, 2019) 25.

²⁸ Ibid, 15

²⁹ Hanneke Bartelds, Geerte M. Savenije, and Carla van Boxtel. 2020. "Students' and Teachers' Beliefs about Historical Empathy in Secondary History Education." *Theory & Research in Social Education* 48 (4).

zou voornamelijk komen doordat de burgerschapsdoelen niet gekoppeld zijn aan specifieke vakken en het geschiedeniscurriculum zich meer op andere aspecten richt.

Om intersectionaliteit en burgerschap aan elkaar te verbinden is het dus belangrijk om intersectionaliteit te verbinden aan het kerndoel diversiteit om het zo relevant te maken. Daarnaast is belangrijk dat de focus van het intersectionele burgerschap moet liggen op leren handelen binnen de maatschappij.

Geschiedenis is een vak waarin burgerschap vaak terugkomt. Dit komt naar voren in onder andere standplaatsgebondenheid en historische empathie. Dit zijn onderdelen van de geschiedenisles die ook werken aan burgerschapsdoelen.³⁰ Deze staan ook beschreven in de conceptkerndoelen voor het leergebied mens en maatschappij, waar geschiedenis onderdeel van is.³¹ De geschiedenisles is ook de plek waar moeilijke onderwerpen worden besproken, zoals bijvoorbeeld de Holocaust. Het verantwoord bespreken van deze conflicten en frictie laten ontstaan kan ook bijdragen aan burgerschapsdoelen.³² Daarnaast is er zoals uit de analyse van vrouwengeschiedenis, gendergeschiedenis en intersectionaliteit binnen de geschiedenis nog veel ruimte om deze intersecties te vinden en ook te delen. Daarom wordt in deze scriptie dit burgerschapsdoel gebruik voor in de geschiedenisles.

Docent agency

Hoewel het nu duidelijk is dat er ruimte is voor intersectionaliteit binnen het kerndoel diversiteit, lijkt dit nog weinig praktisch terug te komen in lessen en methodes. De eerste stap hierin zou dus kunnen zijn dat docenten dit zelf in hun lessen gaan toepassen. Maar in hoeverre heeft een docent zelf invloed op de stof die in zijn lessen wordt behandeld en op welke plekken wordt die hierin beperkt. Deze mate van vrijheid wordt ook wel docent agency genoemd.

Agency is in het algemeen het vermogen of de capaciteit van een persoon of groep om onafhankelijk te handelen en keuzes te kunnen maken. Het is de mogelijkheid

³⁰ Bartelds, "Historical empathy,"

³¹ Stichting leerplan ontwikkeling, "Conceptkerndoelen: Mens en maatschappij," (SLO: Amersfoort, 2024), 25.

³² Saro Lozano Parra, Cok Bakken en Lucien van Liere, "Practicing democracy in the playground: turning political conflict into educational friction," in *Journal of Curriculum Studies* (53:1), 44.

om binnen sociale structuren en normen te handelen maar ook om hier tegenin te gaan.³³ In het geval van docenten is agency specifiek de mogelijkheid om keuzes te maken in het klaslokaal. Deze keuzes worden beïnvloed door onder andere het curriculum, methode, schoolvisie en wetgeving over de lesinhoud.³⁴ Om intersectionaliteit wel ruimte te geven in de lessen in de huidige situatie moet er een bepaalde docent agency mogelijk zijn.

In het geschiedeniscurriculum in de bovenbouw is hier ruimte voor gehouden. Voor de havo en het vwo bestaan de examenprogramma's geschiedenis uit kennis over tijdvakken door middel van de kenmerkende aspecten en historische contexten over specifiekere periodes, gebeurtenissen en gebieden.³⁵ Beschrijvingen van zowel de tijdvakken als de contexten zijn redelijk 'kaal'. De docent zou dus de ruimte moeten hebben om hier zelf nog aan toe te voegen of hier invulling aan te geven. Er is hier dus zeker sprake van een mogelijkheid tot docent agency. Echter valt dit in de realiteit tegen. Docenten lopen aan tegen het feit dat de examens en methodes toch op een bepaalde manier worden ingevuld. Na twee examens werd daarom ook deze overladenheid al aangepakt binnen het havo programma. Er zou dus wel ruimte moeten zijn voor eigen invulling van docenten, maar in de praktijk wordt dit minder gevoeld.³⁶

In de conceptkerndoelen voor mens- en maatschappijvakken in de onderbouw is hier nog veel meer ruimte voor. In 2024 zijn nieuwe conceptkerndoelen voor mens en maatschappij gepubliceerd. Het vak geschiedenis is een onderdeel van deze vakken en valt als los vak voornamelijk onder Domein C; Mens en tijd, kerndoelen 6, 7 en 8.³⁷ Kerndoel 6 is voornamelijk een aanduiding van wat de leerlingen inhoudelijk over de geschiedenis moeten weten.³⁸ Dit zijn korte omschrijvingen en laten daardoor veel over

³³ Amanda Godley, Amanda Haertling Thein, and James S. Chisholm, *Teacher Agency*, (Bradford, West Yorkshire: Emerald Publishing Limited, 2019), 125.

³⁴ Godley, Haertling, Chisholm, *Teacher Agency*, 136.

³⁵ College voor Toetsen en Examen, *Geschiedenis Havo: Syllabus centraal examen 2024*, versie 2, juli 2022. En College voor Toetsen en Examen, *Geschiedenis VWO: Syllabus centraal examen 2024*, versie 2, juli 2022.

³⁶ Hanneke Tuithof en Alderik Visser, "Verlichting eindexamen havo: Een toelichting bij de moeilijke keuzes die gemaakt zijn." in *Kleio 1 2017*, 50.

³⁷ Stichting leerplanontwikkeling, "Conceptkerndoelen: Mens en maatschappij," (SLO: Amersfoort, 2024), 25.

³⁸ SLO, "Conceptkerndoelen," 25.

voor de docent om dit zelf in te vullen. Zo worden er bijvoorbeeld geen personen genoemd die besproken moeten worden. De docent agency is hoger bij de onderbouw dan in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Daarom is voor dit product ook gekozen om deze te richten op de onderbouw.

Binnen het burgerschapsonderwijs is dit ook het geval. Voor het burgerschapsonderwijs in Nederland is er een burgerschapsopdracht geformuleerd. Om deze te verduidelijken zijn er een aantal concept kerndoelen opgesteld.³⁹ Alle scholen zijn dus verplicht iets met burgerschap te doen. Binnen de geschiedenisles kan hier ook aan gewerkt worden. Afhankelijk van afspraken die er zijn gemaakt binnen de school kan het zijn dat deze burgerschapsopdracht voor een deel bij het vak geschiedenis wordt gelegd. Binnen de kerndoelen is veel ruimte voor scholen, secties en docenten om zelf keuzes te maken. Er zijn 6 kerndoelen, deze zijn verder uitgewerkt met een verduidelijking van de verschillende kerndoelen en onderdelen, en voorbeelden van hoe deze in de lessen toegepast kunnen worden.⁴⁰ Hierin zijn naast het voldoen aan de kerndoelen geen eisen gesteld aan hoe dit eruit moet zien en hierin zouden docenten dus hun eigen keuzes kunnen maken.

Multiperspectiviteit

Multiperspectiviteit is zoals de naam al doet vermoeden het bekijken van een historische gebeurtenis vanuit verschillende perspectieven. Multiperspectiviteit als theorie wordt door geschiedenisdocenten de laatste jaren steeds meer ingezet. Om een geschiedenisles intersectioneel te maken kan multiperspectiviteit en de ideeën die hierachter zitten heel nuttig zijn.

Multiperspectiviteit kent verschillende definities en mogelijkheden. Historicus Robert Stradling omschrijft multiperspectiviteit als een manier van kijken naar historische gebeurtenissen, persoonlijkheden, ontwikkelingen, culturen en samenlevingen vanuit verschillende perspectieven door gebruik te maken van processen die fundamenteel zijn aan de geschiedenis als discipline.⁴¹ Deze

³⁹ Kampman, 4.

⁴⁰ Kampman, 10.

⁴¹ Robert Stradling, "Multiperspectivity in history teaching: A guide for teachers," (Council of Europe, 2023), 14.

verschillende perspectieven kunnen een intersectionele lens ondersteunen, wanneer deze perspectieven zich richten op identiteit en machtsverhoudingen.

Door de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) zijn in het “Eindadvies referentiekaders; Ruimte en tijd” een aantal manieren gegeven waarop multiperspectiviteit zou kunnen worden ingezet. Dit rapport is geschreven naar aanleiding van een opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om een referentiekader op te stellen voor ruimte en tijd, voor respectievelijk de vakken aardrijkskunde en geschiedenis, ten behoeve van de kerndoelen voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs.⁴² Dit referentiekader moet omschrijven wat elke leerling aan het eind van het primair onderwijs en het einde van de onderbouw van het voortgezet onderwijs zou moeten weten over aardrijkskunde en geschiedenis. Hierin wordt de volgende suggestie gedaan voor geschiedenisonderwijs:

“De leerling vormt zich een beeld van de historische ontwikkelingen in en over periodes heen en oriënteert zich zo in de tijd. De leerling leert: [...]

historische ontwikkelingen zo veel mogelijk onder meerdere perspectieven en invalshoeken te onderzoeken. Te onderscheiden zijn daarbij:

- ervaringen en perspectieven van verschillende historische personen, zoals vrouwen en mannen, mensen uit verschillende sociale lagen of gebieden, met verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen (HP);
- ervaringen en perspectieven van personen in het verleden, vergeleken met die van personen in het heden, waaronder die van de leerling zelf, en de waarden, overtuigingen en motieven die daarbij een rol kunnen spelen (VH)
- verschillende dimensies: fysisch milieu, economie, sociale verhoudingen, demografie, burgerschap en politiek, cultuur en levensbeschouwing, wetenschap en technologie, gezondheid en zorg. (DIM);

⁴² Werkgroep referentiekaders ruimte en tijd, “Eindadvies referentiekaders ruimte en tijd,” (Amersfoort: SLO, 2022), 4.

- ontwikkelingen op verschillende schaalniveaus in relatie tot elkaar: lokaal/regionaal, nationaal, continentaal en mondiaal (SCH);
- verschillende en veranderende verhalen en beelden over historische ontwikkelingen (VER).⁴³

Er worden dus verschillende manieren en verschillende perspectieven aangehaald. Hier is wel duidelijk meer ruimte voor intersectionaliteit. De verschillende perspectieven die worden aangehaald in methode HP zijn allemaal simpel en houden geen rekening met de complexiteit die ontstaat als je verschillende aspecten van identiteit aanhaalt.

Een andere definitie en theorie van multiperspectiviteit wordt gegeven door Bjorn Wansink, Sanne Akkerman, Itzél Zuiker en Theo Wubbels in het artikel “Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality.” Hierin schrijven zij dat multiperspectiviteit bestaat uit verschillende temporele lagen. Dit is dus zeer vergelijkbaar met verschillende perspectieven zoals omschreven in het eerdergenoemde advies van de SLO. De eerste temporele laag is het verleden. Hierin wordt gekeken naar de perspectieven in de tijd die ook onderzocht wordt. Wanneer een onderzoek zou gaan over de eerste feministische golf zou de eerste temporele laag dus het perspectief van een suffragette kunnen zijn. De tweede temporele laag ligt tussen het heden en het verleden. Hierbij kan er dus gedacht worden aan een historiografie over het onderwerp dat door een vrouwenhistoricus is geschreven in de jaren 80 van de vorige eeuw. De derde temporele laag is die van het heden. Dit zijn de perspectieven van mensen die in het heden leven, dit kan dus ook het perspectief van de leerlingen zelf zijn.⁴⁴

Wanneer het doel is om op een intersectionele manier naar de geschiedenis te kijken zijn verschillende perspectieven van belang. Ten eerste is het belangrijk om te kijken naar hoe er in de tijd zelf naar de gebeurtenis werd gekeken. Deze kennis biedt inzichten in de geschiedenis en geeft belangrijke context voor een ontwikkeling. Echter is het huidige perspectief of het derde temporele kader ook erg belangrijk. Zeker

⁴³ Werkgroep referentiekaders tijd en ruimte, “Eindadvies,” 15.

⁴⁴ Bjorn Wansink, Sanne Akkerman, Itzél Zuiker, and Theo Wubbels. “Where Does Teaching Multiperspectivity in History Education Begin and End? An Analysis of the Uses of Temporality.” *Theory & Research in Social Education* 46 (4), 2018, 497.

wanneer er in de geschiedenisles gewerkt wordt aan burgerschapsdoelen.

Intersectionaliteit is een term die pas in 1989 voor het eerste is gebruikt. Er is dus nog weinig te vinden over intersectionaliteit of intersectioneel onderzoek uitgevoerd binnen het tweede temporele kader. Het derde temporele kader is voornamelijk van belang in de context van burgerschap. Burgerschap gaat over het heden. Het verbinden van het derde en het eerste temporele kader kan dus een mooie manier zijn om geschiedenis en burgerschap te combineren.

Multiperspectiviteit kan helpen leerlingen inzicht te krijgen in verschillende perspectieven. Door dit inzicht in de perspectieven van personen met andere achtergronden en identiteiten kan dit bijdragen aan begrip van zowel de historische actoren als de mensen om hen heen. Intersectionaliteit betreft ook verschillende perspectieven, maar gaat hierin verder door te kijken naar machtsverhoudingen en ongelijkheid. Multiperspectiviteit kan dus intersectionaliteit ondersteunen, als er bij het kijken naar de verschillende perspectieven ook rekening wordt gehouden met verschillende aspecten van identiteit van de personen in de verschillende perspectieven en de machtsverhoudingen die daarbij een rol spelen.

Methode

In dit hoofdstuk krijgt het ontworpen framework meer vorm. Als eerste wordt verder de context van burgerschap gegeven waarbinnen dit framework kan worden gebruikt.

Daarna volgt uit het theoretisch kader en deze context de hoofdvraag, met de daarbij behorende ontwerpprincipes. Hierna volgt een toelichting van ontwerponderzoek en hoe dit in deze scriptie is toegepast.

Context: Burgerschap

Intersectionaliteit kan zeker zijn plek vinden op het voortgezet onderwijs in Nederland.

In deze scriptie wordt dit specifiek gekoppeld aan burgerschap en geschiedenisonderwijs. Het geschiedenisonderwijs is een plek waar zowel intersectionaliteit als burgerschap een logische plek kunnen vinden. Om intersectionaliteit te kunnen toepassen op burgerschap is het belangrijk om de conceptkerndoelen burgerschap van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) te begrijpen.

Eind 2005 werd een wet aangenomen in Nederland waardoor scholen verplicht aandacht moesten besteden aan actief burgerschap en sociale integratie.⁴⁵ De SLO heeft op basis van deze wetgeving een drietal domeinen opgesteld om overzicht te creëren voor scholen om te zien waar ze aan moeten voldoen wat betreft burgerschap. Deze domeinen zijn democratie, participatie en identiteit.⁴⁶ In 2021 is er een nieuwe wet aangenomen voor de bevordering van burgerschap in Nederland. Deze is specifiek en duidelijker.⁴⁷ Op basis van deze wetgeving zijn er door teams van docenten, vakdidactici en curriculumontwikkelaars kerndoelen opgesteld. Deze kerndoelen zijn: schoolcultuur, diversiteit, democratische waarden, maatschappelijke betrokkenheid,

⁴⁵ Jeroen Bron, *Een basis voor burgerschap: Een inhoudelijke verkenning voor het funderend onderwijs*, (Enschede: SLO, 2006), 9.

⁴⁶ Bron, 33-37.

⁴⁷ Luuk Kampman et al, "Conceptkerndoelen burgerschap en digitale geletterdheid" (Amersfoort: SLO, 2024), 4.

democratische betrokkenheid en maatschappelijke vraagstukken.⁴⁸ Scholen kunnen de invulling hiervan zelf bepalen.⁴⁹

Vraag en ontwerpprincipes

Uit het theoretisch kader is duidelijk dat er ruimte is voor intersectionaliteit tijdens de geschiedenisles. Daarnaast hebben meerdere geschiedenisdocenten in een enquête aangegeven dat ze het lastig vinden om burgerschapsdoelen te behalen in hun lessen, terwijl dit wel door scholen van hen verwacht wordt.⁵⁰ Deze enquête was een behoefteonderzoek uitgevoerd tijdens de stage van Histoplatform onder docenten in mijn netwerk en het netwerk van Histoplatform. Het doel van dit behoefteonderzoek was kijken hoe wij invulling konden geven aan een nascholing met betrekking tot burgerschap. Deze enquête heeft beperkt respondenten opgeleverd, maar 8 docenten waarvan er 4 uitsluitend geschiedenis geven. Toch gaf dit een bepaald beeld betreft de behoefte aan ondersteuning wat betreft burgerschap, maar ook specifiek richting diversiteit. Vanuit deze docenten werd dus een behoefte aangegeven voor hulp met specifiek het conceptkerndoel diversiteit. Ik merk zelf ook dat het in mijn lessen lastig is om bewust bezig te zijn met intersectionaliteit, ondanks dat dit iets is dat heel belangrijk is voor mij. Om in deze vraag te kunnen ondersteunen in een grotere schaal zou ik mijn inzichten willen bundelen in een framework voor docenten die bezig willen zijn met intersectionaliteit in hun geschiedenislessen. De onderzoeksvraag die hier dus ook uit voort komt is: *Aan welke criteria moet een framework voor geschiedenisdocenten voldoen om een intersectionele les te ondersteunen om zo burgerschap bij leerlingen in de onderbouw te bevorderen binnen de geschiedenisles?*

Daarbij heb ik op basis van de literatuur uitgewerkt in het theoretisch kader gekozen voor de volgende ontwerpprincipes.

1. Het framework moet zowel aansluiten bij de conceptkerndoelen voor geschiedenis in het leergebied Mens en Maatschappij als bij het burgerschap conceptkerndoel diversiteit

⁴⁸ Kampman, 12.

⁴⁹ Deze kerndoelen zijn concepten en zijn daardoor nog aan verandering onderhevig.

⁵⁰ Zie bijlage 1.

Het framework is specifiek voor geschiedenisdocenten en heeft dus alleen nut voor deze doelgroep als het ook aansluit bij de kerndoelen voor leergebied mens en maatschappij. Deze kerndoelen hebben genoeg ruimte voor een docent om zelf invulling te geven aan hun lessen, maar ze sturen deze wel. Om te voldoen aan de vraag naar hulp bij burgerschap en specifiek bij kerndoel diversiteit is het belangrijk om ook bij dit kerndoel aan te sluiten.

2. Het framework moet verschillende gradaties van mogelijkheden tot een intersectionele geschiedenisles laten zien.

Het framework moet voor docenten inzichtelijk maken op welke manieren zij hun les intersectioneler kunnen maken en hoe ze hier nog in kunnen uitbreiden. Daarnaast is het belangrijk om intersectionaliteit als lens te gebruiken. Een intersectionele lens bekijkt de geschiedenis kritisch, met zicht op verschillende aspecten en machtsverhoudingen. Daarnaast spreekt het door de verschillende perspectieven verschillende leerlingen aan.

3. Het framework moet multiperspectiviteit als uitgangspunt hebben.

Multiperspectiviteit en intersectionaliteit gaan hand in hand. Ze gaan beide over verschillende perspectieven en geschiedenis met meer inzichten dan alleen de standaard inzichten. Multiperspectiviteit biedt ook handvatten die een intersectionele les kunnen ondersteunen. Hierdoor is multiperspectiviteit een onmisbare theorie voor dit framework.

4. Het framework dient te worden aangevuld met voorbeelden en suggesties die docenten in de praktijk kunnen toepassen.

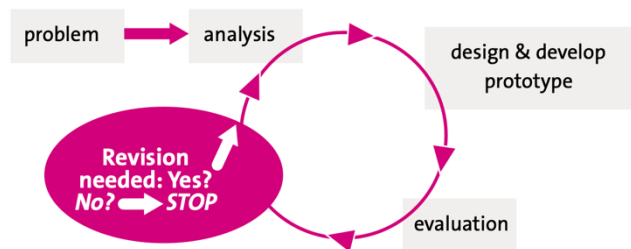
Om het framework zo praktisch en bruikbaar mogelijk te maken zijn voorbeelden noodzakelijk. Docenten moeten kunnen zien hoe zij in de verschillende gradaties hun les intersectioneler kunnen maken.

Ontwerponderzoek

Onderwijs is niet alleen maar theorie, maar vooral ook veel praktijk. Om met deze scriptie de onderwijspraktijk te kunnen verbeteren is het dan ook noodzakelijk om de

bevindingen in de praktijk te toetsen. Dit is ook de reden waarom er voor ontwerponderzoek is gekozen.

Ontwerponderzoek bestaat uit 5 fasen. De eerste fase is het vooronderzoek waarin een probleem wordt vastgesteld. Dit kan een bevinding zijn in je eigen les of bijvoorbeeld bij collega's. Dit

probleem stel je vast en ga je analyseren. Op basis van deze analyse en de literatuur die overgaat worden er in stap twee ontwerpcriteria opgesteld. Aan de hand van deze ontwerpcriteria wordt in fase 3 een ontwerp gemaakt, dat in fase vier wordt geëvalueerd. Deze evaluatie kan verschillende vormen hebben, zoals het uitvoeren van een opdracht met een klas, een focusgroep met collega's of het ontwerp voorleggen aan een expert. Wanneer de evaluatie is gedaan kan het ontwerp worden bijgesteld en zou er nog een cyclus plaats kunnen vinden met een herontwerp en een nieuwe evaluatie. Deze cyclus zou eindelijk door kunnen gaan totdat er tevredenheid is over het ontwerp.⁵¹

In deze scriptie wordt het probleem vastgesteld in een, eerder toegelicht, behoefteonderzoek.⁵² Dit behoefteonderzoek liet zien dat er bij de bevroagde docenten behoefte was aan ondersteuning over het conceptkerndoel burgerschap diversiteit. Op basis van verschillende literatuur zijn er in de analyse ontwerpprincipes naar voren gekomen, die hebben geleid tot een eerste versie van het ontwerp.⁵³ Hierna volgen 3 evaluatiecycli.

De eerste cyclus bestaat uit een focusgroep. Deze focusgroep bestaat uit een groep docenten die aanwezig was bij een nascholing over basisvaardigheid. Hierin zijn zij eerst voorgelicht over wat intersectionaliteit is en over de geschiedenis van intersectionaliteit. Na deze basis kregen zij het ontworpen framework uitgelegd en konden zij deze zelf gebruiken met een zelf meegenomen opdracht of les. Nadat zij

⁵¹ Tjeerd Plomp en Nienke Nieveen (ed.) *Educational design research, part A; an introduction* (Enschede: SLO, 2013. 17-18

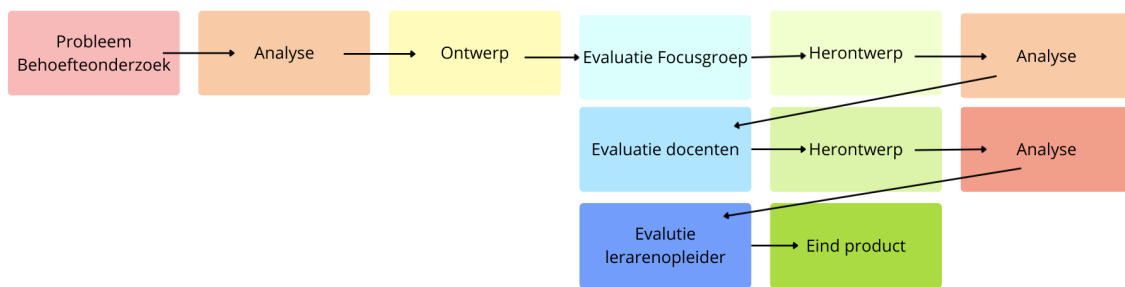
⁵² Zie bijlage 1.

⁵³ Zie bijlage 2.

hiermee bezig zijn geweest heb ik gevraagd om kort feedback te geven en deze bij mij in te leveren. Deze docenten zijn allemaal zelf afgekomen op een studiedag over basisvaardigheden, waar mijn onderdeel over intersectionaliteit een aangekondigd onderdeel was. Ik heb deze groep als focusgroep gekozen omdat ik op deze manier van verschillende docenten van verschillende scholen feedback kon krijgen. Daarnaast heb ik ze zelf actief met het framework aan de gang laten gaan om ook praktische feedback te kunnen krijgen. Op deze evaluatie volgt een herontwerp.

Dit herontwerp is voorgelegd aan verschillende docenten geschiedenis. Door middel van een interview met vragen over het framework heb ik feedback gevraagd op het herontwerp. Docent A is een jonge docent die zich tijdens diens recent afgeronde educatieve master veel heeft verdiept in multiperspectiviteit. Dat is de voornaamste reden dat ik hen heb gesproken, om te kijken naar het verband tussen multiperspectiviteit en intersectionaliteit. Docent B geeft al langer les en was ook onderdeel van de eerdere focusgroep. Naar aanleiding van deze nascholing mocht ik in contact komen om meer vragen te stellen. De inzichten van deze docent waren heel nuttig omdat zij, op de school waar hij werkzaam is, zelf een methode aan het ontwikkelen zijn, waarin zij rekening willen houden met diversiteit en intersectionaliteit. Docent C heeft ook recent diens educatieve master afgerond, zij geeft vooral les in het VMBO. Dit geeft weer een ander perspectief op het framework, wat dan ook de belangrijkste reden is dat ik haar wilde spreken. Ook op deze gesprekken volgde opnieuw een herontwerp.

Dit herontwerp is voorgelegd aan een lerarenopleider. Naast lerarenopleider voor geschiedenis en maatschappijleer, was hij lid van de ontwikkelgroep voor de kerndoelen mens en maatschappij en maakt hij op dit moment deel uit van de vakvernieuwingscommissie voor het examenprogramma geschiedenis. Het doel van dit interview was kijken wat de toepasbaarheid zou zijn op een grotere schaal en wat deze bruikbaarheid zou vergroten. De inzichten van een lerarenopleider zijn hierin dus handig.

Figuur 3: Visualisatie van dit ontwerponderzoek

Ontwerp

In dit hoofdstuk bespreek ik het eerste ontwerp van het framework en hoe deze aansluit bij de verschillende ontwerpprincipes. Dit is het ontwerp zoals deze gepresenteerd zal worden aan de focusgroep tijdens de nascholing voor basisvaardigheden.

Het framework bestaat uit een visueel product met een omschrijving in de vorm van een tabel. Deze tabel biedt meer informatie en invulling voor de beknopte termen die in het visueel product worden gebruikt. De eerste gradatie is het uitgangspunt. ‘Intersectionele voorbeelden’ houdt in dat naast het gebruikelijke masculiene verhaal er ook andere voorbeelden worden toegevoegd. Dit is hoe het in verschillende lesmethoden ook al is terug te zien. Er is een standaardverhaal, in een omlijnd of anders gekleurd vak staat dan een divers voorbeeld. Een voorbeeld hiervan is een blokje over Jeanne d’Arc, in een paragraaf over vorsten in een hoofdstuk over tijdvak ‘Monniken en Ridders’.⁵⁴ Hierin staat zij enkel beschreven buiten de hoofdtekst, zij is dus verder geen onderdeel. Deze gradatie is gekozen omdat naast dat het aansluit bij de huidige situatie, het ook de eerste stap was in de ontwikkeling van vrouwengeschiedenis. Zoals in het theoretische kader omschreven is, werden vrouwen in eerste instantie toegevoegd aan de geschiedenis die al geschreven was. Daarnaast is dit een goed startpunt, omdat het al wel de eerste stap is voor het verder introduceren van een meer diverse en intersectionele les.

De tweede gradatie zet een stap verder dan enkel toevoegen aan de bestaande geschiedenis, maar is het actief betrekken van de intersectionele voorbeelden in de geschiedenis die worden verteld. Door diverse voorbeelden niet te zien als losse aspecten buiten de geschiedenis, maar als onderdeel hiervan wordt het een perspectief binnen het verhaal. Dit past ook weer bij de volgende stap die vrouwengeschiedenis heeft gemaakt. In plaats van dat vrouwen worden toegevoegd, worden vrouwen en diverse voorbeelden onderdeel van het verhaal. Een voorbeeld hiervan is tijdens lessen over de Verlichting ook Mary Wollstonecraft onderdeel maken van het verhaal. Door haar bijdrage aan de verlichting binnen de kern van de les aan te bieden wordt haar

⁵⁴ Tom van der Geneugten en René Raap, *Geschiedenis werkplaats, informatieboek, 1 havo/vwo*, derde editie, (Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers, 2019), 120.

bijdrage niet meer een uitzondering maar een perspectief zoals de andere mannelijke filosofen in deze tijd ook bieden. In deze gradatie is dus ook ruimte voor een niet masculiene perspectief voor de kern van de les of opdracht.

De derde gradatie is wanneer er bovenop deze voorbeelden en perspectieven ook wordt gekeken naar de machtsverhoudingen die aan de basis liggen van de verschillen tussen deze voorbeelden en perspectieven. Door deze machtsverhoudingen aan te kaarten worden ook de structuren blootgelegd die verschillen in samenleving en perspectieven verklaren. Hierin volg ik weer het verloop dat vrouwengeschiedenis heeft gemaakt richting intersectionele geschiedenis. Genderhistorie, de volgende stap die genomen kon worden na vrouwengeschiedenis, gaf ruimte om naast mannelijk en vrouwelijk ook verder te kijken en intersectionaliteit geeft hier nog meer mogelijkheden voor. Machtsverhoudingen aankaarten in de les kan er op verschillende manieren uitzien. Zo zouden docenten naar de oorsprong van bronnen kunnen kijken met leerlingen, waardoor duidelijk wordt dat zij met macht voor een deel bepalen welke bronnen overblijven. Een voorbeeld hiervan zou kunnen zijn om met leerlingen een stuk te luisteren van aflevering 2 van de podcasts *De plantage van onze voorouders*. In deze podcast onderzoeken Maartje Duin en Jessica Bouva het slavernijverleden vanuit hun perspectief. In Maartjes geval is dat het perspectief van een nakomeling van slavenhouders, in het geval van Jessica is dat het perspectief van een nakomeling van tot slaaf gemaakten. Maartjes stamboom is al eeuwen bewaard gebleven, die van Jessica pas sinds de eerste voorouder die tot slaaf werd gemaakt.⁵⁵ Hierin wordt duidelijk dat er dus een deel van het verleden van Jessica niet te herleiden is, omdat haar voorouders tot slaaf werden gemaakt en werden meegenomen.

De laatste gradatie, ook wel naar verwezen als de kern, van het framework is waar deze gradaties stap voor stap naartoe leiden. De kern en het doel van dit framework is het ondersteunen van docenten in het geven van een intersectionele geschiedenisles. Daarmee wordt bedoeld dat leerlingen in de geschiedenislessen

⁵⁵ "Transcript van 'Stambomen en schuld'," *De plantage van onze voorouders*, VPRO, bekeken 28 juli 2025. <https://www.vpro.nl/programmas/de-plantage-van-onze-voorouders/transcripties/lees-mee-met-aflevering-2-stambomen-en-schuld.html>

consequent bezig zijn met een diverse en inclusieve geschiedenis, waarin zij machtsverhoudingen aan de kaak stellen. Docenten kunnen dit bereiken door de eerste drie gradaties te beheersen en hier elke les waar mogelijk mee bezig te zijn. Door elke les aandacht te hebben voor de machtsverhoudingen en verschillende identiteiten die in de besproken periode van belang zijn. Dit kan bereikt worden door de verschillende technieken van de eerste drie gradaties consequent toe te passen in de lessen en ook met leerlingen over intersectionaliteit als term te bespreken. Een goed voorbeeld om intersectionaliteit als term te introduceren in de les zou die van Kamala Harris kunnen zijn, of de rechtszaak waarin Crenshaw de term intersectionaliteit introduceert. Zowel zijzelf, als de leerlingen zijn bewust bezig met intersectionaliteit. De vierde gradatie is dus niet zozeer een gradatie zoals die drie hiervoor, maar vooral de kern van intersectionele geschiedenis en het uiteindelijke doel van het framework.

Het framework op basis van deze vier gradaties sluit aan bij de opgestelde ontwerpprincipes

1. Het framework moet zowel aansluiten bij de conceptkerndoelen voor geschiedenis in het leergebied Mens en Maatschappij als bij het burgerschap conceptkerndoel diversiteit.

Het framework sluit aan bij de conceptkerndoelen voor Mens en Maatschappij. Het doel om leerlingen te laten werken met verschillende perspectieven komt hierin terug. Daarnaast sluit het framework aan bij de conceptkerndoelen burgerschap en specifiek bij diversiteit. Dit doet het door de focus te leggen op diverse perspectieven en machtsverhoudingen.

2. Het framework moet verschillende gradaties van mogelijkheden tot een intersectionele geschiedenisles laten zien.

Het framework bestaat uit 3 gradaties en een kern. Hierbij wordt in elke gradatie de les iets intersectioneler om uiteindelijk tot de kern te komen, waarin consequent en bewust intersectioneel geschiedenisles wordt gegeven. Er zijn dus verschillende mogelijkheden tot een intersectionele geschiedenisles. Het is dus zowel voor docenten die de eerste stappen maken in intersectionaliteit bruikbaar, maar zou ook bruikbaar moeten zijn voor docenten die hier al langer mee bezig zijn.

3. Het framework moet multiperspectiviteit als uitgangspunt hebben.

Het framework heeft vanaf de tweede gradatie multiperspectiviteit als uitgangspunt en onderdeel. Multiperspectiviteit geeft mogelijkheden tot intersectionaliteit, wanneer er bewust wordt gekozen voor diverse perspectieven en wanneer vanaf gradatie drie ook de machtsverhoudingen hierin mee worden genomen. Multiperspectiviteit is dus een essentieel onderdeel van het framework.

4. Het framework dient te worden aangevuld met voorbeelden en suggesties die docenten in de praktijk kunnen toepassen.

Het framework op zichzelf biedt op dit moment geen voorbeelden, dit is voornamelijk om praktische redenen. Het framework moet voor de focusgroep op een slide passen. Tijdens de presentatie en de bespreking zijn er wel voorbeelden besproken.

Het framework is op basis van dit ontwerp gepresenteerd aan de docenten van de nascholing basisvaardigheden.⁵⁶

⁵⁶ Zie bijlage 2

Evaluatie

In dit hoofdstuk bespreek ik de uitkomsten en bevindingen van de verschillende evaluatieronden. Na elke evaluatie is het ontwerp aangepast en is er een nieuwe versie voorgelegd voor de volgende cyclus.

Focusgroep: Docentengeschiedenis tijdens nascholing

De focusgroep voor het eerste ontwerp bestond uit verschillende docenten die zich hadden opgegeven voor een nascholing over basisvaardigheden bij Histoplatform. Mijn presentatie over intersectioneel geschiedenisonderwijs en dit framework waren hier een onderdeel van.

Mijn onderdeel van deze nascholing bestond uit het introduceren van de term intersectionaliteit en dit definiëren. Daarna heb ik een korte geschiedenis gegeven, vergelijkbaar met het theoretisch kader van deze scriptie. Daarna heb ik het framework geïntroduceerd en kregen de docenten de opdracht om hun zelf meegenomen les en/of opdracht naast het framework te leggen om zo te kijken waar zij zich in het framework bevinden. Na 30 minuten hebben we dit besproken en heb ik gevraagd wanneer de docenten feedback of vragen hadden ze deze aan mij wilden doorgeven.

Op basis van deze bevindingen zijn er een aantal dingen opgevallen. Ten eerste wist geen van deze docenten voor mijn presentatie wat intersectionaliteit was, ondanks dat waren er wel een aantal die aangaven hier onbewust mee bezig te zijn.⁵⁷ Daarnaast vielen er twee dingen op aan de feedback over het framework zelf. Als eerste was het verschil tussen gradatie drie en de kern niet duidelijk genoeg.⁵⁸ Daarnaast vonden een aantal docenten het moeilijk om zichzelf in te delen in het framework, met betrekking op wat zij in hun lessen al hadden bereikt aan intersectionaliteit

Op basis van deze feedback heb ik slechts een kleine wijziging gedaan in het ontwerp. Door de omschrijving van ring drie aan te passen zou het verschil tussen gradatie drie en de kern duidelijker moeten zijn. Ik heb besloten gradatie drie wel te behouden omdat ik de stap van enkel het betrekken van intersectionele perspectieven

⁵⁷ Bijlage 3 bijvoorbeeld: “We behandelen het idee van intersectionaliteit niet heel bewust, maar af en toe raken we aan de eerste 2 niveaus”

⁵⁸ Bijlage 3 bijvoorbeeld: “Kijk kritisch naar stap 3. Die lijkt er opeens een beetje bijgezocht”

naar een volledige intersectionele geschiedenisles te groot vind. Door beperkt toe te voegen aan de omschrijving van gradatie drie, probeer ik duidelijk te maken dat het verschil tussen gradatie drie en de kern zit in het consequente en systematische van een volledig intersectionele les, tegenover het meer beperkte en incidentele van gradatie drie.⁵⁹

Interviews: Geschiedenisdocenten

De tweede versie van het framework is voorgelegd aan drie verschillende geschiedenisdocenten. Ik mocht deze docenten interviewen en heb ze vragen gesteld aan de hand van de ontwerpprincipes en dit aangevuld met vervolgvragen op basis van de gegeven antwoorden. Hier zijn ook een aantal dingen naar voren gekomen. Het framework sluit inderdaad goed aan op de conceptkerndoelen voor het leergebied mens en maatschappij en de conceptkerndoelen burgerschap. Ontwerpprincipie 1 lijkt dus duidelijk te herkennen in het framework en behoeft geen verdere aanpassing.⁶⁰

De docenten voelden daarnaast ook alle drie dat zij genoeg ruimte hadden om in de lessen aan de gang te gaan met intersectionaliteit en het framework. Belangrijk is wel om hierbij te benoemen dat deze docenten voornamelijk lesgeven in de onderbouw. Docent B, die ook lesgeeft in de bovenbouw van de HAVO gaf aan dat daar wel aanzienlijk minder ruimte is in verband met een strak examenprogramma.

De verschillende gradaties lijken voor deze docenten duidelijk te zijn, wel gaf docent C aan dat het visuele aspect van het framework sterker kan. Zij raadde aan om met een kleurverloop te werken en beter aan te geven dat de gradaties naar de kern leiden. Zij gaf aan dat het ook andersom te interpreteren is, dat het midden het begin is en dat er steeds verder uitgewerkt wordt.⁶¹ Deze feedback heb ik verwerkt in het volgende framework om deze verwarring te voorkomen. Ik heb dus een kleurovergang gemaakt die duidelijker zou moeten zijn en een pijl om de richting aan te geven waarin met het framework gewerkt moet worden.

⁵⁹ Zie bijlage

⁶⁰ Zie bijlage 5.

⁶¹ Zie bijlage 8

De aanpassing van gradatie drie ten opzichte van de kern lijkt effect te hebben voor deze drie docenten. Ze kunnen zich alle drie goed indelen op een plek in het framework en kunnen ook alle drie uitleggen wat volgens hen het verschil is tussen gradatie drie en de kern. Dit is dus duidelijker geworden.⁶² Het verband tussen multiperspectiviteit en intersectionaliteit is voor deze docenten ook duidelijk. Hoe dit verband eruitziet voor de docenten verschilt wel. Zo ziet docent A intersectionaliteit als onderdeel van multiperspectiviteit.⁶³ Docent B ziet intersectionaliteit echter als een gevorderde versie van multiperspectiviteit.⁶⁴ Dat er een verband is tussen de twee concepten is echter voor alle drie de docenten duidelijk.

Alle drie de docenten hebben naast de toelichting nog wel behoefte aan meer concrete voorbeelden. Zij stellen voor om een lijst te maken met voorbeelden en perspectieven voor de eerste twee gradaties, of een voorbeeld les/lessenserie. Dit vind ik zelf erg ingewikkeld en het complexe hierin wil ik hier graag toelichten. Het framework heeft als doel helpen bij het geven van intersectionele geschiedenislessen, dit gaat verder dan alleen het toevoegen van voorbeelden en perspectieven. Het geven van voorbeelden voor de eerste twee gradaties zou dus zeker mogelijk zijn. In het geval van gradatie drie wordt het al een stuk ingewikkelder om dit in een lijst of een kort voorbeeld samen te vatten. Voor de drie gradaties heb ik uiteindelijk toch voorbeelden gegeven, waarin het voorbeeld van gradatie drie uitgebreider is om de complexiteit van deze gradatie eer aan te doen. De kern is niet samen te vatten in een voorbeeld. De kern is het doel van het framework en bestaat uit het consequent toepassen en beheersen van intersectionaliteit in de geschiedenislessen. Omdat dit dus ook een langere periode omvat is het niet mogelijk en wenselijk om hier een kort voorbeeld bij te geven.

Op basis van deze feedback op het visuele aspect van het framework heb ik weer een herontwerp gedaan.⁶⁵ Daarnaast ben ik op zoek gegaan naar ruimte voor voorbeelden.

⁶² Zie bijlage 5.

⁶³ Zie bijlage 6

⁶⁴ Zie bijlage 7

⁶⁵ Zie bijlage 9

Interview: Lerarenopleider

De laatste feedback voor dit framework komt van een lerarenopleider voor geschiedenis en maatschappijleer. Hij kreeg een nieuw herontwerp te zien naar aanleiding van de feedback van de geschiedenisdocenten. Deze omvatten nog geen expliciete voorbeelden vanwege praktische omstandigheden: ik had nog geen tijd gehad deze uit te werken. Ik heb hem geïnterviewd en vergelijkbare vragen gesteld als aan de docenten van de vorige evaluatiefase. Een aantal dingen zijn hieruit naar voren gekomen.

De beschrijving en toelichting van het framework zijn duidelijk en toegankelijk voor beginnende docenten. Ondanks dat er dus geen voorbeelden worden aangeboden lijkt het framework op deze manier wel duidelijk genoeg. Toch komt in dit gesprek wel weer naar boven dat het verschil tussen gradatie drie en de kern niet helemaal duidelijk is. 'Beperkt aankaarten' zoals dat nu beschreven staat bij gradatie drie is nog te vaag. Hierin ligt het volgens hem niet zozeer aan het verschil zelf maar aan de omschrijving ervan.

Daarnaast noemt hij verder taalgebruik, het gebruik van 'aan de kaak stellen' in de kern kan overkomen als activistisch. Dat is niet een probleem maar kan wanneer het aan grote groepen gepresenteerd wordt wel tot weerstand leiden. Hij raadt aan om dit te veranderen in het bespreken van. In verlengde hiervan hebben we ook kort de term intersectionaliteit besproken, tegenover het Nederlandse woord kruispuntdenken. Intersectionaliteit als term en concept kan in onze beider ervaring een heftige reactie oproepen bij mensen die geen voorstander zijn, terwijl een term als multiperspectiviteit veel neutraler is. Ik heb daarom gevraagd of de keuze voor kruispuntdenken minder tot weerstand zou leiden dan de term intersectionaliteit. De conclusie hiervan was dat dit niet nodig zou zijn, de mensen die er echt op tegen zijn zullen allebei de termen kennen en zou kruispuntdenken dezelfde weerstand oproepen. Ik heb er dus voor gekozen om de term intersectionaliteit te behouden. Omdat het framework zo bruikbaar mogelijk moet zijn is het direct stuiten op weerstand niet handig. Om docenten te bereiken die van het activistische karakter zouden schrikken en terugdeinzen heb ik besloten het taalgebruik dus aan te passen.

De aanpassing die ik naar de laatste versie heb gedaan zitten hem dus in de toelichting van gradatie drie en de kern. Deze is duidelijker en minder activistisch van insteek.

Uiteindelijk ontwerp

Na het verwerken van de feedback van deze verschillende groepen en het verder op zoek gaan naar mogelijkheden tot voorbeelden heb ik besloten een bijlage te maken voor het framework. In deze bijlage staan drie hoofdstukken over hetzelfde onderwerp in de verschillende gradaties. Deze bijlage is gebaseerd op de methode *Geschiedenis werkplaats* met toevoeging van F-site en de eerder genoemde podcast *De plantage van onze voorouders*. De keuze voor *Geschiedenis werkplaats* is gebaseerd op het feit dat ik hier in de praktijk veel mee werk en daarom bekend ben met de kansen en beperkingen van deze methode. F-site en *De plantage van onze voorouders* zijn hier een goede toevoeging op om de volgende gradaties te bereiken. Deze bijlage dient dus als illustratie voor de verschillende gradaties en geeft docenten een beter beeld van hoe de gradaties er in de praktijk uit kunnen zien.

De eerste gradatie bestaat uit de tekst zoals deze in het boek van *Geschiedenis werkplaats* staat met een aantal aanpassingen in taalgebruik.⁶⁶ Hierin heb ik slaven veranderd in tot slaaf gemaakten. Deze aanpassing in taal laat zien dat tot slaaf gemaakten meer zijn dan alleen slaven. Dit past bij een intersectionele geschiedenisles omdat het deze personen hierdoor meer agency geeft, dan wanneer zij enkel worden omschreven als slaaf. Daarnaast is er een gekleurd vakje toegevoegd gebaseerd op het artikel over Nzinga Mbande op F-site.⁶⁷ Dit is een toevoeging van een intersectioneel en divers voorbeeld, maar staat wel buiten de tekst.

In de tweede gradatie is het stuk over Nzinga Mbande verwerkt in de hoofdtekst van deze paragraaf. Hierdoor is het dus naast een intersectioneel voorbeeld ook onderdeel van de kern van deze tekst.

⁶⁶ Tom van der Geneugten and René Raap, *Geschiedenis Werkplaats Informatieboek 2 Havo/Vwo*, derde editie (Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers, 2019)

⁶⁷ F-Site. "Nzinga Mbande," <https://www.f-site.nu/nzinga-mbande> geraadpleegd op 23 juli 2025.

In de derde gradatie worden machtsverhoudingen aangekaart, dit heb ik gedaan door het eerder besproken voorbeeld over de podcast *De plantage van onze voorouders* ook hier kort te bespreken.⁶⁸ Zo wordt duidelijk dat machtsverhoudingen impact hebben op de bronnen die overblijven. Daarnaast verbindt dit het verleden met het heden, hierbij gebruik makend van de temporele kaders zoals beschreven door Wansink, Akkerman, Zuiker en Wubbels.

Deze drie stukken les illustreren hoe de verschillende gradaties eruit zouden kunnen zien en kan dienen als voorbeeld voor docenten die het framework willen gebruiken. Deze toevoeging hoort bij het uiteindelijke ontwerp en sluit aan bij het vierde ontwerpcriterium.

⁶⁸ VPRO. "Transcript van 'Stambomen en Schuld.'" *De plantage van onze voorouders*. Geraadpleegd op 28 juli 2025. <https://www.vpro.nl/programmas/de-plantage-van-onze-voorouders/transcripties/lees-mee-met-aflevering-2-stambomen-en-schuld.html>.

Conclusie

In deze scriptie is onderzocht hoe een framework geschiedenisdocenten kan ondersteunen bij het intersectioneel maken van hun geschiedenislessen, met als doel het behalen van burgerschapsdoelen in de onderbouw. De onderzoeksvraag die hiervoor is gebruikt is: *“Aan welke criteria moet een framework voor geschiedenisdocenten voldoen om een intersectionele les te ondersteunen om zo burgerschap bij leerlingen in de onderbouw te bevorderen binnen de geschiedenisles?”*

Intersectionaliteit wordt in deze scriptie gedefinieerd als: een manier van onderzoek doen die rekening houdt met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen, bijvoorbeeld maar niet beperkt tot: gender, etniciteit, afkomst, sociaaleconomische status etc. en de manier waarop deze aspecten elkaar beïnvloeden. Hieruit volgt de volgende definitie voor intersectioneel onderwijs: onderwijs dat rekening houdt met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen, bijvoorbeeld maar niet beperkt tot: gender, etniciteit, afkomst, sociaaleconomische status etc. en de manier waarop deze aspecten elkaar beïnvloeden.

Het idee om onderzoek te doen naar intersectionaliteit komt voort uit eigen behoefte om hier meer inzicht in te krijgen, maar ook een behoefteonderzoek onder geschiedenisdocenten. Dit behoefteonderzoek in kader van mijn stage bij Histoplatform was gericht op het verzamelen van de behoefte van geschiedenisdocenten voor nascholing omtrent burgerschap. Hieruit blijkt dat deze docenten behoefte hadden aan ondersteuning en een aantal ook specifiek met conceptkerndoel burgerschap: diversiteit. Tegelijkertijd laat literatuur zien dat intersectionaliteit wel waardevol kan zijn binnen de geschiedenisles.

Intersectionaliteit sluit aan op de ideeën en concepten die eerder zijn ontstaan binnen vrouwengeschiedenis en later gendergeschiedenis. Een belangrijke verandering die gendergeschiedenis bracht ten opzichte van vrouwengeschiedenis is dat gender meer mogelijkheden gaf boven op alleen het mannelijk en het vrouwelijk. Gender gaf een nuttige analytische categorie om sociale structuren en machtsverhoudingen te onderzoeken. Intersectionaliteit bouwt hierop verder door expliciet rekening te houden

met de verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die daarin een rol spelen.

Intersectionaliteit in deze betekenis kan een belangrijke rol spelen in het onderwijs. Een mogelijkheid hiervoor is dus gevonden in burgerschap en specifiek het conceptkerndoel diversiteit. In dit concept kerndoel wordt beschreven dat leerlingen leren handelen in een diverse samenleving. De geschiedenisles is een plek waar burgerschap vaak terug komt. Dit komt naar voren in bijvoorbeeld standplaatsgebondenheid, waarin leerlingen kijken naar hoe iemands persoonlijk situatie zijn handelen of denken beïnvloedt. Intersectionaliteit biedt dus voor zowel de geschiedenisles als burgerschap mogelijkheden. Toch is hier nog weinig onderzoek naar gedaan. Wel is er onderzocht dat docenten en leerlingen zelf het nut van burgerschapsonderwijs zien, maar niet welke rol intersectionaliteit hierin kan spelen. Daarnaast is er op dit moment weinig praktisch materiaal om met intersectionaliteit in de geschiedenisles te werken. Deze scriptie en het ontwerp dat hieruit voortkomt zou in deze behoefte deels kunnen voorzien.

Om in deze behoefte te kunnen voorzien moeten docenten wel de ruimte hebben in hun lessen om intersectionaliteit toe te passen. De docent agency is in de bovenbouw van de middelbare school beperkt door het volle examenprogramma. In de onderbouw wordt gebruikgemaakt van kerndoelen in het leerdomein Mens en Maatschappij, hierin is meer ruimte voor docenten om zelf hun lessen in te vullen en dus ook meer ruimte om intersectionaliteit toe te passen. Dit framework richt zich daarom voor nu op de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Om het framework daarnaast toepasbaarder te maken is er een link gelegd met multiperspectiviteit. Multiperspectiviteit leert leerlingen om verschillende perspectieven op een gebeurtenis te gebruiken. Multiperspectiviteit kan intersectionaliteit dus aanvullen omdat het tools geeft om verschillende perspectieven naast elkaar te bekijken, dit is essentieel voor intersectionaliteit wanneer er rekening wordt gehouden met verschillende aspecten van iemands identiteit en de machtsverhoudingen die hierin een rol spelen.

Op basis van deze bevindingen en de literatuur met betrekking op deze besproken onderwerpen heb ik vier ontwerpprincipes geformuleerd waaraan een framework voor intersectionaliteit in de geschiedenisles zou moeten voldoen.

1. Het framework moet zowel aansluiten bij de concept kerndoelen voor geschiedenis in het leergebied Mens en Maatschappij als bij het burgerschap concept kerndoel diversiteit.
2. Het framework moet verschillende gradaties van mogelijkheden tot een intersectionele geschiedenisles laten zien.
3. Het framework moet multiperspectiviteit als uitgangspunt hebben
4. Het framework dient te worden aangevuld met voorbeelden en suggesties die docenten in de praktijk kunnen toepassen.

Op basis van deze ontwerpprincipes heb ik een framework ontworpen bestaande uit een visueel product aangevuld met een uitleg. Het framework bestaat uit 3 gradaties die leiden tot de kern: een intersectionele geschiedenisles. De gradaties zijn: 1.

Intersectionele voorbeelden, 2. intersectionele perspectieven, 3. aankaarten van machtsverhouding. Elke gradatie omvat iets meer intersectionaliteit in de les.

Het ontwerp ik geëvalueerd in drie cycli. In de eerste cyclus is het framework besproken in een focusgroep met geschiedenisdocenten tijdens een nascholing. Hieruit bleek het onderscheid tussen gradaties drie en de kern niet duidelijk genoeg. Hierop is de beschrijving van de gradaties aangepast. In de tweede cyclus zijn drie docenten geïnterviewd. Zij hebben de bruikbaarheid van het framework bevestigd en hebben suggesties gegeven over het visuele aspect en hebben voorgesteld om voorbeelden aan te dragen. De derde cyclus bestond uit een evaluatie met een lerarenopleider. Daarin was de feedback voornamelijk gebaseerd op de taal van de beschrijvingen. Door deze aan te passen zou het framework makkelijker te accepteren zijn voor meer mensen. Na deze laatste bespreking en opmerking vanuit alle drie de cycli heb ik nog een voorbeeldparagraaf gemaakt als bijlage voor het framework. Hierin staan drie lessen, in de drie verschillende gradaties van het framework. . Dit framework bestaat dus uiteindelijk uit het visuele product, een tabel met korte toelichten, een tabel met voorbeelden en een bijlage met een voorbeeld paragraaf.

Dit ontwerponderzoek heeft geleid tot een bruikbaar framework voor geschiedenislessen in de onderbouw. Dit is onderbouwd door de theorie en bevestigd door de geïnterviewde leraren en lerarenopleidingen. Dit framework is daarmee tool die geschiedenisdocenten kunnen inzetten om hun lessen intersectioneler te maken. Door in de les bezig te zijn met intersectionaliteit kunnen zij ook het conceptkerndoel

diversiteit van Burgerschap behalen. Het framework is getest in een kleine omgeving, maar de resultaten scheppen de verwachting dat deze ook op grotere schaal inzetbaar is. Hoewel het framework nu alleen getest is bij geschiedenisdocenten en in de context van geschiedenisonderwijs, zou de bruikbaarheid ervan ook onderzocht kunnen worden in andere contexten. Zo zou het interessant zijn om te kijken naar bruikbaarheid voor het primair onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, maar zou het ook kunnen worden uitgebreid naar de andere vakken binnen leergebied Mens en Maatschappij. Het gevolg daarop zou zijn om verder te kijken naar intersectionaliteit binnen de andere leergebieden.

Daarnaast is het framework alleen voorgelegd aan docenten en een lerarenopleider. Daarmee is het effect dat werken met dit framework heeft op leerlingen, het leerproces en burgerschapscompetenties niet vastgesteld. Vervolgonderzoek in deze richting zou dus ook een mooi vervolg kunnen geven en dit ontwerponderzoek.

Ik zou scholen en geschiedenisdocenten die meer willen doen met diversiteit en burgerschap willen aanbevelen dit framework te gebruiken. Door het framework naast bestaande lessen te leggen kunnen er openingen gevonden worden voor meer intersectionaliteit in de lessen. Met name onderbouw docenten zouden hier de ruimte voor kunnen hebben. Het framework kan deze docenten helpen om bewust verschillende perspectieven en machtsverhouding aan bod te laten komen. Hiermee bereiken ze verschillende leerlingen die zelf verschillende perspectieven hebben en behalen ze het concept kerndoel diversiteit van burgerschap.

Vervolgonderzoek kan zich richten op verschillende onderdelen en mogelijkheden. Ik zou onderzoekers die zich hier verder in willen verdiepen aanbevelen om te onderzoeken hoe de bruikbaarheid van het framework zou kunnen worden uitgebreid naar de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en eventueel naar het primair onderwijs. Daarnaast is het waardevol om de voorbeelden en suggesties uit te breiden, zodat docenten meer de praktijk van het framework ook zien. Hierdoor wordt een intersectionele, inclusieve en impactvolle les voor meer docenten en leerlingen mogelijk.

Literatuurlijst

Bartelds, Hanneke, Geerte M. Savenije, and Carla van Boxtel. "Students' and Teachers' Beliefs about Historical Empathy in Secondary History Education." *Theory & Research in Social Education* 48, no. 4 (2020).

Bron, Jeroen. *Een basis voor burgerschap: Een inhoudelijke verkenning voor het funderend onderwijs*. Enschede: SLO, 2006.

Carastathis, Anna. *Intersectionality: Origins, Contestations, Horizons*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2016.

Ciurria, Michelle. *An Intersectional Feminist Theory of Moral Responsibility*. New York: Routledge, 2020.

Collins, Patricia Hill. *Intersectionality as Critical Social Theory*. Durham: Duke University Press, 2019.

College voor Toetsen en Examens. *Geschiedenis Havo: Syllabus centraal examen 2024, versie 2*. Juli 2022.

—. *Geschiedenis VWO: Syllabus centraal examen 2024, versie 2*. Juli 2022.

Crenshaw, Kimberlé. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review* 43, no. 6 (1991): 1241–1299.

Downing, Lisa. "The Body Politic: Gender, the Right Wing and 'Identity Category Violations.'" *French Cultural Studies* 29, no. 4 (2018): 18–30. <https://doi.org/10.1177/0957155818791075>.

Driebergen, Matthijs, Luuk Kampman, and Maaïke Oberink. *Conceptkerndoelen: Burgerschap*. Amersfoort: SLO, 2024.

Eidhof, Bram. *Handboek Burgerschapsonderwijs voor het voortgezet onderwijs*. Utrecht/Amsterdam/Den Haag: ProDemos, 2020.

F-Site. "Over F-Site." <https://www.f-site.nu/about>.

F-Site. "Nzinga Mbande." <https://www.f-site.nu/nzinga-mbande>

Godley, Amanda, Amanda Haertling Thein, and James S. Chisholm. *Teacher Agency*. Bradford, UK: Emerald Publishing Limited, 2019.

Hankivsky, Olena. *Intersectionality 101*. Vancouver: Institute for Intersectionality Research & Policy, Simon Fraser University, 2019.

Josic, Jasminia. "U.S. Youth's Sense of Belonging as Citizens of Their Communities: Probing Youth's Nonbelonging in National Community." In *Competing Frameworks: Global and National in Citizenship Education*, edited by A. Rapoport, 15–25. Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc., 2019.

Mak, Geertje, and Berteke Waaldijk. "Gender, History, and the Politics of Florence Nightingale." In *Doing Gender in Media, Art and Culture*, edited by Rosemarie Buikema and Iris van der Tuin, 211–217. New York: Routledge, 2009.

Pels, Trees, and Marit Verstappen. *Intersectionaliteit in de praktijk van pedagogische professionals en instituties: Verkenning van literatuur*. Utrecht: Kennisplatform Inclusief Samenleven, 2023.

Plomp, Tjeerd, and Nienke Nieveen, eds. *Educational Design Research: Part A, An Introduction*. Enschede: SLO, 2013.

Rose, Sonya O. *What Is Gender History?* Cambridge: Polity Press, 2010.

Schaffner, Ellen C., Albert J. Mills, and Jean Helms Mills. "Intersectional History: Exploring Intersectionality over Time." *Journal of Management History* 25, no. 4 (2019): 447–463. <https://doi.org/10.1108/JMH-02-2018-0011>.

Scott, Joan. "Gender: A Useful Category of Historical Analysis." *The American Historical Review* 91, no. 5 (1986): 1053–1075.

SLO (Stichting Leerplan Ontwikkeling). *Conceptkerndoelen: Mens en maatschappij*. Amersfoort: SLO, 2024.

Stradling, Robert. *Multiperspectivity in History Teaching: A Guide for Teachers*. Strasbourg: Council of Europe, 2023.

Tuithof, Hanneke en Alderik Visser. "Verlichting eindexamenhavo: Een toelichting bij de moeilijke keuzes die gemaakt zijn." In *Kleio 1* 2017.

Tuithof, Hanneke. “Meer vrouwen, meer diversiteit: De herijking van de Canon van Nederland.” *Kleio* 61, no. 5 (september 2020): 23–25.

Van der Geneugten, Tom, and René Raap. *Geschiedenis Werkplaats Informatieboek 1 Havo/Vwo*, derde editie. Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers, 2019.

Van der Geneugten, Tom, and René Raap. *Geschiedenis Werkplaats Informatieboek 2 Havo/Vwo*, derde editie. Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers, 2019.

VPRO. “Transcript van ‘Stambomen en Schuld.’” *De plantage van onze voorouders*. Geraadpleegd op 28 juli 2025. <https://www.vpro.nl/programmas/de-plantage-van-onze-voorouders/transcripties/lees-mee-met-aflevering-2-stambomen-en-schuld.html>.

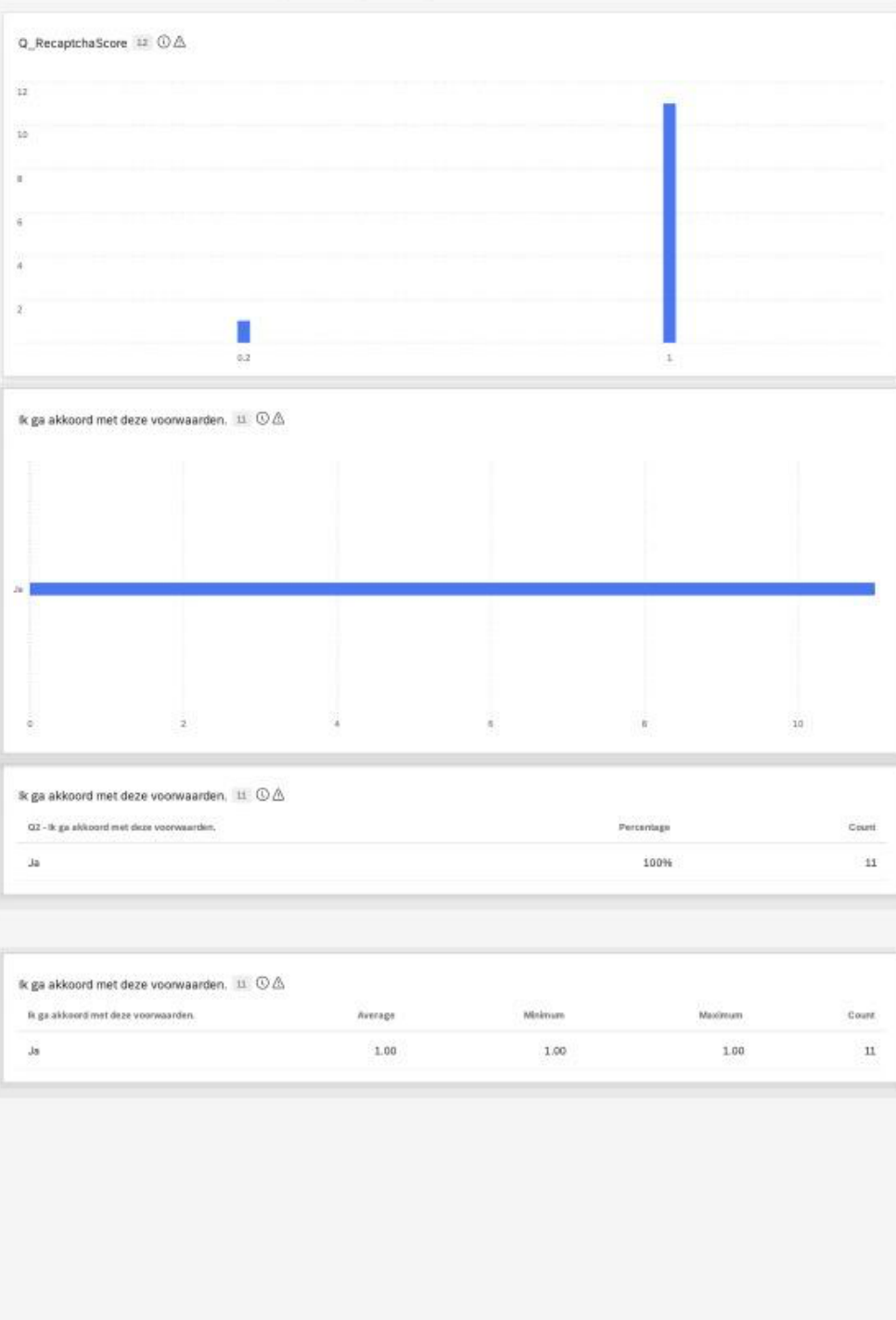
Wansink, Bjorn, Sanne Akkerman, Itzél Zuiker, and Theo Wubbels. “Where Does Teaching Multiperspectivity in History Education Begin and End? An Analysis of the Uses of Temporality.” *Theory & Research in Social Education* 46, no. 4 (2018): 495–527.

Werkgroep Referentiekaders Ruimte en Tijd. *Eindadvies Referentiekaders Ruimte en Tijd*. Amersfoort: SLO, 2022.

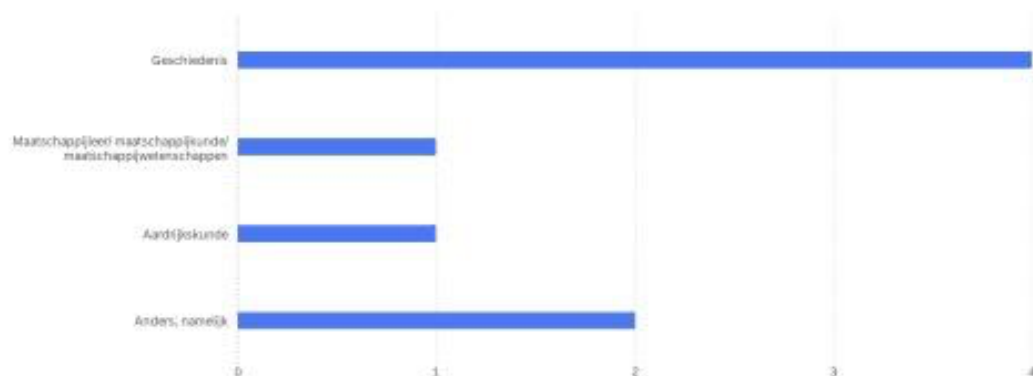
Bijlagen

Bijlage 1: Resultaten behoefteonderzoek nascholing

Behoefteonderzoek Burgerschap / Page 1

Welk(e) schoolvak(ken) geeft u? Het is mogelijk meerdere antwoorden aan te klikken. 7 ① △

Welk(e) schoolvak(ken) geeft u? Het is mogelijk meerdere antwoorden aan te klikken. 7 ① △

G3 - Welk(e) schoolvak(ken) geeft u? Het is mogelijk meerdere antwoorden aan te klikken. - Selected Choice

Percentage

Count

Geschiedenis

57%

4

Maatschappijleer/ maatschappijkunde/ maatschappijwetenschappen

14%

1

Aardrijkskunde

14%

1

Anders, namelijk

29%

2

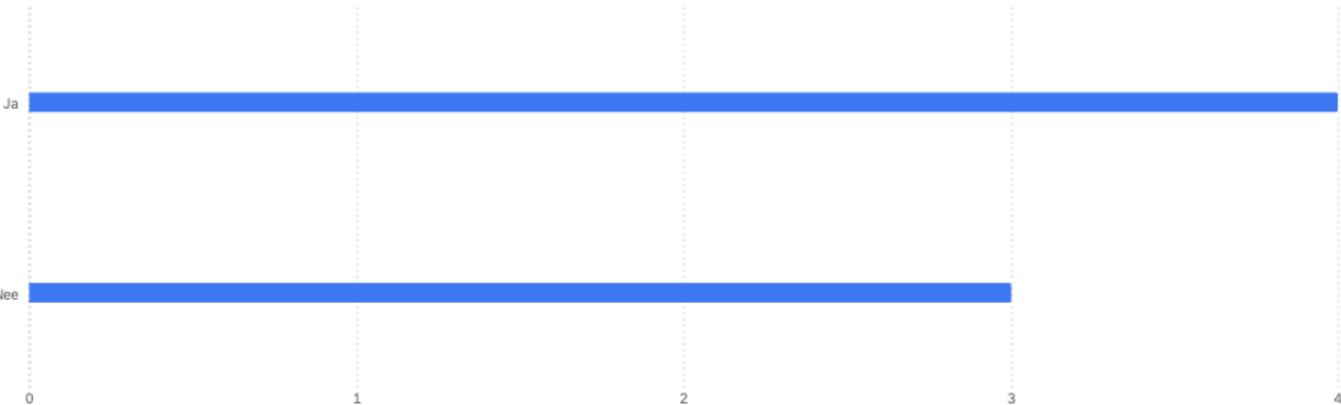
Welk(e) schoolvak(ken) geeft u? Het is mogelijk meerdere antwoorden aan te klikken.: Anders, namelijk 12 ①

Anders, namelijk

Engels

Next: een vakoverstijgend vak waarbij leerlingen onderzoekend leren

Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdeel van een werkgroep of het is een taak van uw vakgroep. Zo ja, kunt u deze taken kort omschrijven. 7 ⓘ ⚠

Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdeel van een werkgroep of het is een taak van uw vakgroep. Zo ja, kunt u deze taken kort omschrijven. 7 ⓘ ⚠

Q4 - Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdeel van een werkgroep of het is een taak van uw vakgroep. Zo ja, kunt u deze taken kort omschrijven. - Selected Choice	Percentage	Count
Ja	57%	4
Nee	43%	3

Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdeel van een werkgroep of het is een taak van uw vakgroep. Zo ja, kunt u deze taken kort omschrijven. 7 ⓘ ⚠

Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdee...	Average	Minimum	Maximum	Count
Ja	1.00	1.00	1.00	4
Nee	2.00	2.00	2.00	3

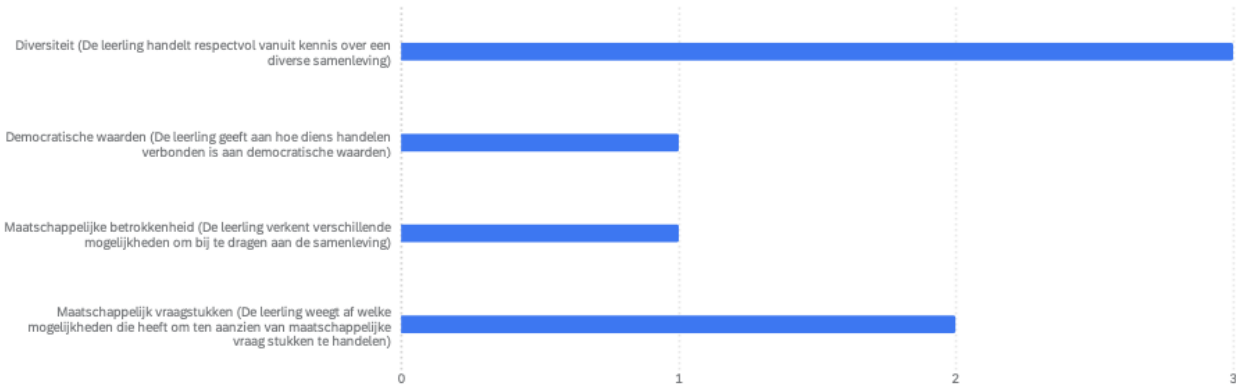
Bent u op school actief bezig met burgerschap? U bent bijvoorbeeld onderdeel van een werkgroep of het is een taak van uw vakgroep. Zo ja, kunt u deze taken kort omschrijven.: Ja 12 ⓘ ⚠

Ja

Ja

Binnen alle secties is geïnventariseerd wat er al met burgerschap wordt gedaan en wat we kunnen ontwikkelen. Binnen mijn team van Next zijn we extra bezig met burgerschap in bijvoorbeeld excursies.

Welk kerndoel Burgerschap van het SLO (2024) spreekt u het meeste aan? 7 ⓘ ⚠

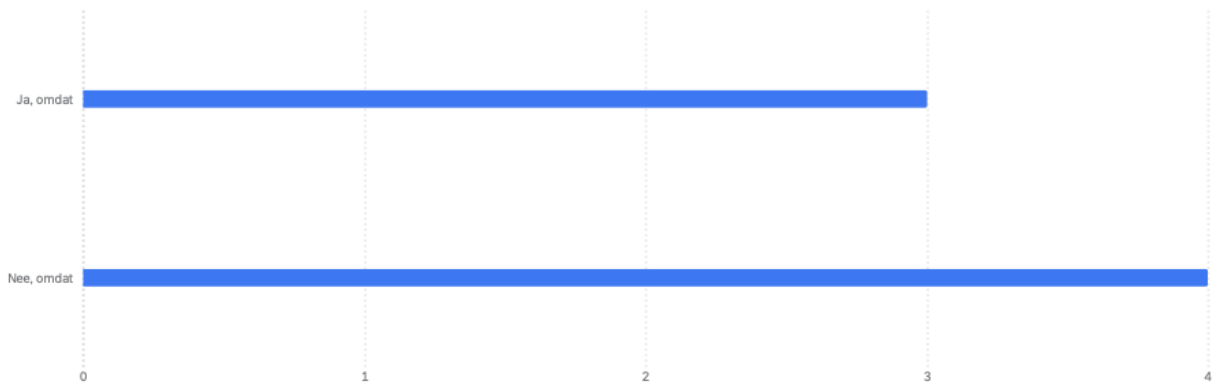
Welk kerndoel Burgerschap van het SLO (2024) spreekt u het meeste aan? 7 ⓘ ⚠

Q5 - Welk kerndoel Burgerschap van het SLO (2024) spreekt u het meeste aan?	Percentage	Count
Diversiteit (De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving)	43%	3
Democratische waarden (De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is aan democratische waarden)	14%	1
Maatschappelijke betrokkenheid (De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving)	14%	1
Maatschappelijk vraagstukken (De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen)	29%	2

Welk kerndoel Burgerschap van het SLO (2024) spreekt u het meeste aan? 7 ⓘ ⚠

Welk kerndoel Burgerschap van het SLO (2024) spreekt u het meeste aan?	Average	Minimum	Maximum	Count
Diversiteit (De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving)	2.00	2.00	2.00	3
Democratische waarden (De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is aan democratische waarden)	3.00	3.00	3.00	1
Maatschappelijke betrokkenheid (De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving)	4.00	4.00	4.00	1
Maatschappelijk vraagstukken (De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen)	6.00	6.00	6.00	2

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Burgerschap? Waarom wel of niet? 7 ⓘ ⚠

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Burgerschap? Waarom wel of niet? 7 ⓘ ⚠

Q6 - Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp
Burgerschap? Waarom wel of niet? - Selected Choice

Percentage

Count

Ja, omdat

43%

3

Nee, omdat

57%

4

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Burgerschap? Waarom wel of niet? 7 ⓘ

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Bur...	Average	Minimum	Maximum	Count
Ja, omdat	1.00	1.00	1.00	3
Nee, omdat	2.00	2.00	2.00	4

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Burgerschap? Waarom wel of niet?: Ja, omdat 12 ⓘ

Ja, omdat

Ik het altijd nuttig vind om te horen hoe anderen burgerschapsonderwijs benaderen.

Het is nog vaag wat de school er mee moet

Ik concrete handvatten altijd fijn vind

Heeft u behoefte aan professionalisering/ nascholing rond het onderwerp Burgerschap? Waarom wel of niet?: Nee, omdat 12 ⓘ

Nee, omdat

Vers van de opleiding, zit er nog goed in

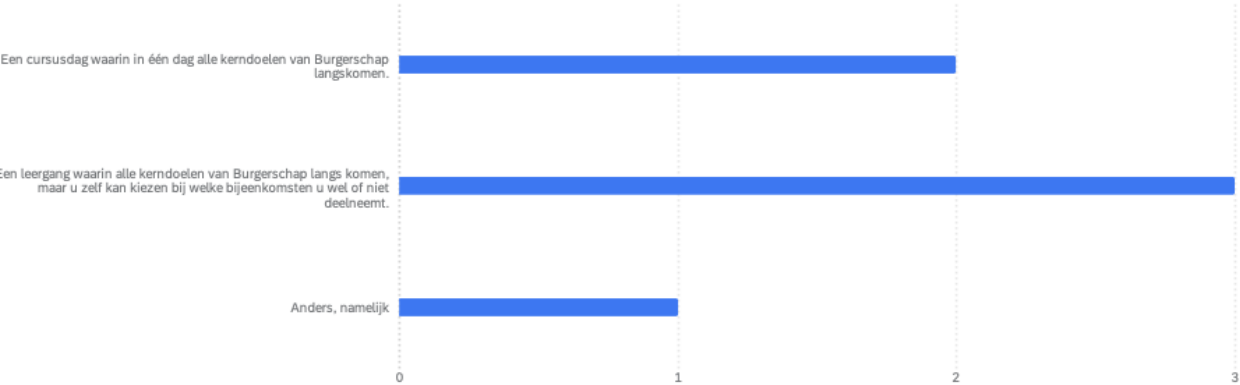
We per school invulling moeten geven aan BS, op een wijze die past

Dit is bij ons op school aanwezig al. De taakgroep burgerschap organiseert voldoende inloopmomenten om hiermee aan de slag te kunnen

Nee, omdat

Bij aardrijkskunde zit er al veel in het vak verweven.

Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten zien? 6 ⓘ

Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten zien? 6 ⓘ

Q7 - Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten zien? - Selected Choice	Percentage	Count
Een cursusdag waarin in één dag alle kerndoelen van Burgerschap langskomen.	33%	2
Een leergang waarin alle kerndoelen van Burgerschap langs komen, maar u zelf kan kiezen bij welke bijeenkomsten u wel of niet deelneemt.	50%	3
Anders, namelijk	17%	1

Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten zien? 6 ⓘ

Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten...	Average	Minimum	Maximum	Count
Een cursusdag waarin in één dag alle kerndoelen van Burgerschap langskomen.	1.00	1.00	1.00	2
Een leergang waarin alle kerndoelen van Burgerschap langs komen, maar u zelf kan kiezen bij welke bijeenkomsten u wel of niet deelneemt.	3.00	3.00	3.00	3
Anders, namelijk	4.00	4.00	4.00	1

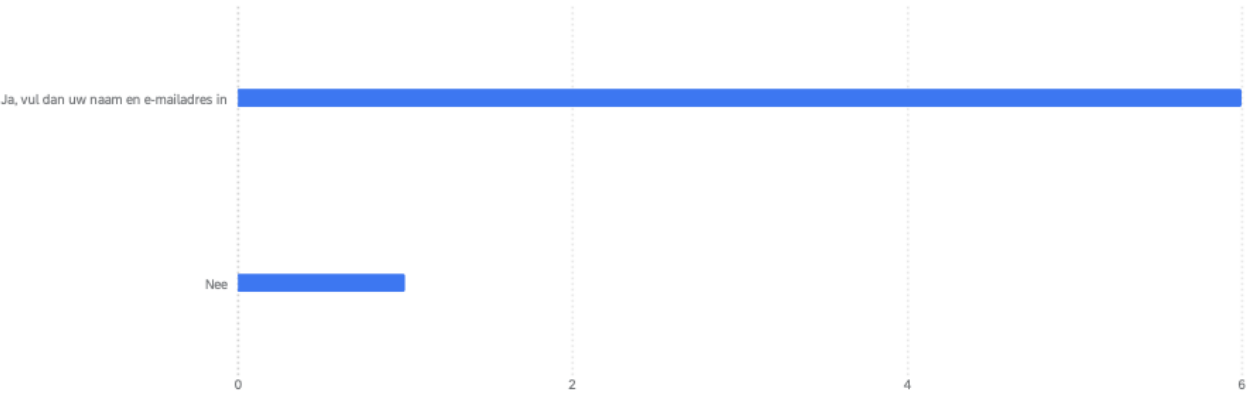
Hoe zou een professionalisering rond het onderwerp Burgerschap eruit moeten zien?: Anders, namelijk 12 ⓘ

Anders, namelijk

Anders, namelijk

Een cursus dag met alle doelen en actieve werkvormen die ook toegepast kunnen worden in de les. Het zou het leukst zijn als je je kunt inschrijven voor specifieke voorbeelden binnen jouw vak door te werken met rondes.

Zouden we u mogen benaderen voor meer vragen omtrent dit onderzoek? 7 ⓘ

Zouden we u mogen benaderen voor meer vragen omtrent dit onderzoek? 7 ⓘ

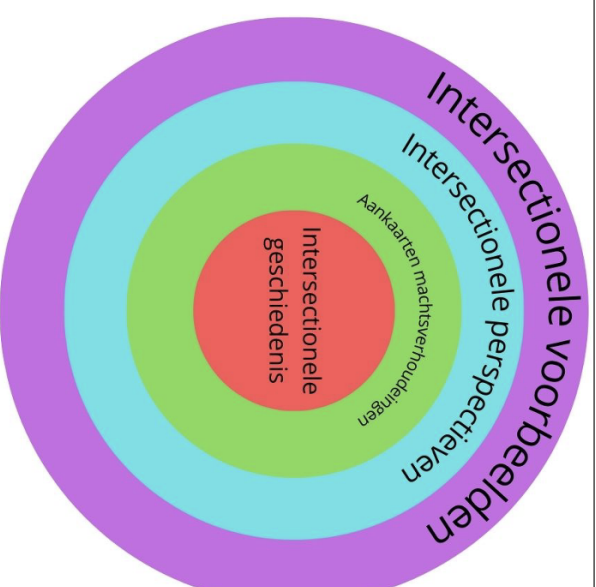
Q8 - Zouden we u mogen benaderen voor meer vragen omtrent dit onderzoek? - Selected Choice	Percentage	Count
Ja, vul dan uw naam en e-mailadres in	86%	6
Nee	14%	1

Zouden we u mogen benaderen voor meer vragen omtrent dit onderzoek? 7 ⓘ

Zouden we u mogen benaderen voor meer vragen omtrent dit onderzoek?	Average	Minimum	Maximum	Count
Ja, vul dan uw naam en e-mailadres in	1.00	1.00	1.00	6
Nee	2.00	2.00	2.00	1

Intersectionaliteit in het onderwijs.

- 4 gradaties
 - Toevoegen van intersectionele en diverse voorbeelden
 - Actief betrekken van diverse perspectieven
 - Aankaarten van machts- verhoudingen tussen verschillende actoren en perspectieven
 - Het systematisch en consequent aan de kaakstellen van machtsverhoudinger in een diverse en intersectionele geschiedenis

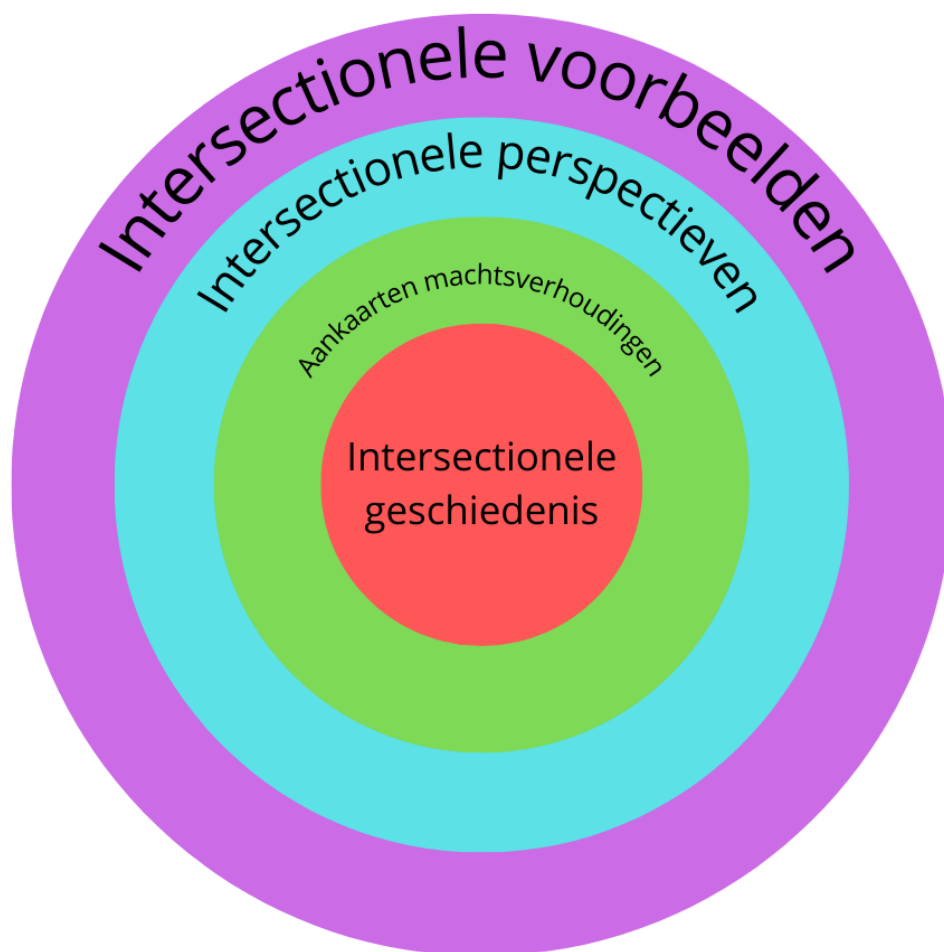

Bijlage 3: Uitkomsten focusgroep

Ingeleverde feedback	Feedback	
Interessant onderwerp! Vershil tussen diverse perspectieven/ multiperspectiviteit en intersectionaliteit duidelijker maken. Bij de blauwe ring is de valkuil dat multiperspectiviteit als intersectionaliteit wordt gezien	Interesse in onderwerp (4) Hoe weet je waar jouw les zich bevindt (2) Vershil tussen ring 3 en kern (2)	
-Wanneer voldoet het benoemen/ bespreken, wanneer is het voldoende intersectionele - Benoemen is genoeg? Verwarrend? Kritisch benoemen	Duidelijk verschil maken tussen diverse perspectieve en multiperspectiviteit Ring 1 verwarrend, is deze kritisch genoeg De rol van taal/discourse	
Hoe weet je wanner je in de rode kern zit? Groen is incidenteel en rood altijd Wat mij betreft kan de rode cirkel weg.		
Ik vind het aankaarten van machtsverhoudingen erg goed en interessant, vooral ook de rol van taal/discours hierin.		
Interessant om bewuster mee aan de slag te gaan. Dank		
Kijk kritisch naar stap 3. Die lijkt er opeens een beetje bijgezocht		
Heel interessant! We behandelen het idee van intersectionaliteit niet heel bewust, maar af en toe raken we aan de eerste 2 niveaus van voorbeelden en perspectieven. Iets om aan te werken		

Bijlage 4: Framework versie 2

Gradaties	Beschrijving
1	Toevoegen van intersectionele en diverse voorbeelden
2	Actief betrekken van diverse perspectieven
3	Beperkt aankaarten van machtsverhoudingen tussen verschillende actoren en perspectieven
4	Het systematisch en consequent aan de kaakstellen van machtsverhoudingen in een diverse en intersectionele geschiedenis

Bijlage 5: Uitkomsten interviews docenten

Bevinding	Uitspraak	Conclusie
Framework sluit aan bij de kerndoelen Mens& maatschappij	Docent A; “Ik denk dat dat wel kan” Docent B: “ Ja, wel in de onderbouw” Docent C: Jazeker, want er staat Natuurlijk als kerndoel is opgenomen dat leerlingen verschillende perspectieven moeten kunnen. Redeneren en na kunnen denken.	Framework sluit aan bij de doelen voor m&M volgens deze docent
Docent voelt ruimte om met het framework te werken.	Docent A: , Ik ben heel vrij daarin ik als Als ik dat wil en een voorbeeld heb, kan ik die gewoon mijn les toevoegen. Docent b: Ja ja, Omdat wij dus de methode gewoon eruit gedaan hebben en gewoon zelf aan het ontwikkelen zijn. Ja, Wij hebben alle ruimte die we die We willen. Docent C: Nou ja, Dat is Natuurlijk heel verschillend. Wij basis is dat wat lastiger, want die kinderen zijn al heel snel overprikkeld en Als je dan niet erg lijnen verhaal vertelt. Dan zijn ze de draad kwijt, dus dan ja, dan zou je bijvoorbeeld wel kunnen kiezen van om hem juist vanuit een vrouwelijk perspectief in te steken.	Zowel docent B als C werken met een zelfontworpen les programma en zitten dus niet aan een methode vast. Docent voelt duidelijk meer ruimte in de onderbouw in vergelijking met de bovenbouw.: Nou ja, Dat is Natuurlijk heel verschillend. Wij basis is dat wat lastiger, want die kinderen zijn al heel snel overprikkeld en Als je dan niet erg lijnen verhaal vertelt. Dan zijn ze de draad kwijt, dus dan ja, dan zou je bijvoorbeeld wel kunnen kiezen van om hem juist vanuit een vrouwelijk perspectief in te steken.
Docent kan diens eigen plek in het framework aangeven en begrijpt dus de verschillende gradaties.	Docent A: En dat systematische consequent aan de kaak stellen van machtsverhoudingen. Denk ik ook niet, dus Ik denk vooral die die die die middelste twee schijven.	De docenten kunnen aangeven in welke van de gradaties ze zitten en kunnen dit ook onderbouwen. De gradaties lijken voor deze docenten dus duidelijk te zijn.

	Docent B: Ik denk dat we Als we dat dat die indicaties aanhouden, dat wij op. Echt wel al op veel momenten ja toch wel het. 3 of 4 zitten. In ieder geval, zeg Maar de groene, de groene ring en de de lichtblauwe. Docent C: Ik denk bij basis dat ik in gradatie een zit. Ik denk bij basis dat ik in gradatie een zit.	
Docent ziet de aansluiting tussen het framework en multiperspectiviteit	Docent A Maar ik gebruik het wel veel, maar ook de belangrijk vindt dat Mensen dat dat leerlingen begrijpen Waarom bepaalde Mensen bepaalde keuzes hebben gemaakt. En, Ik denk ook dat dat in in in intersectionaliteit heel erg bij past, Omdat dat juist. Andere perspectieven geeft die eigenlijk nauwelijks behandeld worden. Docent B: Ja, Ik denk dat dit framework gewoon nog dieper in gaat op op multiperspectiviteit. Ik denk dat het gewoon een geavanceerde op 1, 11. Gevorderde aanpak is van Van Multiperspectivisch lesgeven. Omdat je vaak multiperspectiviteit pak wel eigenlijk wel alle verschillende perspectieven. Alleen er zit dan. We kijken niet naar de verbanden daartussen wat je ook als voorbeeld gaf, kijk je dan vaak naar de zwarte geschiedenis? Docent C: Dat denk ik wel, want zeker in gradatie twee heb je het over perspectieven.	De docenten zien allemaal het verband tussen multiperspectiviteit en het framework. Ze zien het framework als aanvulling of als onderdeel van het framework

	Nou ja daar, daar komt uit multiperspectiviteit wel aan aan bod. En ja, in Gradatie 3 zie ik dan eigenlijk ook wel voor me dat je.	
Docenten willen meer voorbeelden	Docent A: Ik denk dat voorbeelden heel erg. Handig kunnen zijn, dus dat je gewoon een aantal voorbeelden geeft van zo kan je het hebben. Zo kan je het hebben Docent B: Dus voorbeelden een. Checklist. Docent C: Ik denk dat het al begint met dat het allemaal niet waar VWO niveau geschreven moet worden, want ja, Dat is toch echt wel de hoofd insteek van heel veel onderzoekers en heel veel dingen gebeuren toch wel echt op HBO niveau. En, Je kunt heel veel ombuigen naar het VMBO. Maar niet alles, dus het zou wel fijn zijn Als je een lijst hebt met namen en een korte voorbeeldjes	Alle drie de docenten hebben wanneer is vraag om suggesties het punt dat ze voorbeelden willen, in verschillende vormen. Daarnaast geeft docent C duidelijk aan dat die graag meer op VMBO niveua over dit onderwerp zou willen zien, omdat die het nog moeilijker te vertalen vind naar VMBO denkniveau

Bijlage 6: Interview docent A

0:0:0.0 --> 0:0:1.670

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké, even kijken wat hij doet.

0:0:3.880 --> 0:0:4.800

Piggelen, J. van (Jiske)

Top, hij doet het.

0:0:7.350 --> 0:0:7.800

Docent

Mooi.

0:0:9.760 --> 0:0:23.380

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou, dan begin ik maar gelijk. Doe jezelf even voorstellen en dan wil ik graag gje naam waar je lesgeeft en aan welke leeftijd. Dus Dat is voorname dan onderbouw bovenbouw.

0:0:24.140 --> 0:0:29.930

Docent

Ja mijn naam is docent, ik geef les op melanchthon Schiebroek school in Rotterdam.

0:0:31.320 --> 0:0:32.960

Docent

De onderbouw havo VWO.

0:0:35.160 --> 0:0:35.790

Piggelen, J. van (Jiske)

Alleen onderbouw.

0:0:36.370 --> 0:0:37.150

Docent

Alleen onderbouwen.

0:0:38.80 --> 0:0:41.450

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké Top, heb je net framework gezien?

0:0:42.270 --> 0:0:44.380

Docent

Ik, Ik heb hem hiervoor me cirkels.

0:0:45.730 --> 0:0:46.60

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:0:46.520 --> 0:0:47.430

Docent

Ja, die heb ik.

0:0:47.110 --> 0:0:47.350

Piggelen, J. van (Jiske)

Oh.

0:0:49.490 --> 0:0:51.510

Piggelen, J. van (Jiske)

Is de inhoud daarvan duidelijk.

0:0:53.660 --> 0:0:57.990

Docent

Ja, ik neem aan dat de buitenste rand?

0:0:59.270 --> 0:1:2.640

Docent

Is dan gratie en en de kern is dan gratie 4.

0:1:4.430 --> 0:1:4.620

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:1:5.450 --> 0:1:6.520

Docent

Oké ja duidelijk.

0:1:7.610 --> 0:1:8.50

Piggelen, J. van (Jiske)

Top.

0:1:11.300 --> 0:1:25.530

Piggelen, J. van (Jiske)

Dan is mijn eerste vraag of je vindt dat dit framework aan zou kunnen sluiten in jouw geval voor de onderbouw dan bij de kerndoelen voor mensenmaatschappij en daarmee dus ook aanstaande stoffen in jouw lessen.

0:1:29.310 --> 0:1:30.360

Docent

Ik denk dat dat?

0:1:31.510 --> 0:1:32.540

Docent

Wel kan.

0:1:33.970 --> 0:1:40.560

Docent

Maar dat het wel lastig is, Omdat ik merk dat onderbouw. En dan denk ik vooral eigenlijk havo onderbouw.

0:1:42.360 --> 0:1:48.620

Docent

Wel lastig vinden met nuances, dus dat dingen niet duidelijk Helder concreet zijn.

0:1:49.370 --> 0:1:58.320

Docent

Maar dat we ook kleine verschillen in kunnen zitten, dat ze dan nog niet helemaal begrijpen. Dus Ik denk dat dat betreft dat wel lastiger kan zijn, Omdat het Natuurlijk.

0:1:59.820 --> 0:2:2.600

Docent

Soort van keerpunten zijn van Van die nuances.

0:2:3.560 --> 0:2:14.70

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja en voor je wel de ruimte in je lessen en de Agency om dat dus wel te kunnen toevoegen of hoe je die ruimte niet zit je teveel vast in bijvoorbeeld de methode jullie gebruiken.

0:2:15.140 --> 0:2:20.920

Docent

Nee, ik, Ik ben heel vrij daarin ik als Als ik dat wil en een voorbeeld heb, kan ik die gewoon mijn les toevoegen.

0:2:22.530 --> 0:2:24.220

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké nou is, Dat is leuk.

0:2:25.300 --> 0:2:25.890

Piggelen, J. van (Jiske)

Doe je dat ook?

0:2:27.730 --> 0:2:32.850

Docent

Nou nu ik hier zo naar kijk niet zoveel niet met intersectionaliteit in ieder geval.

0:2:34.980 --> 0:2:39.150

Docent

Wel met een aantal dingen, dus Ik heb laatst les gegeven over het Franse revolutie.

0:2:40.540 --> 0:3:1.830

Docent

En daar gingen bijvoorbeeld wel over de rechten van vrouwen met met de de Grondwet en de mensenrechten of de rechten van tot slaaf gemaakt in de Franse koloniën, terwijl er werd gezegd dat ieder mens vrij en gelijk is. Hoe dat dan zat. Maar ik heb dat niet intersectioneel aangepakt In de zin dat ik dan over Zwarte vrouwen begon.

0:3:4.80 --> 0:3:5.890

Piggelen, J. van (Jiske)

Maar aan de andere kant is dit wel heel.

0:3:4.310 --> 0:3:4.920

Docent

Dus.

0:3:10.890 --> 0:3:13.700

Piggelen, J. van (Jiske)

Je kaart wel actief machtsverhouding aan hierin.

0:3:14.130 --> 0:3:17.530

Docent

Ja nee dat wel inderdaad. Dat probeerde ik ook echt wel te doen.

0:3:22.20 --> 0:3:22.850

Docent

Maar ik weet.

0:3:22.670 --> 0:3:26.240

Piggelen, J. van (Jiske)

En ook in je taalgebruik, Maar ik kan een goede stap door slaaf gemaakte gebruiken.

0:3:28.190 --> 0:3:33.530

Docent

Ja, nou ja, je hebt een voorbeeld als docent en ik snap ook wel dat het dat dat het.

0:3:35.440 --> 0:3:39.300

Docent

Correchter de correcte term is, Omdat Natuurlijk de Mensen niet.

0:3:40.220 --> 0:3:42.120

Docent

Hoe zeg je dat identificeert? Maar ja.

0:3:44.950 --> 0:3:52.130

Piggelen, J. van (Jiske)

Nees en, waar zou je jezelf dan in die 4 gradaties plaatsen en of je niet 1, 2 3 of 4 te zeggen maar ongeveer?

0:3:54.280 --> 0:3:55.740

Piggelen, J. van (Jiske)

Waar zou je zelf indelen?

0:4:0.800 --> 0:4:1.630

Docent

Even kijken.

0:4:2.730 --> 0:4:5.380

Docent

Actief betrekken van diverse speciale actieve doe ik wel.

0:4:6.760 --> 0:4:7.130

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:4:7.420 --> 0:4:12.330

Docent

Werkt aan kaart van machtsverhoudingen zoals je zegt, dus ook al is het wel onrust.

0:4:16.540 --> 0:4:22.860

Docent

Dat ik de eerste Als je echt gaat kijken naar intersectioneel als in bijvoorbeeld vrouwen en zwarte zwarte vrouwen.

0:4:24.150 --> 0:4:26.790

Docent

Niet tenminste niet bewust in ieder geval.

0:4:28.350 --> 0:4:31.420

Docent

En dat systematische consequent aan de kaak stellen van machtsverhoudingen.

0:4:32.270 --> 0:4:37.490

Docent

Denk ik ook niet, dus Ik denk vooral die die die die middelste twee schijven.

0:4:38.390 --> 0:4:39.30

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja precies.

0:4:39.970 --> 0:4:41.300

Piggelen, J. van (Jiske)

En, Dat is denk ik al heel netjes.

0:4:44.630 --> 0:4:49.570

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja, deze is een beetje een inkopper voor jou, maar in hoeverre gebruik je multiperspectiviteit in je lessen?

0:4:50.920 --> 0:4:53.620

Piggelen, J. van (Jiske)

En, hoe zie je dat aan het aansluiten bij het framework?

0:4:56.30 --> 0:5:3.100

Docent

Ik gebruik best wel veel mutas multiperspectiviteit soms wel wel lastig, vooral onderbouw.

0:5:3.170 --> 0:5:4.590

Docent

Omdat dat dus nuance is?

0:5:7.660 --> 0:5:14.400

Docent

Maar ik gebruik het wel veel, maar ook de belangrijk vindt dat Mensen dat dat leerlingen begrijpen Waarom bepaalde Mensen bepaalde keuzes hebben gemaakt.

0:5:16.210 --> 0:5:20.980

Docent

En, Ik denk ook dat dat in in in intersectionaliteit heel erg bij past, Omdat dat juist.

0:5:21.790 --> 0:5:24.930

Docent

Andere perspectieven geeft die eigenlijk nauwelijks behandeld worden.

0:5:26.440 --> 0:5:28.660

Docent

En zeker niet in gewoon standaard methodes.

0:5:31.190 --> 0:5:52.430

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké reis dan zou ik even willen vragen over praktischer maken van het frame. Het is nu best wel theoretisch moeilijke woorden, Misschien niet voor een docent makkelijk om een keer in te zetten. Waar heb jij als docent behoefte aan om intentionaliteit makkelijker toe te voegen aan je lessen?

0:5:55.280 --> 0:5:57.430

Docent

Ik denk dat voorbeelden heel erg.

0:5:58.540 --> 0:6:4.310

Docent

Handig kunnen zijn, dus dat je gewoon een aantal voorbeelden geeft van zo kan je het hebben. Zo kan je het hebben, Omdat.

0:6:5.60 --> 0:6:12.950

Docent

Ik Toen ik voor het eerst hoorde van intersectionaliteit dacht, Oh, Ik heb daar echt geen. Ik weet niet wat Het is. Ik weet in een toepassen. Het lijkt me ontzettend lastig.

0:6:14.200 --> 0:6:33.280

Docent

En, Ik denk dat Als je met met voorbeelden aangeeft van nou ja, het hoeft niet super groot te zijn en super ja niet Misschien qua perspectief te zijn, Maar dat ook gewoon iets heel simpels kan zijn, zoals die machtsverhoudingen. Want wat blijktbaar doe ik dat en Ik denk dat meerdere docenten dat ook doen en dat hoort er dus inderdaad eigenlijk ook bij.

0:6:29.210 --> 0:6:29.450

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:6:35.680 --> 0:6:37.940

Docent

Dat dat Misschien eigenlijk dat je het een beetje.

0:6:38.760 --> 0:6:42.850

Docent

Rond In de zin dat het niet een heel hoog verheven vaag idee is.

0:6:43.690 --> 0:6:51.120

Docent

Maar dat je echt met praktische voorbeelden laat zien dat dit ook gewoon prima haalbaar is in een les, Zonder dat het dat je dat je er echt een expert in moet zijn.

0:6:53.120 --> 0:6:59.880

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké nou Top, zou jij het woord intersectionaliteit of kruispunt denken willen introduceren aan je leerlingen?

0:7:6.430 --> 0:7:7.640

Docent

Ik denk het wel.

0:7:9.150 --> 0:7:12.30

Docent

Ik denk intersectionaliteit is.

0:7:12.970 --> 0:7:16.620

Docent

Misschien wat lastig kruispunt denken. Ik denk dat dat wel verder mee komt.

0:7:17.420 --> 0:7:21.440

Docent

Maar nogmaals, ik geef Alleen les aan de onderbouw en daar wordt überhaupt niet zo.

0:7:22.710 --> 0:7:31.910

Docent

Heel erg veel met nuances gedaan, want Het is vaak gewoon het verhaal duidelijk.

Concreet en strak maken en niet al te veel uitzonderingen daarop regelen.

0:7:33.540 --> 0:7:38.100

Docent

Maar ik zie dat bijvoorbeeld voor 1/3 klasser of bovenbouw zie ik dat zeker wel mogelijk, ja.

0:7:40.130 --> 0:7:46.500

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké en en dus praktische voorbeelden zouden helpen en dan specifiek voor die onderbouw.

0:7:49.670 --> 0:7:55.550

Piggelen, J. van (Jiske)

Tijd Natuurlijk heel veel, in principe heel veel vrijheid om zelf in te vullen wat je lesgeeft, want die kerndoelen zijn best wel open.

0:7:56.20 --> 0:7:56.230

Docent

Ja.

0:7:59.910 --> 0:8:6.960

Piggelen, J. van (Jiske)

Zie jij het framework als een manier om het toch behapbaarder te maken voor onderbouwleerlingen als een docent hiermee werkt?

0:8:10.420 --> 0:8:21.790

Docent

Ik denk het wel, Alleen weet ik niet. Is dat model zomaar of of wat framework zo dat je eerst een en twee doet voordat je dan 3 hebt of kan je bijvoorbeeld ook een overslaan voordat je twee en 3 hebt?

0:8:23.280 --> 0:8:24.680

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou het idee is dat het dus.

0:8:26.820 --> 0:8:28.260

Piggelen, J. van (Jiske)

Dus dat dat leiden naar het midden

0:8:29.390 --> 0:8:32.670

Piggelen, J. van (Jiske)

Dus heb jij een al onbewust onder controle?

0:8:33.890 --> 0:8:35.280

Piggelen, J. van (Jiske)

Dan hoeft je niet in te stappen bij een.

0:8:36.840 --> 0:8:37.60

Docent

Ja.

0:8:38.390 --> 0:8:47.220

Piggelen, J. van (Jiske)

En een is, zeg maar een beetje situatie als die nu vaak in in methodes is, dus dat je zo'n blauw vlakje hebt met 1, 1, 1 divers voorbeeld.

0:8:47.650 --> 0:8:47.820

Docent

Ja.

0:8:49.380 --> 0:8:51.380

Piggelen, J. van (Jiske)

Dus die hebben meestal wel een andere knie, zeg maar.

0:8:54.890 --> 0:8:56.540

Docent

Ik denk dat dit wel kan helpen, ja?

0:8:57.820 --> 0:9:9.610

Docent

Helemaal Omdat ik ook, Toen ik die die die dingen zeg maar in In de schrijven zag, wist ik niet zo goed wat ik daar mee moest denken. Maar die beschrijf, ik geef het al een stuk duidelijker aan, dus Ik denk dat hij wel heel erg kan helpen als een cent zijde.

0:9:15.400 --> 0:9:15.800

Piggelen, J. van (Jiske)

OK.

0:9:20.820 --> 0:9:23.570

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou, Ik wil graag als laatste nog gaan. Best hard.

0:9:25.780 --> 0:9:36.710

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja feedback op het verschil tussen ring 3 en ring 4, dus de kern en ring 3 even wat opmerkingen dat daar het verschil niet tussen duidelijk is. Daar heb ik iets in aangepast.

0:9:37.450 --> 0:9:41.660

Piggelen, J. van (Jiske)

Ik zou graag wat je weet of dat onderscheid voor jou duidelijk is en hoe je dat onderscheid dan ziet.

0:9:45.460 --> 0:9:48.610

Docent

Ik zie het onderscheid vooral eigenlijk dat 3.

0:9:49.340 --> 0:9:50.760

Docent

Zo af en toe is.

0:9:51.900 --> 0:9:57.890

Docent

En 4 sistemas consequente en dat je daar ook Misschien zelfs ook heel erg bewust van bent of als doel hebt.

0:9:59.310 --> 0:10:0.670

Docent

En dat je dat dan ook gewoon?

0:10:1.560 --> 0:10:5.620

Docent

Meerdere keren in een lessen serie bijvoorbeeld terug Laten komen, terwijl 3.

0:10:6.940 --> 0:10:9.950

Docent

Zo een één of twee keer of zo, gewoon een paar keer is.

0:10:12.530 --> 0:10:16.920

Docent

Ik denk dat dat 4 het meer een integraal onderdeel is van Van je je.

0:10:17.800 --> 0:10:18.980

Docent

Je visie op onderwijs.

0:10:21.620 --> 0:10:28.670

Piggelen, J. van (Jiske)

Wees Jezus, heb jij er verder nog vragen over?

0:10:31.480 --> 0:10:32.720

Docent

Nee, eigenlijk niet.

0:10:34.320 --> 0:10:36.190

Docent

Ik vind het wel heel handig vreselijk, ik moest zeggen.

0:10:38.70 --> 0:10:38.700

Piggelen, J. van (Jiske)

Wat vind je het?

0:10:39.150 --> 0:10:43.740

Docent

En handig framework. Ik denk dat ik hem dat ik hem wel eens gaan gebruiken in een lesje.

0:10:47.730 --> 0:10:52.130

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja, Ik ben er ook wel blij met hoe het eigenlijk is geworden, want Ik ben Natuurlijk 100 keer geswitcht van.

0:10:53.60 --> 0:10:58.690

Piggelen, J. van (Jiske)

Handleiding naar checklist der framework terug naar checklist weer terug naar framework dus ja.

0:11:0.370 --> 0:11:1.630

Piggelen, J. van (Jiske)

Ben wel blij dat het nu geworden is.

0:11:0.760 --> 0:11:1.50

Docent

Ja.

0:11:2.560 --> 0:11:4.850

Docent

Want Het is uiteindelijk dus het framework geworden.

0:11:7.460 --> 0:11:7.960

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:11:10.30 --> 0:11:12.500

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou fijn Het was heel snel veel sneller dan Ik had verwacht.

0:11:13.170 --> 0:11:16.620

Docent

Ja oh ja, ik wist niet op gegeven moment, denk ik van, zeg ik te weinig sta ik te veel maar.

0:11:18.540 --> 0:11:22.480

Piggelen, J. van (Jiske)

Nee, nou ja, Ik heb de antwoorden die Ik wilde hebben wel binnen gehad, denk ik.

0:11:24.590 --> 0:11:25.340

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou super.

0:11:31.120 --> 0:11:32.60

Piggelen, J. van (Jiske)

Even kijken.

0:11:35.390 --> 0:11:37.180

Piggelen, J. van (Jiske)

Ik wil de transcriptie stoppen, Maar ik durf het nog niet.

0:11:38.950 --> 0:11:40.100

Piggelen, J. van (Jiske)

Ben je op moet slaan?

0:11:44.30 --> 0:11:46.890

Docent

Stel je voor, stel je voor dat hij gewoon ergens verkeerd opslaat.

0:11:47.570 --> 0:11:49.470

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja, daar heb ik dus echt huilen.

0:12:5.830 --> 0:12:9.410

Piggelen, J. van (Jiske)

OK, Dat is goed is, moet u gewoon opgeslagen worden. Automatisch.

0:12:15.970 --> 0:12:16.610

Piggelen, J. van (Jiske)

Stress.

0:12:29.920 --> 0:12:31.590

Piggelen, J. van (Jiske)

Oké nou top.

0:12:34.100 --> 0:12:37.620

Piggelen, J. van (Jiske)

Dan krijg ik van jou nog een vraag de toestemming terug.

0:12:38.0 --> 0:12:38.210

Docent

Ja.

0:12:39.500 --> 0:12:40.50

Piggelen, J. van (Jiske)

En dan.

0:12:42.770 --> 0:12:45.100

Piggelen, J. van (Jiske)

Wil ik je hartelijk bedanken voor je deelname?

0:12:45.810 --> 0:12:50.400

Docent

Geen probleem, geen probleem, gaat een beetje goed met frame werkende interviews tot nu toe.

0:12:51.670 --> 0:12:52.320

Piggelen, J. van (Jiske)

Dit was mijn eerste.

0:12:53.230 --> 0:12:56.440

Docent

Oh oke en, heb je vanmiddag je tweede?

0:12:57.550 --> 0:12:57.880

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja.

0:12:59.130 --> 0:13:2.520

Docent

Oké, hoeveel Mensen denk je dat je uiteindelijk gaat spreken?

0:12:59.970 --> 0:13:1.110

Piggelen, J. van (Jiske)

En dan maandag nog een.

0:13:5.980 --> 0:13:8.60

Docent

Hoeveel Mensen denk je dat je uiteindelijk gaat spreken?

0:13:9.350 --> 0:13:19.160

Piggelen, J. van (Jiske)

Nou Mensen reageren niet heel happig, dus Ik denk dat het nog allemaal die 3 gehouden dat ze twee heb ik een feedback groep gehad, zeg maar een focusgroep twee docenten en een leraar opleider.

0:13:21.790 --> 0:13:26.280

Docent

Ja, nou ja, Je moet Natuurlijk ook niet te groot maken. Helemaal Als je met transcriberen en dergelijke gaat doen.

0:13:28.460 --> 0:13:34.670

Piggelen, J. van (Jiske)

Nee, dus Ik denk dat ik het daar gewoon lekker weg houden en dat ik zo'n prima vind Als het niet goedkeurig ik Marijke nog een mailtje sturen zijn en ook kijken.

0:13:36.510 --> 0:13:38.70

Docent

Rijk Huisman.

0:13:38.450 --> 0:13:39.620

Piggelen, J. van (Jiske)

Etman ja.

0:13:40.260 --> 0:13:40.530

Docent

Ja.

0:13:43.270 --> 0:13:48.200

Docent

Ja nou oké, We moeten ook denken wat wat voelt van nou nog toe als extra Mensen gaat hebben? Natuurlijk.

0:13:49.480 --> 0:13:55.190

Piggelen, J. van (Jiske)

Ja, dus Ik denk dat ik dan twee blikken heb van, zeg maar gewoon die focusgroep met heel verschillende docenten.

0:13:56.770 --> 0:14:1.370

Piggelen, J. van (Jiske)

Twee verschillende docenten, verschillende leeftijden, verschillende regio's en dan een leraar opleider. Ik denk dat het prima is.

0:14:2.10 --> 0:14:2.230

Docent

Ja.

0:14:3.540 --> 0:14:4.260

Docent

Denk ik ook wel.

0:14:5.740 --> 0:14:10.650

Piggelen, J. van (Jiske)

Oh, bedankt Als ik aan de ben afgestudeerd, dan mag je op de borrel komen.

0:14:8.190 --> 0:14:8.820

Docent

Geen probleem.

0:14:11.320 --> 0:14:12.100

Docent

Ja, Dat is goed.

0:14:13.330 --> 0:14:14.950

Piggelen, J. van (Jiske)

Dus nog steeds organiseren Manneke.

0:14:18.410 --> 0:14:19.940

Piggelen, J. van (Jiske)

En tot dan.

0:14:20.680 --> 0:14:22.400

Docent

Helemaal geen probleem, nog veel succes.

Bijlage 7: Interview docent B

Transcriptie

15 mei 2025, 01:45p.m.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:06
Even kijken ja.
Hij loopt.

KK Docent b 0:11
Mooi.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:11
Super fijn. Heb je vragen of dat wij starten?

KK Docent b 0:17
Nee, zeker niet.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:20
Oké.
Nou top dan wil ik graag als eerste van jou weten, even wat jouw naam is waar je op dit moment les geeft en aan welke leeftijd, welke klasse voornamelijk.

KK Docent b 0:34
Ja mijn naam is Docent b, ik geef les op het Globe College in Kanaleneiland in Utrecht.
En, ik geef eigenlijk alle leerjaren les vanaf de eerstejaars tot en met de vijfde verschillende niveaus en vanaf een basis twee basis kader.
Volledige NT twee klas trouwens met nieuwkomers.
Maar ook 3, 4 en 5 havo.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 1:01
Oké super, dus zowel onderbouw als bovenbouw. Dat is duidelijk super. Heb je dit framework nog even doorgekeken sinds de laatste keer?

Docent b 1:06
Ja.

Ja zeker.

Ik werd even mee aan de slag gaan. Ook ik ja ik wij, Ik heb betaalde chat bijvoorbeeld.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 1:18
Oh.

KK Docent b 1:23
En, Ik heb daar gewoon een soort burgerschapskunde met alles wat wij daaraan doen, die die kent alles. Dus Ik heb dit gevraagd. Ben je bekend met de term? En die heeft gelijk hele analyse gemaakt hoe wij ermee al eigenlijk onbewust mee aan de slag te zijn.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 1:37
Ja.

KK Docent b 1:38
Het is best. Dat is best wel leuk om even in te zien dat we.
Eigenlijk best wel veel aan het doen Zonder het dus te kennen en expliciet te benoemen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 1:48
Nou dat zich wel tof om te horen, Natuurlijk.
Heb je daar ook het idee dat het framework voldoende aansluit bij zowel het geschiedenis curriculum? En dan specifiek, zeg maar, de kerndoelen voor de onderbouw.
Als bij burgerschap stoelen.

KK Docent b 2:05
Ja wij In de onderbouw. Wij gebruiken geen methode meer.
Wij zijn volledig thematisch gegaan.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 2:10
Ja.
Ja.

Docent b 2:14
Daar daar, daar zit daar pakt ie hem dan op.
Ik heb nog niet gevraagd om om hem te kunnen koppelen aan de kern doen.
Maar Als ik even terugkijk naar de gewone lesmethode en de doelen had zich zeker de

abstracte abstracte heid van de doelen.

KK

Dan is het vaak ver te zoeken. Heb ik het idee? De deze aanpak van Van geschiedenis.
Op deze aanpak op van perspectief toevoegen eigenlijk.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 2:43

Ja en merk je daar wel ruimte in voor je les heb je daar genoeg? Ja.
Denk je dat zou kunnen toepassen?

KK

Docent b 2:52

Ja ja, Omdat wij dus de methode gewoon eruit gedaan hebben en gewoon zelf aan het ontwikkelen zijn. Ja, Wij hebben alle ruimte die we die We willen.

Ja ik, je hebt Natuurlijk hier over gesproken naar bij die nascholing.

En Ik had bijvoorbeeld een thema kunst deze periode, die gaat de deur uit en We gaan een thema vrouwengeschiedenis beschrijven eigenlijk.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:16

Oh tof.

KK

Docent b 3:18

En daar, daar willen we eigenlijk dit heel erg in mee gaan nemen. Ook dus het het heeft al een gelijk aanzet gemaakt tot.

Tot het tot een nieuwe aanpak. En ja, daar heb ik ook gewoon de ruimte om te zeggen, weet je wat? Ik ga het gewoon helemaal van scratch opnieuw maken.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:35

Ja.

Dat is Natuurlijk wel het voordeel.

Ook dat Als je mee geen methode hebt en dat doe je die kerndoelen voor de onderbouw heel erg raar om zijn. Gewoon vertel eens wat over gezien is.

KK

Docent b 3:44

Ja.

Ja.

En zeker het laatst Hanneke Hanneke was er dinsdag en die zei ook dat het steeds meer ervarings doelen worden en.

Piggelen, J. van (Jiske) 3:47

Nou top.

Ja.

PV

Docent b 3:54

KK

Dat dat heel goed aansluiten. Ik heb dit ook al met Hanneke besproken. Toevallig.

Piggelen, J. van (Jiske) 3:59

PV

Oh leuk.

En In de bovenbouw zie je daar ook ruimte.

Docent b 4:07

KK

En boven houdt dus Alleen de havo.

En daar daar ja, daar zie ik die ruimte niet.

En dat ligt Misschien ook gewoon aan mezelf.

Omdat de bovenbouw havo doen wij nog niet zo lang dit jaar de vijfde. Dat is ons eerste jaar 5 havo.

Dus Dat is ja dus ik.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:28

PV

Van.

Docent b 4:29

KK

Ja dus ik durf zou daar ook niet durven te zeggen. Joh, ik gooide een heel hoofdstuk even aan de kant en Ik ga dit even op mijn gemak hier met jullie doen.

Dus Misschien ook mijn eigen mijn eigen onzekerheid daar nog in, maar daar heb ik ja.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:37

PV

Nee.

Docent b 4:41

KK

Misschien een beetje stereotype wel echt gewoon rammen richting het examen.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:47

PV

Ja ja dat.

Even wel meer gezien en gelezen inderdaad dat het curriculum In de bovenbouw zo strak is dat er veel meer ruimte voor is, dus Dat is niet gek. Dat is niet jou niet, niet jouw onzekerheid, denk ik dat heel veel Mensen hebben. Dus nou ja.

KK Docent b 4:58

Ja.

OK.

Ja, maar ja, Als je dat sommige hoort daarover, ik voel het als Arie Wilschut ooit die zei Van Nou, joh, gewoon doen waar je zelf zin in hebt. Examen doen ze 3 maanden van tevoren dan denk ja.

Makkelijk gezegd, Maar ik durf dat niet aan.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:19

Nee.

Nee snap ik heel goed.

En en als dan gaat het voornamelijk nu even over die onderbouw hebben en over wat jij zelf dan kan invullen.

We hadden hier ook In de In de nascholing even over gehad, maar zou je jezelf in delen op dit moment en dat liefst Natuurlijk met jullie nieuwe die vrouwengeschiedenis ook erbij.

KK Docent b 5:44

Ik denk dat we Als we dat dat die indicaties aanhouden, dat wij op.

Echt wel al op veel momenten ja toch wel het.

3 of 4 zitten.

In ieder geval, zeg Maar de groene, de groene ring en de de lichtblauwe.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:04

Ja.

KK Docent b 6:04

Dat we echt wel eens bezig zijn met perspectieven toevoegen en ontdekken.

Machtsverhoudingen ook nu een periode thema macht.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:14

Ja.

Docent b 6:15

En hiervoor hadden we de periode was het onderdrukte, dus slavernijgeschiedenis en bij burgerschap dan die steun laat erover demonstraties en dan nu mag structuren en politiek.

En ook Omdat wij onze doelgroep is. 98% of zo iets van de school heeft een

migratieachtergrond.

KK

Dus wij zitten al met heel veel verschillende.

Ja eigenlijk wel perspectieven die vaak vanuit een een onderdrukte of minder bekende. Kant komen.

De witte mannen geschiedenis bij ons dat dat Dat is niet waar de leerlingen zich in herkennen.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 6:58

Nee precies, dus jullie moeten eigenlijk wel.

KK

Docent b 6:58

Daar.

Wij moeten eigenlijk wel. Ja, dat Dat is de hele reden dat we met dat thematisch zijn begonnen, dat wij ja toch wel hoorden. Van ja, niet mijn geschiedenis.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 7:02

Ja.

Ja.

Nou slimme aanpak, denk ik.

En.

Zie je nog ruimte of of heb je behoefte om daar nog verder in te groeien en dan dus naar naar ring 4 of naar de kern?

KK

Docent b 7:25

Ja dat dat willen we dus nu met dat nieuwe thema echt wel gaan proberen, ook Omdat je.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 7:25

OK.

Docent b 7:34

En in heel veel gevallen blijf je met voorbeelden zitten.

Wat leuk is, maar ja, We willen Natuurlijk wel dat we er ook wat echt mee gaan doen.

En dat de leerlingen dat zelf ook aan de kaart aan de kaart kunnen stellen en dat we daar discussies over gaan voeren. En Ik denk dat je het dan consequenter moet inbouwen dan.

Op een moment of Alleen een voorbeeld of dat wij vanuit het docenten keer een perspectief aanbieden of kip machtsverhoudingen aankaarten.

Maar dat is voor de leerlingen dan maar een moment.

We merken wel dat het voor de leerlingen nog wel lastig is om dit zelf ook te doen In de onderbouw zeker.

KK

Piggelen, J. van (Jiske) 8:14

PV

Ja, dat herken ik wel, ja?

Maar wel goed dat jullie er heel actief mee bezig zijn. Of nou ja, dat vind ik goed. Het is niet maar.

En.

Nou ja, wat zou je daarvoor nodig hebben?

Van het zeg maar naast een framework om daar dan makkelijker mee bezig te kunnen gaan.

Dus voorbeelden een.

Checklist.

Docent b 8:44

KK

Ja.

Ja, Ik denk Misschien toch wel 111 werkvorm of een een didactiek om hier dus echt wel de diepte aan in om te gaan.

Voorbeelden zullen dat zal heel erg zoeken worden.

Wat zeker Omdat je dus niet de grote bekende voorbeelden wil, bijvoorbeeld van een.

Van een keylow of een?

Zo nog vark of zo? Ja, dat zijn.

Zal Misschien wel vrouwengeschiedenis, maar.

Je wilt dan, Dat is niet Misschien representatief voor de echte vrouw van die van die periode.

Dus daar willen we wel dieper in gaan zoeken. Maar ja, wat wat Als we het hebben?

Piggelen, J. van (Jiske) 9:26

PV

Ja.

Docent b 9:31

KK

Want dan Ik denk dat dat we daar wel nog.

Zoekende in zijn en geen antwoord op hebben en eventueel wel.

Hulp bij zouden nodig hebben?

Piggelen, J. van (Jiske) 9:46

PV

Oké.

Dus dus van die op op, zeg maar die eerste twee stukken en Misschien op ring 3 komen jullie zelf wel, maar die volgende stap dat oké.

Docent b 9:55

Ja.

Jazeker, de die stap zetten met de leerlingen.

Piggelen, J. van (Jiske) 10:02

Ja precies.

Docent b 10:03

Wat Dat is, denk ik de lastigste. Ik denk dat wij dat wel zouden kunnen, maar dan blijft het eigenlijk maar een voorbeeld dat wij geven aan de leerling.

Terwijl je het wel een soort besef en vaardigheid bij de leerlingen wil creëren dat ze het zelf gaan inzien of zelf daar kritisch mee kunnen omgaan.

Piggelen, J. van (Jiske) 10:31

Nou top.

Even wil het ook graag kort even hebben over multiperspectiviteit. Ben je bekend met die term?

Docent b 10:38

Ja.

Piggelen, J. van (Jiske) 10:39

Top.

In hoeverre gebruik je dat in je lessen en zie je een verband tussen het effectiviteit en het framework?

Docent b 10:50

Ja, Dat is dus wel iets wat we echt heel bewust overal inbouwen.

En ze ook de leerlingen ruimte te bieden om eigen perspectieven te ontdekken.

Om zo dus ja wat bredere geschiedenis aan te bieden en ook burgerschap.

Piggelen, J. van (Jiske) 11:05

Kan je daar een voorbeeld van geven van hoe de hoe je hoe die leerlingen uitdagen om dat zelf op te zoeken.

Docent b 11:06

Ja en dat.

Nou bijvoorbeeld beginnen.

Nou het thema cultuur.

KK

Waarbij ze eigenlijk bij mensenmaatschappij geschiedenis beetje meenemen door grote cultuur stromen. Maar daarnaast zullen ze ook altijd uitdagen om zelf nog eigen cultuur of andere culturen te ontdekken.

En daar bijvoorbeeld verbanden meten te onderzoeken of en dat weer presenteren aan elkaar. De diversiteit van de culturen binnen.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 11:35

Oh ja.

KK

Docent b 11:38

Binnen het klaslokaal binnen de school te ontdekken en te presenteren.

Bij burgerschap gewoon aan werken aan een receptenboek, een cultuur receptenboek. Ja, dat delen we met elkaar en zo leren we van elkaar.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 11:46

Oh tof.

Ja.

Ja.

KK

Docent b 11:52

Als we het over helden hebben, ja, wij reiken een soort kader aan.

Maar daar worden wel gestimuleerd. Zoek is Helder op uit het onbekende gebieden of eigen cultuur of cultuur die je Misschien prikkelt of interessant vindt.

En zo krijg je eigenlijk dus vanuit Iedereen om hele onverwachte invalshoeken, ook vaak stukjes geschiedenis eigenlijk mee.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 12:15

Ja.

Tof lijkt me een hele goede aanpak. Heel sterk, ja, leuk en zie je ook dan in verband dus tussen dat tussen multiperspectiviteit en dit framework.

Docent b 12:28

Ja, Ik denk dat dit framework gewoon nog dieper in gaat op op multiperspectiviteit.

Ik denk dat het gewoon een geavanceerde op 1, 1 1.

Gevorderde aanpak is van Van Multiperspectivisch lesgeven.

Omdat je vaak multiperspectiviteit pak wel eigenlijk wel alle verschillende perspectieven. Alleen er zit dan. We kijken niet naar de verbanden daartussen wat je

ook als voorbeeld gaf, kijk je dan vaak naar de zwarte geschiedenis?

Vrouwengeschiedenis maar.

KK

Hoe was dat dan? Voor een zwarte vrouw is bijvoorbeeld dat dat een andere.

Een ander perspectief is dan die twee losse naast elkaar.

Dus ik denk dat dit gewoon een goede stap verder is en heel interessant is om te.

Omdat ik er ook.

Piggelen, J. van (Jiske) 13:19

PV

Denken, zou jij als als docent van jouw leerlingen en termen als intersectionaliteit of of het wat Nederlandse kruispunt denken willen introduceren of zeg je Dat is iets wat we bij de leraar opleiding moeten introduceren? De theorie erachter moeten meegeven en dan de leerlingen Alleen de praktische invulling meegeven en niet daadwerkelijk de termen zelf.

Docent b 13:41

KK

Nee, ik zou lang de leerlingen ook wel.

Introduceren wel het Nederlandse kruispunt denken.

Ik denk dat dat makkelijker te onthouden is voor ze.

Piggelen, J. van (Jiske) 13:48

PV

Ja.

Docent b 13:51

KK

Idee dat daar heel veel, heel veel in Als de leerlingen daarin meegaan. En ja, ook wel een beetje.

Want Als we het Alleen bij de lerarenopleiding blijft en bij docenten, dan blijft het altijd invulling van de docent, terwijl leerlingen echt Misschien wel heel verrassend uit de hoek kunnen komen.

Met een een perspectief waar wij gewoon niet aan denken.

Dus ik zou er wel zeker meenemen in.

In de les zelf een leerlingen er ook over Laten nadenken.

Piggelen, J. van (Jiske) 14:25

Nou top.

Dan wil ik als laatste, want We gaan heel voorspoedig en We hebben over het framework zelf en het ontwerp. Ik heb het ontwerp iets aangepast sinds de vorige keer om te proberen het onderscheid tussen ring 3 en de kern is groter te maken.

Docent b 14:39

Ja.

Ja.

KK

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 14:45

Het commentaar was dat die echt wat te dicht op elkaar lagen en ik heb wat in de omschrijving aangepast en dat proberen duidelijker te maken.

Zou je die twee even doorlezen kijken of jij kan omschrijven wat het verschil is tussen die twee?

KK

Docent b 15:01

Zoals je net gestuurd hebt?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 15:02

Ja.

KK

Docent b 15:03

Dus de groene ring en dan de rode kern, toch?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 15:06

Ja.

KK

Docent b 15:07

Ja.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 15:08

Ja.

KK

Docent b 15:18

Ja, ik denk dat.

Zoals ik hem zie. Het grootste verschil is dat ook eigenlijk de groene ring aankaarten, machtsverhoudingen.

Nog steeds voorbeelden zijn.

Maar zodra je echt intersectionele geschiedenis gaat doen, dan ga je het dus ook interpreteren.

Dan dan wordt het, denk ik, Maar de werkwaarden versie van de 3 bovenste ringen.

Bij die bovenste ringen zijn er.

Kunnen we lezen, kunnen we spreken, maar wat we daarmee gaan doen, dan zit je dat in de kern.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:49
Oké.

KK Docent b 15:50
Ik denk dat die hem dat ik hem zo zou interpreteren.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:56
Nou, Dat is heel fijn. Zo zou ik ook graag willen dat je interpreteert, dus Dat is dat in ieder geval goed gelukt. Dat waren een beetje de vragen die ik zo had voor jou. Heb jij verder nog vragen voor mij?

KK Docent b 16:01
Nou mooi.
Ja, heb je tips bijvoorbeeld waar hoe? Hoe moeten wij gaan starten? Zou je voor Ik ga wil dus echt wel.
En een thema een periode bij ons dan dat zijn 13 weken, dus Ik heb dit en lessenreeks van 13 weken over vrouwengeschiedenis ook gaan maken waar ik dit heel erg sterker wil terug Laten komen.
En daar zit dus ook nog een uur In de week burgerschap extra aan vast.
Daar wil ik eigenlijk emancipatie als thema.
Daar een pas gooien.
Waarbij we er geschiedenis dan echt vrouwengeschiedenis pakken door de tijd heen naar burgerschap pakken we emancipatie zoals die nu staat.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:48
Ja.

KK Docent b 16:48
Hoe hoe, hoe kan ik dit aanpakken?
Is Er is Er is de theorie is Er zijn er, websites zijn er.
Uitgangspunten of zo.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:03
Ja, ik zou.
Vooral ook heel bewust zijn van het feit dat je dus veel vrouwen die we al kennen dus heel erg in een soort masculine geschiedenis voorkomen dat daar wel voor moet waken dat je niet de vrouwen langs gaan die al bekend zijn, zeg maar.

KK Docent b 17:14

Ja, daar stond ook.

Ja, daar stond In de klei ook een artikel over toevallig ook cleo. Die kwam net naar uit nadat ik dat toen die nascholing hadden gehad en daar stond ook een artikel over het gebrek aan vrouwen in het curriculum.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:25

nee.

KK Docent b 17:33

En ook een artikel over dat als er vrouwen in staan dat ze eigenlijk die masculiene kenmerken Laten zien en dat we ze Daarom waarderen, terwijl dat niet.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:34

Ja.

Ja.

KK Docent b 17:42

helemaal bedoeling van Dit is zoals ik het denk op te vatten.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:45

Nee ja de de de aller toegankelijkste manier om om vrouwen op te zoeken die daar niet die ook wat diverser zijn, is wat ik ook had gezegd. De site een F site.

KK Docent b 17:57

Oh ja, die ja, Je moet nog doornemen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 18:01

Dat is echt wel.

KK Docent b 18:01

Die heb ik wel opgeslagen.

Piggelen, J. van (Jiske) 18:03

Nou, Dat is echt wel een aanrader, ook met dat zijn nog wel veel voorbeelden, Maar dat zijn wel hele andere soorten vrouwen dan dat we normaal zien In de series boeken en ook wel gewoon de vrouwen die wel zien bijvoorbeeld Aletta Jacobs staat er gewoon

tussen dat zien waar willemina drukker staat er tussen, dus Het is ook wel een beetje dat, maar ook wel veel andere dingen.

PV

En, ik zou Misschien Als je mee bezig bent.

Ook kijken naar meer een een gender historie.

In plaats van puur vrouwengeschiedenis, Omdat het een wat genuanceerder beeld geeft van.

Man en vrouw.

KK

Docent b 18:45

Ja.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 18:45

Dat, zeg maar, dan wordt dat dat dat mast die masculine gezien is, wordt dan meer losgelaten.

Docent b 18:52

Ja, Dat is wel een goeie woord zoek Het is wel bij ons altijd al een gevoelig onderwerp.

We zeiden met ja, 89% migratieachtergrond, maar 96% daarvan is islamitisch.

Wat dus Natuurlijk gewoon hele masculiene samenleving is.

Traditionele man vrouwverhouding echt wel heel sterk aanwezig is.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 19:15

Ja, ik zou Misschien gewoon het woord gender niet zozeer gebruiken, Omdat het gewoon echt een busboard is op dit moment dat volledig uit zijn context wordt getrokken.

KK

Docent b 19:15

Denk.

Ja.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 19:24

Maar voor jou zoektocht naar ja zou ik niet gebruiken.

KK

Docent b 19:26

Is wel goed om op te zoeken. Ja.

Ja, want Ik heb ooit wel eens voor de eerste gratis opleiding.

De vrouwenlexicon gebruikt ook 1001 voorbeelden of zo. Dan heb je zo een vrouw gevonden en dan.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 19:40
Ja.

KK Docent b 19:43
Ik weet nog dat ik. Ik heb een website gemaakt over vroedvrouwen In de 18e eeuw met een voorbeeld vrouw daarbij.
Maar daar zit zoveel uren in om daar eigenlijk een 1 grote les daarvan te maken dat het echt Dat is best wel pittig zoeken. Het is niet gewoon even.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 19:56
Ja.
Ja.

KK Docent b 19:58
Ik heb me geschiedenisboek en ik maakte een leuke werkvorm bij.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 20:03
Nee, ja dat Dat is er gewoon echt niet, Dat is het lastige.

KK Docent b 20:06
Ja want is bijvoorbeeld wel 111 framework of een een soort checklist of vragen die erbij je kunnen helpen om dat soort.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 20:07
Ja.

KK Docent b 20:18
Ja voorbeelden dus echt.
Ze kunnen onderzoeken en uit te pluizen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 20:22
Je.
Dat ga ik even zoeken volgens mij, die heb ik veel gebruikt.
Dat is de ook een een masterscriptie van 111.
Eerst gaat geschiedenis van de EU.

Docent b 20:41

Ja.

Piggelen, J. van (Jiske) 20:42

En.

Die heeft een handreiking geschreven over vrouwen en wereldgeschiedenis.

En, die stond laatst nog gewoon naar de post dory.

Docent b 20:57

Dat door TIM Fenix Fenix.

Piggelen, J. van (Jiske) 20:59

Ja ja.

Docent b 21:00

Ja, die zie ik staan ja.

Piggelen, J. van (Jiske) 21:04

Daar staan ook wat.

Praktischer handvat in.

Docent b 21:10

Oh, die ga ik die ja die even doorspitten.

Piggelen, J. van (Jiske) 21:12

Dus dat.

Ook nog wel een hele fijne om even te bekijken.

Docent b 21:19

Pip.

Ja oké nou dan.

Ja dan ja, We gaan ook gewoon ermee aan de slag en dat we dat de raamwerk voor jou. Daar wil ik gewoon naast houden als doel Natuurlijk om zoveel mogelijk in die groene en die rode kring te gaan zitten.

Piggelen, J. van (Jiske) 21:37

Leuk.

Docent b 21:39

Ja ja, hoe zei ik?

Piggelen, J. van (Jiske) 21:40

Bij een.

Docent b 21:42

Ik weet echt wel een leuke aanpak kan zijn.

Piggelen, J. van (Jiske) 21:46

Oh toch, dat vind ik heel leuk om te horen. Verder nog vragen opmerkingen.

Docent b 21:53

Nee nee.

Nee, Ik denk dat.

Piggelen, J. van (Jiske) 21:57

Super dan wil ik je heel erg.

Heel erg bedankt voor je tijd.

Docent b 22:02

Ja graag gedaan.

Leuk dat over kunnen kletsen?

Piggelen, J. van (Jiske) 22:04

En als er wat is?

Ja, als er nog wat is, dan kan je me vinden op.

Dit iemand adres.

Docent b 22:11

Ja ja je loopt je loopt, want je loopt nog stage bij Hanneke ook toch of niet?

Piggelen, J. van (Jiske) 22:17

Perry is afgelopen.

Docent b 22:17

Op oh, Dat is hardlopen, oké, daar gaan dus kan het ook nog wel via de Wij hebben via school regelmatig contact nog met.

KK

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:20
Ja.

KK Docent b 22:26
Zij helpt ons met dit soort dingen ontwikkelen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:28
Oh, maar zij weet mij wel te vinden hoor, dus het komt wel goed.

KK Docent b 22:30
OK nou, mocht er echt nog een keer wat wat diepgaande vragen, kan ik jou mailen en anders.
Lukt dat wel.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:36
Ja helemaal goed. Super dankjewel.

KK Docent b 22:38
Oké nou ja, ik bedankt en succes verder met.
Het onderzoek en zo.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:45
Dankjewel fijne middag nog.

KK Docent b 22:47
Doei doe.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:48
Doeg.

⦿ Piggelen, J. van (Jiske) heeft de transcriptie gestopt

Bijlage 8: Interview docent C

Transcriptie

21 mei 2025, 12:01p.m.

● Piggelen, J. van (Jiske) heeft de transcriptie gestart

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:05
Even kijken of hij doet?

Top boven al mijn passie staat even kijken of ie doet.

VR Docent C 0:09
Ja Er is iets gaan lopen. Quay.
Hoi.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:16
Nou top.
Yes, wil je zelf eerst even voorstellen en dan vooral ook even je naam?
Waar je lesgeeft? Aan wie?

VR Docent C 0:30
Oké nou, mijn naam is romy voeten. Ik ben 25 jaar oud. Ik geef les in Hilversum op de albany time mavo en gooit gooiland en daar geef ik les aan basis kader en mavo. Dat doe ik dan, mensenmaatschappij.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:46
Oké je geeft Mensen maatschappij en dan een tot en met 4.

VR Docent C 0:49
Ja klas een tot en met 4.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:50
Ik denk dat dit 4 helemaal goed. Nou, dan begin ik maar gewoon. Nou, jij geeft Mensen een maatschappij, dus Dat is wel tof, want daar sluiten dus ook bij aan. Maar vind je ook dat het framework aansluit bij die bij die kerndoelen voor mensenmaatschappij en bij het klinikum?

Docent C 1:09

Jazeker, want er staat Natuurlijk als kerndoel is opgenomen dat leerlingen verschillende perspectieven moeten kunnen.

VR

Redeneren en na kunnen denken. Ja, het intersectionele perspectief dat ontbreekt echt nog wel in heel veel methodes, dus Ik denk dat ja dat het framework wat je ontwikkeld hebt wel een een ingang biedt voor heel veel docenten om hier iets mee te doen bij mensenmaatschappij.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 1:33

Top en zie je dat dan ook aansluiten bij burgerschap?

VR

Docent C 1:41

Ja in bepaalde mate wel, dus dat je jezelf in kunt leven in een ander dat je waarde en normen.

In de samenleving kunt bekijken vanuit verschillende perspectieven.

Maar ook gewoon ja, wat maakt jou als Nederlander een goed burger? Wat moet je daar allemaal voor kunnen? Wat moet je er allemaal voor hebben?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 2:01

Oké nou Nice fijn en voel jij ook de ruimte in jouw lessen om eventueel een framework toe te kunnen passen?

VR

Docent C 2:11

Nou ja, Dat is Natuurlijk heel verschillend. Wij basis is dat wat lastiger, want die kinderen zijn al heel snel overprikkeld en Als je dan niet erg lijnen verhaal vertelt. Dan zijn ze de draad kwijt, dus dan ja, dan zou je bijvoorbeeld wel kunnen kiezen van om hem juist vanuit een vrouwelijk perspectief in te steken.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 2:23

Ja.

VR

Docent C 2:29

In plaats van een balk perspectief dat het eigenlijk altijd wel gebeurt.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 2:33

In.

Docent C 2:33

En zij ja zeker op de mavo is het wel mogelijk dat je niet Alleen mannen benoemd, maar ook vrouwen als voorbeelden aanhaalt en ook eens een bron vanuit die kant geeft.

VR

Piggelen, J. van (Jiske) 2:45

PV

Oke Nice en jij krijgt ook de ruimte. Jij hebt. Jij bent de enige in je sexy, hè?

Docent C 2:50

VR

Ja dus ja, ik bepaal eigenlijk wel wat er gebeurt. Ik ben de enige.

Piggelen, J. van (Jiske) 2:52

PV

Ja precies, dus daar heb je ook wel ruimte.

Docent C 2:56

VR

Ja op de alberdingk Thijm avond ben ik de enige ja, die bepaalt wat er eigenlijk gebeurt Omdat ik een eenmaal secties ben en opgegooid. Gooiland vervang ik iemand dus dat materiaal lichter met mijn collega's spreek ik eigenlijk niet zoveel.

Piggelen, J. van (Jiske) 2:57

PV

Zich wel lekker.

Oké en je voelt dan wel bijvoorbeeld de methode waarmee je werkt, die ruimte daar zelf nog invulling aan te geven.

Docent C 3:14

VR

Nou ja, ik werk dus Zonder methode, dus het zijn allemaal losse lesbrieven en daar is altijd wel een ruimte om iets iets toe te voegen of net een voorbeeld anders te pakken.

Piggelen, J. van (Jiske) 3:16

PV

Ja oké.

Ja.

Precies en die lesbrieven ontwerp jezelf of die leerder.

Docent C 3:29

VR

Een groot gedeelte heb ik zelf ontworpen, dus voor de mavo is eigenlijk alles wel voor mijn hand. Voor basis en kader zijn dat vooral collega's geweest of voorgangers.

Piggelen, J. van (Jiske) 3:40

Oké en en.

Bij het ontwerpen van zo een lesbrief zou je dan ook zo een framework kunnen gebruiken? Zie je daar de toepassing van?

PV

Docent C 3:53

VR

Ja, zeker, want ik zie het bij mezelf nog wel eens. Fout gaat bijvoorbeeld over de 17e eeuw dat je al heel snel uitkomt bij een hele hoop. Ja, witte mannen.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:03

PV

Ja.

Docent C 4:04

VR

En Als je dan zo'n framework naast op zit en dan heb je eigenlijk die eerste cirkel al van voorbeelden. OK, zijn er ook vrouwen die een rol gespeeld hebben en dan zou je Misschien kijken. Oké, welke perspectieven zijn er?

En, hoe zit het dan met die machtsverhoudingen? Want die liggen Natuurlijk in 17e eeuw ook wel heel anders dan nu.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:21

PV

Ja oke Nice.

En Als je nou de lessen die je nu geeft zou mogen indelen in die gradaties, waar zou jij dan nu zitten?

Docent C 4:32

VR

Ik denk bij basis dat ik in gradatie een zit.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:37

PV

Ja.

Docent C 4:38

VR

Juist moet er ook niet heel veel bijkomen bij die kinderen en dat ik bij. Kader en mavo toch meer bij gradatie twee zit.

Piggelen, J. van (Jiske) 4:48

PV

Oké.

Docent C 4:49

VR

En dat die machtsverhoudingen voor de meeste leerlingen echt wel? Ja eigenlijk te moeilijk zijn.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 4:54
Oke snap ik.
Je bent bekend met de thermolite perspectief iteit, toch?

VR Docent C 5:02
Jazeker.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:03
Ja, ik moet wel even vragen worden.
Gebruik je nu multiperspectiviteit in jouw lessen.

VR Docent C 5:13
Dat ligt eraan wat Het is en dat heeft ermee te maken dat we ja ook Misschien met het idee van het burgerschap. We willen wel bepaalde waarden en normen meegeven. Ja, Er zijn bepaalde dingen mag niet getwijfeld worden, dus Als we het hebben over Tweede Wereldoorlog, dan is het wel heel erg een perspectief.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:30
Hier.

Docent C 5:30
En de slavernij eigenlijk ook wel, Omdat wij daar ja toch wel een kant op willen duwen, waarbij iets minder heftig onderwerp zoals Het gaat over de middeleeuwen of de Grieken en Romeinen, dan is dat vaak wel wat meer ruimte voor meer perspectieven.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:45
Maar dat is wel interessant. Wat te gebruiken is eigenlijk.
We gebruik je bewust geen multiperspectiviteit met de burgerschaps doel.

VR Docent C 5:51
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:52
Een soort vorming. Dat zou heel interessant. Oké, maar dan gaat het niet over oke en zie je ook dat dat multiperspectiviteit in dit frame wordt Misschien een combinatie zou kunnen zijn of een aanvulling op elkaar.

Docent C 6:06

Dat denk ik wel, want zeker in gradatie twee heb je het over perspectieven.

VR Nou ja daar, daar komt uit multiperspectiviteit wel aan aan bod. En ja, in Gradatie 3 zie ik dan eigenlijk ook wel voor me dat je.

Al die perspectieven gaat vergelijken met het heden of dan heb je meer van die temporele kaders die Je kunt pakken.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:26

Ja, het idee is dus dat het dat dat de cirkels die naar binnen gaan nog wel de de buitenste cirkel ook omvatten, dus Het is oké.

VR Docent C 6:32

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:37

Nou Nice.

VR Docent C 6:37

Eet dan niet andersom doen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:40

Ja weet ik dus nog niet en dat het dus de kern is, maar dan gaan we het zo over hebben over hoe die eruit ziet.

VR Docent C 6:43

Oh oke.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:50

Zo was ik daar?

Waar heb jij dan als docent behoefte aan om in seksualiteit toepasbaar de toegankelijker te maken voor jouw leerlingen?

Docent C 7:02

Ik denk dat het al begint met dat het allemaal niet waar VWO niveau geschreven moet worden, want ja, Dat is toch echt wel de hoofd insteek van heel veel onderzoekers en heel veel dingen gebeuren toch wel echt op HBO niveau.

En, Je kunt heel veel ombuigen naar het VMBO.

Maar niet alles, dus het zou wel fijn zijn Als je een lijst hebt met namen en een korte voorbeeldjes erbij die je dan zou afzetten tegen een man. Of dat ja leesbare bronnen

zijn.

VR

Vanuit het VMBO, want er staan vaak hele moeilijke woorden in.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 7:33

Ja.

VR

Docent C 7:40

Ja dan wat is het moeilijk woord? Zijn de kinderen al vertrokken?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 7:43

Ja, ik zit dus ook met de term in seksualiteit. Tegenover het Nederlandse kruispunt denken.

Zou je dan ook zeggen van joh?

Ronald door de taal toegankelijker te maken door uit te gaan van kruispunt denken zou het wel toegankelijker worden, of.

VR

Docent C 8:03

Ja, Ik denk dat dat wel de eerste stap is, en ja, dat daarna toch echt wel wat handvatten geboden moeten worden.

Dus dan zou dat bijvoorbeeld kunnen zijn dat er in een methode een paragraaf zit met bijvoorbeeld al een hoop vrouwelijke voorbeelden die je als docenten naast kunt raadplegen, juist in docenten materiaal niet in het boek.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 8:11

OK.

VR

Docent C 8:22

Of ja dat de bronnen aangeleerd worden?

Op die manier, maar ja, ook Als je kijkt naar het examen, gaat het vooral over mannen nog altijd.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 8:33

Ja klopt of vrouwen of wordt een vrouw geïntroduceerd? En dan gaat de vraag daadwerkelijk over haar man.

VR

Docent C 8:35

Dus.

Ja zo iets.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 8:40
Die vind ik echt het vreselijkste Oke, Nice.
Zou jij een van de twee termen dus kruispunt denken of intentionaliteit zou willen introduceren bij je leerlingen?

VR **Docent C** 8:58
Ja, dat zou ik wel willen introduceren, Alleen Ik weet niet of ik het per se zo zou noemen.
En.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 9:03
Hoe interessant hoe je het noemen.

VR **Docent C** 9:06
Nou ja interesse.
Ja intersectioneel is Natuurlijk vrij.
Pittig voor iemand op VMBO niveau, dus dan zou ik bijvoorbeeld zeggen.
Ja, We gaan kijken naar perspectief van allerlei soorten Mensen.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 9:22
Oh ja.

VR **Docent C** 9:23
In ieder geval om tevoren te zorgen dat het woord geen schrik aanjaagt.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 9:28
Nee precies.
OK.

VR **Docent C** 9:30
En en en zou je ook kunnen zeggen, Ik ga je het verschil tussen man en vrouw Laten zien hoe zij denken, maar bijvoorbeeld ook tussen man, vrouw en kind of.
Vrouw van het feministisch denkbeeld of een vrouw vanuit het ja conservatief denkbeeld.
Dus ik ja, ik zou het heel erg op de persoon benoemen en niet met een groot overkoepelende term.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 9:52

Ja precies, dus je zou wel de leerlingen bewust maken van de inhoud, maar niet de term zelf.

Docent C 9:58

Nee, ik zou de term zou ik Laten in ieder geval vanuit mijn Achtergrond.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 9:59

Oké.

En.

Ja snap ik en.

Geld voor jou hetzelfde doen voor de term kruispunt denken.

VR **Docent C** 10:22

Ja want het eerste beeld wat bij mij eigenlijk in mijn hoofd schiet is, is dat Mensen op een kruispunt staan en dat de keuze links of rechts gemaakt moet worden.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 10:30

OK.

VR **Docent C** 10:30

Dus ja, Ik heb dan wel een beetje het idee dat een kind dan al een keuze moet gaan maken van wat is goed. Wat is minder goed.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 10:36

OK.

VR **Docent C** 10:37

En juist vanuit het ja, de praktijk die zij meemaken of ze staan op een kruispunt, moet er een keuze gemaakt worden in hun leven of.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 10:44

Ja oké.

VR **Docent C** 10:45

In het verkeer.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 10:46

Duidelijk duidelijk.

Dan wil ik even met je kijken naar gewoon het ontwerp van de initieerde inhoud, Maar het ontwerp zelf.

Je begon al even over dat je Misschien zou omdraaien.

VR Docent C 11:01

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 11:02

Wil je dat uitleggen?

VR Docent C 11:04

Nou, jij hebt nu Natuurlijk je buitenste cirkel zijn die voorbeelden en dan kom je perspectieven en internet je of intersectionele geschiedenis. En nu lijkt het dus heel erg dat je het middelste moet beginnen en dat je steeds uit kunt vloeien naar het buitenste. Wel, als jij zou zeggen, je doet de buitenste internet of intersectionele geschiedenis en dan maak je de ringen naar binnen steeds kleiner.

En dat zijn ook kleine dingetjes die je toe kunt passen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 11:33

Ja.

VR Docent C 11:35

En dan Misschien ook in in dezelfde gradatie kleurwerk, dus bijvoorbeeld van geel naar rood.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 11:35

Oké.

VR Docent C 11:41

Of.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 11:41

Ja.

Docent C 11:43

Dat je ziet OK, want Als je dit mengt, krijg je weer deze kleur. En dan op een gegeven moment krijg je de buitenste cirkel met alles wat erin zit.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 11:52
Zij zo een kleurverloop doen dan?

VR **Docent C** 11:54
Ja.
Ja, Misschien dat ik een trap wil maken in plaats van de cirkel.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 11:58
Oh ja.
Dat is ook een leuke.
Want er staat plezier zich daadwerkelijk op.

VR **Docent C** 12:07
Ja, want Ik denk dat dat de bedoeling toch is dat je.
Als je dat allemaal doet dat je op een gegeven moment bij gradatie 4 terechtkomt?

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 12:14
Ja ja, het idee er nu achter is dat je dus van buiten naar de kern komt en dat de kern dus een circus nieuwe geschiedenisles is.
Maar ik vind jou omschrijving ook wel heel.
Sterren.

VR **Docent C** 12:29
Ja ik, ik zie het namelijk een beetje als legoblokjes, hè? We hebben het eerste blokje is onze les dan het tweede is dan van die voorbeelden dan de derde is je perspectief uitbreiden.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 12:29
Dat het eigenlijk nu het idee dus is.

VR **Docent C** 12:40
Eigenlijk zie je het dan toch opbouwt op de een of andere manier.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 12:43
OK, Als ik wel interessant. Oke thanks.

VR Docent C 12:47
Natuurlijk.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 12:48
Even kijken en.
Zou je ook even goed willen kijken naar dus de kern en ring 3 dus geen eromheen.
Zie jij daar genoeg is voor jou duidelijk wat het verschil is tussen ring 3 en de kern.

VR Docent C 13:03
Ja, Ik denk Ik denk dat je met beperkt bedoelt dat je het af en toe een keer doet.
Dus dat het niet structureel in je lessen zit, maar juist meer toevallig bij dit thema doe je het wel. En dan Als je Het gaat hebben over een ander thema doe je het niet meer.
En, Ik denk dat die viering is dat jij daar bij iedere les over nadenkt, ongeacht de thema.
Dat je dat dan bespreekt en dat je dat dan ook weer koppelt aan de verschillende perspectieven die Er zijn.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 13:31
OK.
OK fijn.
Heb jij nog tips om dit nog verder uit te breiden of gewoon?
Zie je daar nog meer in?

VR Docent C 13:50
Nou ja, wat je Misschien zou kunnen doen, Ik weet niet of dat al jouw deelnemers aan het interview bekend zijn met deze termen en woorden.
Is dat je er nog een voorbeeld bij geeft, dus bijvoorbeeld bij die eerste gradatie.
Dat je dan een heel klein stukje uit de les pakt, dus bijvoorbeeld Als je een man tegen een vrouw afzet of dat je 3 mannen hebt en dan een vrouw ook nog benoemd.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:14
Ja.

VR Docent C 14:15
En dat je dan bij twee dat dan ook laat zien.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:19
Ja.

VR Docent C 14:19
Want Ik denk wij ja, wij worden Natuurlijk een opgeleid.
Maar Als je nog wat oudere collega hebt.
Dat ja dat ie een beetje vastloopt of al deze termen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:30
Ja snap ik oké.

VR Docent C 14:33
Dat ligt dus heel erg aan de doelgroep die jij gaat bevragen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:36
Ja.

VR Docent C 14:38
Dus wat heb je het nagedachte?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:38
Ja Er is dus.
Ja Er is een bepaalde basiskennis nodig voordat je hiermee aan de slag kan.

VR Docent C 14:46
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 14:48
Oké.
Nice.
We zijn er Rapkay gegaan, want dit waren wel de vragen die Ik had. Heb jij nog vragen voor mij?
Of opmerkingen of.

VR Docent C 15:06
Nee, Ik vind dat wat ik zie zit heel goed in elkaar.
Mede vraag, hoe gaat het met de rest van je scriptie?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:17

Ja, hoe gaat het met de rest van mijn scriptie?

Ja wel, oke, Ik heb er niet zo'n hele wetenschappelijke manier gevonden om feedback op te halen. Niet heel wetenschappelijk, maar wel feedback.

VR Docent C 15:27

Ja.

Ja zeker.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:32

Dus dat heb ik gedaan?

Ja.

Ik ben opzich wel steady.

VR Docent C 15:40

Dat is dan val ik voor collega of.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:43

Nee, Dat is van de nascholing.

Ik.

VR Docent C 15:48

Kijk handig.

Piggelen, J. van (Jiske) 15:50

Ja, dus Ik had begin april die nascholing gegeven.

En daar was wel heel veel feedback op gekomen, waardoor ik dus die.

De kern en gradatie 3 verder uit elkaar heb gelegd overduidelijk wat het verschil was.

VR Docent C 16:07

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:12

En ze hebben ook heel erg behoefte aan voorbeelden, Maar ik vind het heel lastig om van 3 en 4 1 voorbeeld te vinden, want Het is een soort instelling, zeg maar waarmee je les in gaat.

VR Docent C 16:23
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:24
Schiet heel moeilijk om daar dan een voorbeeld voor te formuleren.

VR Docent C 16:30
Nou ja, wat je bijvoorbeeld zou kunnen doen is dat die 3 gaat over de beperkte machtsverhoudingen kan je dan pakt bijvoorbeeld In de slavernijverleden dat je eigenaar en tot slaaf gemaakte pakt.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:44
Ja.

VR Docent C 16:45
Dat is Natuurlijk heel beperkt, want Er zijn nog veel meer groepen die bepalen.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:48
Ja, Ik wil eigenlijk gewoon een les pakken, eigenlijk een onderwerp.

VR Docent C 16:54
Heb je een onderwerp op het dacht?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:55
En daar dus die gradaties in duidelijk maakt.
Ik zeg joh, Dit is het verhaal, dus We gaan het hebben over.
Whatever, waar gaan we het over hebben? Nou ja.

VR Docent C 17:08
Ja, dan moet je wel even bepalen, want dan kun je voorbeelden gaan zoeken.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:12
Precies, Maar ik vind het dus nog heel lastig.
Maar ik ben dus ook muziek hier nog aan het uitwerken.
En Ik kan dus nergens niet meer vinden. Hoeveel woorden we nou moeten hebben die hippe? Hoeveel woorden is het?

Docent C 17:22
15.000 maximaal.

Piggelen, J. van (Jiske) 17:25
Wiemel.

Docent C 17:28
100% eraf of. Hoe bedoel je dat 10% eraf zoiets was het.

Piggelen, J. van (Jiske) 17:34
Even dat wel gaan redden.

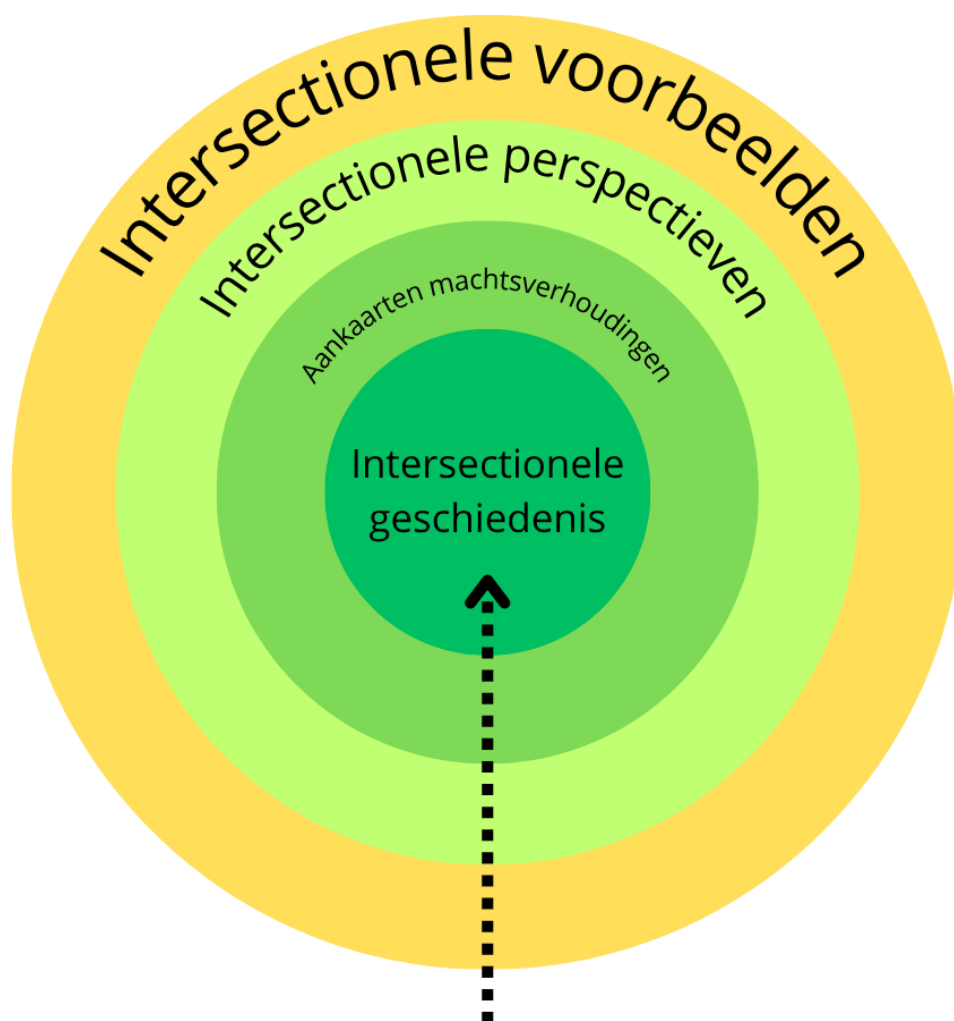
Docent C 17:37
Ik moest echt mijn best doen om het passend te krijgen in het aantal woorden.
Zeker met mijn resultaat verwerking?

Piggelen, J. van (Jiske) 17:49

Piggelen, J. van (Jiske) heeft de transcriptie gestopt

Bijlage 9: Framework versie 3

Gradaties	Beschrijving
1	Toevoegen van intersectionele en diverse voorbeelden
2	Actief betrekken van diverse perspectieven
3	Beperkt aankaarten van machtsverhoudingen tussen verschillende actoren en perspectieven
4	Het systematisch en consequent aan de kaakstellen van machtsverhoudingen in een diverse en intersectionele geschiedenis

Bijlage 10: Interview lerarenopleider

Transcriptie

22 mei 2025, 03:02p.m.

● Piggelen, J. van (Jiske) heeft de transcriptie gestart

AM Lerarenopleider 0:03
En, ik heb het volgens mij ook nog open staan ergens.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:06
Dat zou heel fijn zijn.

AM Lerarenopleider 0:09
Ja heb ik.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:11
Heb je voor dat ik begin met mijn vragen nog vragen daarover of zeg je dingen onduidelijk.

AM Lerarenopleider 0:19
Nee, eigenlijk niet.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:22
Oké nou, dat vind ik wel een goed te eten.

AM Lerarenopleider 0:24
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 0:27
Zei je eerst?
We willen voorstellen even zeggen wat jij doet.

Lerarenopleider 0:33
Ja, dat wil ik doen.
Zitten goed zetten of zo?

We, we nemen al op oké, ik zou zeggen, heb je hem aangezet? Maar ja, je hebt hem aangezet, oké, Ik ben mark mark arts, Ik ben leren.

AM

Piggelen, J. van (Jiske) 0:41

PV

Ja, hij staat op, ja.

Lerarenopleider 0:48

AM

Waren opleider op de Hogeschool Rotterdam cluster mens en maatschappij.

Verbonden aan de opleidingen maatschappijleer en geschiedenis.

Ik heb 13 jaar gewerkt in het voortgezet onderwijs als leraar geschiedenis en maatschappijleer en werk sinds 9 jaar op de op de lerarenopleiding.

En Ik ben.

Was vorig schooljaar betrokken bij de totstandkoming van de nieuwe kerndoelen voor het leergebied. Mensenmaatschappij In de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het basisonderwijs en zit dit jaar en volgend jaar in een vak vernieuwings Commissie van geschiedenis om te komen tot een actualisatie van de examenprogramma's.

En ja, dat ben ik ja wat. Wat moet ik nog meer vertellen?

Piggelen, J. van (Jiske) 1:34

PV

Top.

Nou, Ik denk het niet heel veel meer dan dit. Ik wel duidelijk is wat je rol binnen, zeg Maar het vak geschiedenis dan is.

Lerarenopleider 1:42

AM

Oké.

Piggelen, J. van (Jiske) 1:51

PV

Nou, je hebt de tweeling dus gezien en het framework is voornamelijk op dit moment.

Voor de onderbouw vind je ook dat dat zou kunnen aansluiten bij die of dat het aansluit bij de kerndoelen voor Eminem.

Lerarenopleider 2:06

Ja, dat denk ik wel, kijk, We hebben dit dit er Natuurlijk niet naast gelegd. Toen we de kerndoelen aan het ontwikkelen waren.

Maar ja, hoe zeg je dat de ja een soort internet vanuit een intersectionele bril hebben we wel geprobeerd om.

Echt wel aandacht te hebben voor nou bijvoorbeeld machtsverhoudingen. Die heeft wel macht. Die heeft geen macht In de samenleving. Hoe komt dat? Welke, welke factoren zijn daarvan op van invloed dat dat? Daar hebben we wel geprobeerd om

daar.

Een plek voor.

AM

Te vinden veel meer dan wat dat tot nu toe het geval was. Sowieso staat er niet zo heel veel In de kerndoelen van 20 jaar geleden.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 2:57

Tot ja.

Nee, nee en.

Ben je ook bekend met de kern hoe de burgerschap Ik ga ervan uit van wel.

Conceptcar doen.

AM

Lerarenopleider 3:09

Ja ik, ik, ik ken ze niet uit mijn hoofd. Ik kan ze niet zo opdreunen, Maar ik. Ik ben er bekend mee. Ja, zeker.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:11

Nee.

Oké, denk je dat het redelijk daar ook zou aan kunnen sluiten?

AM

Lerarenopleider 3:19

Ja absoluut.

Ja, dat denk ik wel.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:23

Top.

AM

Lerarenopleider 3:27

En dan wil je Misschien een uitleg, Waarom dat zo is of niet? Ik weet in.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:30

Stel.

AM

Lerarenopleider 3:35

Ja kijk bij de bij de kern de burgerschap, want daar wil je voor gaan gebruiken.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 3:41

Ja, Het is zeg maar een combinatie van hoe je hoe je burgerschap kan toepassen bij de geschiedenisles.

AM **Lerarenopleider** 3:46

Ja.

Nou ik ik. Ik herinner me dat we bij het formuleren van de kerndoelen mensenmaatschappij vaak al heel snel in het vaarwater van Van burgerschap zaten en dat het best wel.

Nou soms ook wel wat wat wat wat wat geforceerd was om dat toch uit elkaar te houden.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 4:07

Ja.

AM **Lerarenopleider** 4:09

En, er was een soort scheidslijn van ja. Burgerschap gaat ook veel meer over handelen van Van van leerlingen.

En bij leergebied mensenmaatschappij had het ook over kennis die je nodig hebt Alleen.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 4:22

Ja.

AM **Lerarenopleider** 4:25

Ja, Als het dan gaat over hoe, nou ja, bijvoorbeeld machtsverhoudingen werken In de samenleving of Als het gaat over de werking van democratische rechtsstaat.

Vonden wij dat dat ook moest gaan over ja en en wat wat merkt een leerling daar

zelf dan precies van en hoe? Hoe acteert een leerling daar zelf in? Ja en dat zit dan, dan zit je al heel snel op het vlak van de kerndoelen burgerschap.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 4:47

Ja.

Je hebt precies.

Ja.

AM **Lerarenopleider** 4:53

Dus.

Ik, Ik denk onder andere Daarom, Het gaat over actief betrekken van diverse perspectieven, bijvoorbeeld bij.

Het model wat je hebt ontwikkeld. Nou, dat omgaan met diversiteit. Dat zit ook in In de kerndoelen burgerschap.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:15
Ja nou top, Dat is ook wel het doel weer achter Natuurlijk.
Even kijken. Je hebt. Jij geeft nu geen les op de middelbare school.

AM Lerarenopleider 5:23
Nee, nee, nee, nee, nee, niet meer.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:25
Nee, nee, oke, nee, Dat is duidelijk.
Als jij kijkt naar wat jij dan dus gezien is de centen mee wil geven en je kijkt naar die dit,
dat framework, zou je dan een bepaalde.
Zeggen van joh, daar zou ik wel graag willen dat studies docenten in kunnen handelen.

AM Lerarenopleider 5:51
Ja.
Als ik het.
De de ring goed begrijp.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 5:58
Ja.

AM Lerarenopleider 6:00
Dan ga ik vanuit, want het wordt vrij Helder uitgelegd in in In de beschrijving. Dan hoop
ik dat alle 4 die ringen worden. Nou ja aangetikt, zeg maar in in het onderwijs wat wat
de docenten verzorgen die ik en en mijn collega's opleiden.
Een, en dat vind ik een soort ja minimumeis zou je kunnen zeggen en tegelijkertijd merk
ik ook.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 6:26
Ja.

AM Lerarenopleider 6:30
Ik geef bijvoorbeeld een vak over koloniale geschiedenis.
En dat dat noemen we heel bewust de koloniale verledens meervoud om eigenlijk al In
de naam aan te geven dat we daarin meerdere perspectieven mee willen nemen.
En, Het is voor heel veel studenten die zitten dan in jaar 3 van de lerarenopleiding echt
gewoon nieuw.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 6:53

Ja.

AM

Lerarenopleider 6:53

Ja dus dus het het.

Überhaupt het aanreiken van die diverse voorbeelden.

Dat dat Dat is nou bij studenten die toch al een heel eind gevorderd zijn in hun lerarenopleiding en vaak ook al gewoon voor de klas staan in in kleine aanstellingen.

Ja, Dat is al best wel daar is daar is het werk te verrichten, zeg maar.

Ja om dan te komen tot systematische consequent aan elkaar stellen van machtsverhoudingen in diverse intersectionele geschiedenis.

Dat Dat is best, Dat is best een uitdaging die ook stuit zeg ik heel eerlijk op weerstand bij een deel van de studenten.

Piggelen, J. van (Jiske) 7:40

Ja, dat kan ik me. Ja, nou, Ik kan het me niet voorstellen, Maar ik zie het ook wel inderdaad.

AM

Lerarenopleider 7:45

Ja.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 7:47

En, zou dit dan een tool kunnen zijn die jullie als lerarenopleiders ook zou kunnen helpen om dat aan studenten mee te geven?

AM

Lerarenopleider 8:00

Ja, Ik denk het wel. Ik denk dat dat dat dat zou kunnen helpen.

Zeker Als we dat goed goed toelichten en daar voorbeelden van kunnen Laten zien. Zelf om om studenten daarna nou zelf hun onderwijs daarmee te Laten.

Ontwikkelen.

Gewoon als oefening?

Dat, dat zou dat zou prima kunnen.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 8:33

Oké en wat zou volgens jou dan nog een toevoeging kan kunnen zijn die ik zou kunnen toevoegen om het dan bruikbaar te maken?

Lerarenopleider 8:45

Oh.

AM

Nou die die derde gradatie beperkt aankaarten van machtsverhoudingen.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 8:52

Niet.

AM

Lerarenopleider 8:58

Die die.

Die die die blijft wat wat?

Die zou wat concreter kunnen Misschien, want wanneer is het beperkt aankaart en wanneer is het gewoon aankaarten?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 9:08

Ja ja.

Ja.

AM

Lerarenopleider 9:17

Kijk, systemat is een consequent het steeds hebben bij waar je het ook bij geschiedenis over hebt. Echt ingaan op en deze groepen waren machtig en deze groepen waren dat niet. En die probeerden aan de macht te komen en de zij werden uitgesloten. En op die manier werd er ook over gedacht, bijvoorbeeld. En hoe kijken we daar nu naar?

Dat, dat kun je denk ik, dat zou je in kunnen bouwen.

Diverse perspectieven actief betrekken dat dat Dat is ook goed te doen en en een sowieso.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 9:53

Ja.

Ja.

AM

Lerarenopleider 9:55

Die 3 die.

Is dat lastig.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 10:01

Ja.

Ja.

AM **Lerarenopleider** 10:04
Misschien in dat woord beperkt?

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 10:07
Ja.

Lerarenopleider 10:08
Hè hoe? Hoe ja ook gewoon vraag aan jou, hoe, hoe, hoe, hoe, hoe zie je die, wat is het verschil wat jou betreft tussen.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 10:10
Die zat er ook eerst, ja?

AM **Lerarenopleider** 10:17
Twee en 3 bijvoorbeeld.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 10:20
Nou bij mij is, zeg Maar de.
Zeg maar een is wat er nu al veel gebeurt, is dat je ze dus een voorbeeld toevoegt, vaak in geschiedenisboeken zijn dat van die blauwe of groene vakjes?

AM **Lerarenopleider** 10:30
Ja klopt de kadertjes ja.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 10:33
Twee ja precies ja.

AM **Lerarenopleider** 10:35
Het verhaal van.

Piggelen, J. van (Jiske) 10:37
Precies ja, elke methode heeft wel zo een zo een blokje twee is dan echt dat je dat dat je wel met die voorbeelden bezighoudt Omdat ze onderdeel zijn van de geschiedenisverhaal dat je vertelt in je les.
En 3 is dan dat je buiten dat je dat voorbeeld in verwerkt, dat je dus ook bezig gaat met die machtsverhoudingen.
Die die daarachter zit en dan 4 is echt Als het is een soort van de kern, dus dat je dit consequent doet en dat onderdeel is van de manier op je lesgeeft.

Dus Ik denk dat het verschil is.

Denk ik de hoeveelheid en?

PV

Ja dat voornamen dus dat je er niet 3 is, denk ik wat behapbaarder dan 4 op die manier.

AM

Lerarenopleider 11:25

Ja.

Wat ook wel.

Nou Misschien nog weerstand zou kunnen stuiten, is dat je het vol net als aan de kaak stellen ik ik voorzie dat een deel van mijn studenten zegt, ja, Hallo, Dat is activistisch lesgeven of zo, weet je wel, het systematische consequent aandacht besteden aan of zoiets?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 11:48

Ja.

AM

Lerarenopleider 11:54

Aan de kaak stellen dat?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 11:57

Ja.

AM

Lerarenopleider 11:58

Dat Ik kan me voorstellen dat dat weerstand oproept. Kijken wat mij betreft doe je dat gewoon.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 12:03

Ja.

AM

Lerarenopleider 12:06

Maar goed, dat zegt ook weer iets over mijn positie. Naliteit Natuurlijk.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 12:10

Ja.

AM

Lerarenopleider 12:13

Dan is, is dat echt wat je zou winnen, moeten we steeds van verschillende periodes

verschillende samenlevingen aan elkaar stellen. Hoe macht in zo'n samenleving een ja werkte.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 12:30

Ja.

Ja precies, want Dat is ook een beetje mijn volgende vraag. Ik zit een beetje met die term intersectionaliteit.

AM Lerarenopleider 12:37

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 12:38

Die roept ook nog wel eens weerstand op en daar is de bestaande Nederlandse vertaling kruispunt denken voor volgens Gloria wekker.

AM Lerarenopleider 12:41

Ja een behoorlijk.

Ja.

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 12:51

Zou denk jij dat dat onder leerder dan minder weerstand opwekt onder jouw studenten of dat dat elkaar niet scheelt, want in zich uiteindelijk meer die dat activistische Achtergrond naar mijn idee?

AM Lerarenopleider 13:05

Ja, Ik ben op de op de lerarenopleiding. Ik geloof 6 7 jaar lang betrokken geweest bij een een minor over lesgeven in een superdiverse context en.

Daarin ging het ook over In de seksualiteit en daar noemden we het kruispunt denken.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 13:24

Ja.

Lerarenopleider 13:25

En.

Ja voor die studenten was het überhaupt allemaal nieuw.

Ik ik in principe maakt het niet uit op een gegeven moment gewoon wel

intersectionaliteit noemen.

Ik heb wel het idee dat als een als een moeilijkere term werd ervaren.

AM

Piggelen, J. van (Jiske) 13:49

PV

Oké.

Lerarenopleider 13:50

AM

Terwijl de uitleg is verder gewoon en hoe het werkt, Dat is hetzelfde.

Piggelen, J. van (Jiske) 13:54

PV

Ja ja.

Lerarenopleider 13:56

AM

En Ik denk inmiddels ook wel dat nou, Als je je er een beetje in in in in verdiept hebt dat je ook wel weet dat kruispunt denken Intersectioneel denken is dus zeg Maar de Mensen die die die die echt aanstoot nemen aan aan.

Piggelen, J. van (Jiske) 14:07

PV

Ja oké.

Lerarenopleider 14:12

AM

Seksualiteit die die hebben dat ook wel bij kruispunten denken.
Is mijn inschatting?

Piggelen, J. van (Jiske) 14:17

PV

Oké ja oké.

Goed.

Even denk je zijn er?

Is er behoefte om om bij jou studenten of bij jullie als opleiding om dat in seksuele meer toe te passen.

Lerarenopleider 14:41

AM

Bij een deel van collega's wel.

Maar dat zijn tegelijkertijd ook collegas die dat denk ik al doen of in ieder geval proberen om dat te doen.

Laat dit dit zou hen tools kunnen geven om.

Ja het meer structureel, zeg maar 1 1 1 plek te kunnen geven.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:04
Ja.

AM Lerarenopleider 15:06
Ik, Ik heb zelf bijvoorbeeld echt wel een paar jaar gesteggeld en geprobeerd met.
Hoe, hoe krijg ik dit nou in een cursus over koloniale geschiedenis waarbij ik niet Alleen
maar aan kennis overdracht wil doen, maar waarbij ik het ook wil hebben over ja, en
hoe vind jij nou als nou ja?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 15:20
Ja.

AM Lerarenopleider 15:26
Docent in opleiding dat je hierover les zou moeten geven. Wat is er onder belicht?
Welke perspectieven moeten ook meegenomen worden aan welke moet minder
aandacht besteed worden? En hoe herken je dat eigenlijk? Hoe, hoe, hoe? Hoe herken je
de narratieven die die ingezet worden?
Nou dit, dit zou wel een een hele interesse.
De tool daarvoor kunnen We zijn, ook in hoe je met studenten kunt verkennen van hè,
hoe, hoe, hoe, hoe geef je nu precies geschiedenis dus bijvoor een deel van de
studenten zou het ook goed aansluiten.
En bij een deel veel minder, denk ik.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:12
Ja.
Ja en zou er nog wat?

AM Lerarenopleider 16:17
Ja lekker lekker lekker antwoord waar helemaal niks aan hebt.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:20
Nee ja.
Maar het is wel iets waar ik een beetje mee struggle is dat het dus voor de Mensen er bij
het aanslaat. Die vinden het heel tof.

AM Lerarenopleider 16:28
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:29
En.
Heel veel Mensen gooien ook meteen een kont In de krib, zeg maar als ze het zien.

AM Lerarenopleider 16:35
Ja, het Het is 1 1 1 1.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:35
En dat.

AM Lerarenopleider 16:39
Ja bijna iets wat. Wat?
Ja bijna een soort gepoot.
Typeerde theorie of zo is het of concept.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 16:47
Ja.
Ja.

AM Lerarenopleider 16:49
En dat? Dat is jammer, want.
Het het, het helpt ook gewoon om. Nou ja, allerlei maatschappelijke verschijnselen,
maar ook het verleden om te beschrijven.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:03
Ja.
Ja.
Dan denk ik ook ja.

AM Lerarenopleider 17:08
Ja een helemaal niet per se op na zoals dat nu is dat dingen aan de kaak te stellen, maar
ook gewoon om om om inzicht te krijgen in.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 17:12
Ja.

Lerarenopleider 17:17

Hoe groepen Mensen zich tot elkaar verhouden?

Wat in iedere samenleving speelt Natuurlijk.

AM

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 17:24

Ja.

AM

Lerarenopleider 17:29

Ik denk dat je ook door een intersectionele bril naar Jager verzamelaars samenleving wil kijken. Bijvoorbeeld dat dat.

Het levert volgens mij een heel interessant en veel genuanceerder beeld op dan hoe het nu vaak in hoofdstuk een van ja, een boek staat, zeg maar.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 17:45

Ja precies, dat denk ik ook.

Nou, Ik ben nog even iets door iets anders, namelijk.

Dat ik het ook lastig heb op het moment met het beschrijft, is het verschil tussen hierin en multiperspectiviteit en hoe dat elkaar aanvult.

AM

Lerarenopleider 18:04

Ja.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 18:06

Want ik zat even toelichten.

Ik denk dat dat dit framework heel erg leunt op multiperspectiviteit, Omdat het nodig is om die verschillende perspectieven te vergelijken vanaf de tweede ring.

Maar dat het ook echt wel anders is, Omdat het dus die intersectionele lens is, die ja eigenlijk een soort net een stapje verder gaat dan dat multiperspectiviteit.

Voor me af hoe jij dat of jij dat ook ziet op deze manier. En ja.

Hoe jullie dat Samen zou kunnen toepassen of dat of dat wat is of überhaupt niet.

AM

Lerarenopleider 18:51

Ik ook, ik merk gewoon ook bij de de de de totstandkoming van die kerndoelen waar je ook heel erg dat multi.

Perspectivisch in in zit.

Dat, Dat is niet zo heel erg omstreden.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 19:05

Nee.

AM **Lerarenopleider** 19:06

Over het algemeen.

Zijn moeder Mensen wel enthousiast of vinden ze het ook dat je hè meerdere perspectieven laat zien meeneemt vanuit een multi perspectief bril kijkt naar de werkelijkheid, dus ook naar het verleden enzovoort.

Omdat dat.

Denk ik wat?

Objectiever klinkt.

Ik bedoel, Je kunt moeilijk ontkennen dat er verschillende perspectieven zijn, dat dat Dat is nu eenmaal zo.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 19:36

Ja.

AM **Lerarenopleider** 19:41

En bij intersectioneel merk ik ook ook weer nu we met die geschiedenis examens aan de slag zijn. Wij hebben bedacht, Dit is een belangrijk pré.

Principe intersectionaliteit, dat hebben we ook gewoon gedeeld, hè? Toen een tijdje terug voor het eerst iets ander advies kun je moesten voorleggen, ja, dan krijg ik onder andere terug. Ja, een beetje modieus, beetje wok.

Daar kleeft toch een?

Ja bijna een ideologisch.

Dingen aan of zo?

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 20:16

Ja.

AM **Lerarenopleider** 20:17

Terwijl intersectionaliteit is volgens mij geen ideologie is.

Maar die de reactie krijg je wel.

PV **Piggelen, J. van (Jiske)** 20:23

Nee.

AM **Lerarenopleider** 20:26

En, en Als je het hebt over multiperspectiviteit, dan is dat veel minder.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 20:32
Ja.

AM Lerarenopleider 20:33
Terwijl Ik denk dat het interessanter is om het te hebben over.
Intersectionaliteit.
Dan Alleen maar over naar je perspectief ABCDE en huppakee.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 20:38
Ja.
Ja.
Oké.
Oké nou.
Top.
Even kijken naar Ik had nog het eigenlijk over gehad. Ik ben al wel een beetje door mijn
vragen die ik voor jou had heen.
Heb jij nog verder opmerkingen of vragen erover of dingen die nog zou willen weten
over daarover?

AM Lerarenopleider 21:10
Ja heb je ook al uitgetoetst in praktijk om hiermee te werken?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 21:16
Nou vooral in mijn in mijn eigen praktijk.

AM Lerarenopleider 21:18
Ja, maar hoe? Hoe hoe tegen welke?
Uitdagingen loop je aan of tegen welke welke inzichten heb je opgedaan?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 21:28
Nou.
Voornamelijk dat er gewoon wel een een.
Er is weinig.
Geen materiaal wat je hier direct voor kan gebruiken.

AM Lerarenopleider 21:40
Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 21:43

Dus het kost gewoon op dit moment heel veel eigen werk. Nog om hier iets om om iets echt in seksueel bewust te bespreken en dan een onderwerp als als slaven slavernij is dan eigenlijk alweer wat wat makkelijker om het mee te doen, Omdat daar dus al in het nieuws is geweest. En daar is het al wat meer mee bezig, maar heel veel andere.

AM Lerarenopleider 22:04

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:09

Zeker de tijd daarvoor nog is het echt wel lastig überhaupt materiaal te vinden om om ermee aan de slag te gaan.

En, Dat was jou is er dan vaak wel, maar dan wel op een te hoog niveau dat je dan dus dan nog moeten vertalen naar je leerlingen. Dus Het is gewoon heel veel werk.

Lerarenopleider 22:23

Ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:26

Ja.

AM Lerarenopleider 22:28

Ja, dat kon ik me, dat kan ik me voorstellen, ja.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:32

Ja.

AM Lerarenopleider 22:33

Welke klas heb je het uitgeprobeerd?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 22:37

In het twee HVWO.

AM Lerarenopleider 22:40

Oké.

Hoe vonden leerlingen het om te doen?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 22:41

Ja.

Ja, Ik heb het dus niet bewust aan hun verteld.

Dus Ik heb het idee dat zij het niet eens heel bewust.

Door Hattem.

Maar je hebt het ook komt Omdat ik überhaupt in mijn lessen er eigenlijk al constant wel een beetje mee bezig mee ben, Omdat het dat ik het heel belangrijk vind.

Dus Het is voor mij heel logisch en heel.

Natuurlijk ook.

Dus Dit is het niet een super door hebben gehad.

Terwijl het wel een bepaalde discussie opriep.

AM

Lerarenopleider 23:19

En gewoon nieuwsgierig. Waar ging de discussie ongeveer over?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 23:28

Ja, het begon met met met een jongen die zei dat.

Nabestaanden zich gewoon niet moeten aanstellen.

Het zijn daarbij zit Natuurlijk veel meer achter dan Alleen.

Dat ze de nabestaanden zijn?

En dat bracht wel veel discussie op dat dat leerlingen er gewoon niet over nadenken over.

De de ja dat.

Dat dat een groep heel complex kan zijn.

Goed Mensen dus ja, Het is wel. Het geeft wel hele interessante inzichten ook.

Ja, zeker ook in een soort burgerschaps context, waarin ze met elkaar de discussie aangaan en niet perse de auto hoeven komen met elkaar.

Was het wel interessant.

AM

Lerarenopleider 24:19

Ja absoluut ja en en dat je dus ook dat ook Mensen nu, maar ook in het verleden niet niet ja opgesloten zitten in een identiteit of zo dat je niet gereduceerd kan worden tot de groep waar je toe behoort.

Piggelen, J. van (Jiske) 24:28

Nee precies.

Nee.

Ja.

Dus Dat is wel.
Ik vond het wel.

PV

AM

Lerarenopleider 24:39

Maar daar zijn. Daar zijn schoolboeken vaak niet zo heel goed in, bijvoorbeeld.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 24:42

Nee, nee klopt.

Nee, dus dat maakt het ook wel 1 1 1 uitdaging.

AM

Lerarenopleider 24:48

Nou.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 24:49

Denk ik ook voor voor.

Ja voor velen.

AM

Lerarenopleider 24:53

Ken je de website ons land.nl?

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 24:57

Nee.

AM

Lerarenopleider 24:57

Oké, Dat is de website van.

Indisch, Herinneringscentrum.

PV

Piggelen, J. van (Jiske) 25:04

Ja.

AM

Lerarenopleider 25:05

En die hebben die zijn bezig om om daar ook.

Educatief materiaal neer te zetten, waarbij multiperspectiviteit, meerstemmigheid en ook wel intersectionaliteit eigenlijk een aantal ontwerp principes zijn. Het is niet dat ze dat dat dat dat dat perfect lukt. Ik heb ik zit in een clubje in een een. Hoe heet dat ook weer professionele leergemeenschap die zeg maar nadenkt over ja, wat zouden nou jullie ontwerpcriteria kunnen zijn?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 25:24

Ja.

Ja.

AM Lerarenopleider 25:42

En die proberen dat in ieder geval toe te passen, dus Misschien interessant om om te kijken van hé hoe hoe doen zij dat en en wat vinden zij wat? Wat zouden zij Misschien met?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 25:46

Ja.

Ja.

AM Lerarenopleider 25:53

Met de ringen kunnen, Omdat ze ook zoekend zijn in van hé, hoe kunnen we nu nou ja, de gelaagdheid van Van die geschiedenis nog niet doorwerkt? Hoe kunnen we die Laten zien?

PV Piggelen, J. van (Jiske) 25:56

Ja.

Ja.

Ja ook tof.

Leuk, dankjewel, Ik ga eens kijken.

Nou top heb je verder nog vragen of iets anders?

AM Lerarenopleider 26:20

Nee, ik moest Alleen de hartelijk groeten van Van hanneken doen waarmee ik nu eigenlijk nog in een in een overleg zit.

PV Piggelen, J. van (Jiske) 26:29

Oh oh ja.

AM Lerarenopleider 26:29

Ik, ik dacht dat tot 5 uur duren, dus ik dacht, hé, 5 uur gaan wij gewoon zitten, maar duurt tot 05.30u eigenlijk? Maar nee, dat maakt niet uit. Ik zei iemand, Het is, Het is voor jou, Het is voor jou. Het is voor jou, voor het onderzoek, voor jou student. Oh nee, Natuurlijk gewoon gewoon gewoon, je moest je wel de hartelijke groeten doen

Piggelen, J. van (Jiske) 26:35

Oh.

Sorry.

Heel goed. Nou leuk.

Toch hartelijk bedankt dan.

Lerarenopleider 26:50

AM

Ja, want ik hoor net wel dat dat je 16 juni klaar moet zijn, geloof ik toch of niet?

Piggelen, J. van (Jiske) 26:56

PV

Ja, Dat is wel het idee.

Lerarenopleider 26:57

AM

Ja.

Piggelen, J. van (Jiske) 26:59

PV

Maar dat gaat goed komen.

Lerarenopleider 27:00

AM

Oké, oké.

Ja heel veel succes daarmee en mocht je nog aanvullende vragen hebben of zo mail gerust eventjes.

Piggelen, J. van (Jiske) 27:09

PV

Superfijn, dankjewel.

Lerarenopleider 27:10

AM

OK.

Piggelen, J. van (Jiske) 27:13

PV

Fijne avond.

Lerarenopleider 27:14

AM

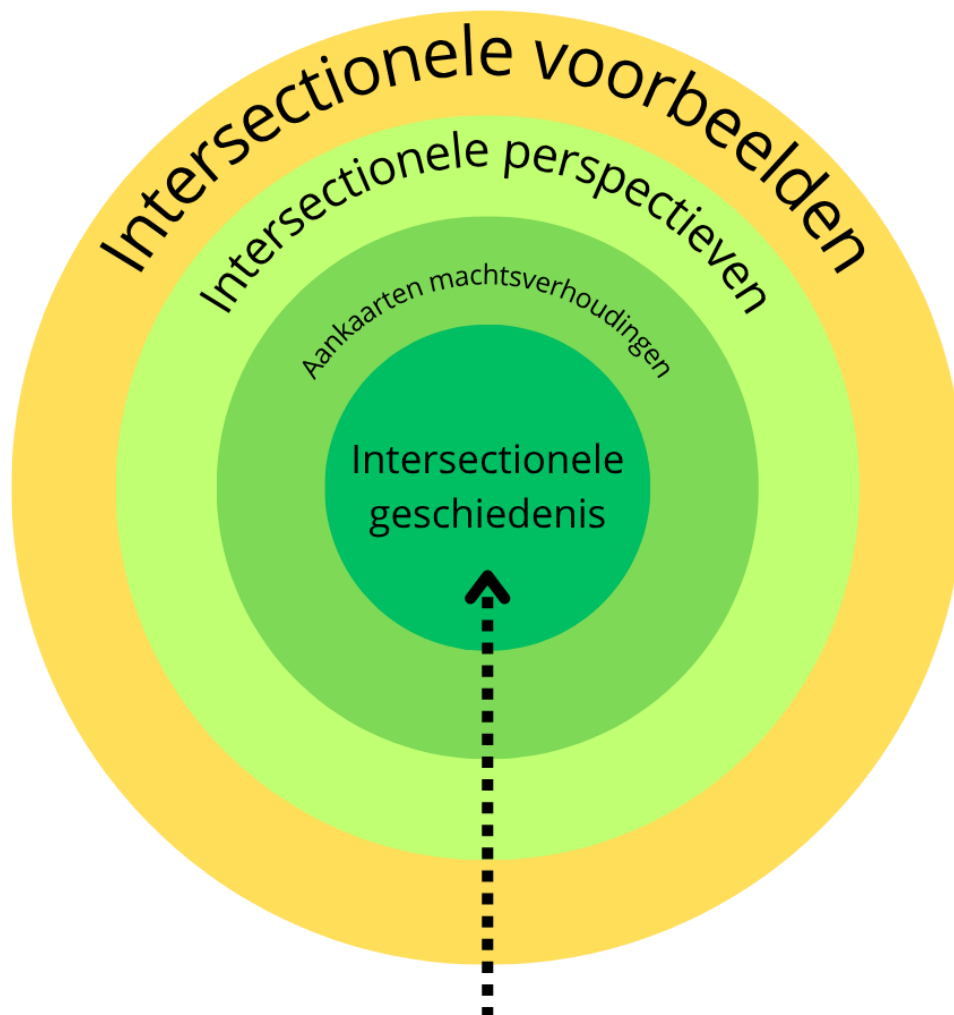
Ja jij ook.

Door.

Piggelen, J. van (Jiske) heeft de transcriptie gestopt

Bijlage 11: Framework versie 4

Gradaties	Beschrijving
1	Toevoegen van intersectionele en diverse voorbeelden
2	Actief betrekken van diverse perspectieven
3	Het aanwijzen van machtsverhouding van verschillende actoren en perspectieven wanneer deze voor de hand liggen.
Kern	Het systematisch en consequent bespreken en analyseren van machtsverhoudingen in een diverse en intersectionele geschiedenis

Gradaties	Voorbeeld/suggestie
1	Een losse tekst over een intersectioneel voorbeeld, zoals terug te vinden is in 'gekleurde vakjes' in huidige geschiedenismethoden.
2	Een voorbeeld hiervan is tijdens lessen over de verlichting ook Mary Wollstonecraft onderdeel maken van het verhaal. Door haar bijdrage aan de verlichting binnen de kern van de les aan te bieden wordt haar bijdrage niet meer een uitzondering maar een perspectief zoals de andere mannelijke filosofen in deze tijd ook bieden
3	Zo zouden docenten naar de oorsprong van bronnen kunnen kijken met leerlingen, waardoor duidelijk wordt dat zij met macht voor een deel bepalen welke bronnen er overblijven. Een voorbeeld hiervan zou kunnen zijn om met leerlingen een stuk te luisteren van aflevering 2 van de podcasts <i>De plantage van onze voorouders</i> . In deze podcast onderzoeken Maartje Duin en Jessica Bouva het slavernijverleden vanuit hun perspectief. In Maartjes geval is dat het perspectief van een nakomeling van slavenhouders, in het geval van Jessica is dat het perspectief van een nakomeling van tot slaaf gemaakten. Maartjes stamboom is al eeuwen bewaard gebleven, die van Jessica pas sinds de eerste voorouder die tot slaaf werd gemaakt. Hierin wordt duidelijk dat er dus een deel van het verleden van Jessica niet te herleiden is, omdat haar voorouders tot slaaf werden gemaakt en werden meegenomen.

Bijlage 12: Bijlage bij framework.

Deze bijlage dient als voorbeeld de verschillende gradaties van het framework. Dit inhoud is gebaseerd op:

Van der Geneugten, Tom, and René Raap. *Geschiedenis Werkplaats Informatieboek 2 Havo/Vwo*, derde editie. Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers, 2019

F-Site. “Nzinga Mbande.” <https://www.f-site.nu/about>. Geraadpleegd op 23 juli 2025.

VPRO. “Transcript van ‘Stambomen en Schuld.’” *De plantage van onze voorouders*. Geraadpleegd op 28 juli 2025. <https://www.vpro.nl/programmas/de-plantage-van-onze-voorouders/transcripties/lees-mee-met-aflevering-2-stambomen-en-schuld.html>.

Intersectionele voorbeelden

Ontwikkeling van slavenhandel

De slavenhandel in Afrika ontstond niet door de komst van de Europeanen. Slavernij was in 1500 in het grootste deel van Europa verdwenen, maar was in Afrika nog heel gewoon. Tot slaaf gemaakt deden allerlei werk. Sommigen bewerkten het land van hun meester, anderen waren soldaat, huisbediende of ambachtsman. Ook werden zwarte tot slaafgemaakt al sinds de oudheid naar Noord-Afrika en het Midden-Oosten gebracht. Toen de Portugezen voor het eerst handel aan de West-Afrikaanse kust gingen voeren, gingen ze meedoen met de slavenhandel vanuit forten zoals fort Elmina in Ghana. Ze gingen niet zelf het binnenland in, maar kochten tot slaaf gemaakt van Afrikaanse handelaren. Toch had de komst van de Europeanen voor Afrika grote gevolgen. Door de grote vraag naar tot slaaf gemaakt trokken zwarten slavenhandelaren steeds verder Afrika in om mensen te roven en tot slaaf te maken. Hele streken raakten zo ontvolkt.

De tot slaaf gemaakt die naar Amerika gingen, kregen het ook zwaarder. Deze tot slaaf gemaakt moesten vaak eerste geketend honderden kilometers naar de kust lopen. Daarna werden ze als beesten in het overvolle benauwde ruim van een slavenschip gestop. In Amerika moesten ze de rest van hun leven onder de meedogenloze zon zwaar werk doen op een plantage. Hoop op vrijlating was er niet. De tot slaaf gemaakt werden door wrede opzichtsers met geweld in bedwang gehouden. Sommige zwarte vrouwen hadden het beter door een relatie met een witte man. Veel tot slaaf gemaakt vluchtten het oerwoud in, waar ze eigen gemeenschappen vormden of relaties aangingen met inheemse Amerikanen. Hierdoor raakten de samenlevingen in Amerika nog meer gemengd.

Nzinga Mbande (circa 1583 tot 1663) was koningin van Ndongo en Matamba, het huidige Angola. Ze streed voor de onafhankelijkheid van het koninkrijk tegen de Portugezen.

De Portugezen vielen Ndongo binnen omdat zij zeggenschap wilden hebben over de slavenhandel vanaf de Westkust van Afrika. Op dat moment was Nzinga's broer koning, maar Nzinga werd in 1622 als vertegenwoordiger naar de Portugese gouverneur Correia de Sousa gestuurd om over vrede te onderhandelen. Nzinga zorgde ervoor dat het koninkrijk Ndongo onafhankelijk van de Portugezen bleef. In ruil daarvoor bekeerde ze zich tot het christendom, nam ze de naam Anna aan en kregen de Portugezen medezeggenschap over de slavenhandel in het land.

Toen Nzinga in 1663 overleed, op 81-jarige leeftijd, werd ze begraven met een pijl-en-boog in haar hand.

Ingekleurde prent van Nzinga Mbande

Circa 1830

Ontwikkeling slavenhandel

De slavenhandel in Afrika ontstond niet door de komst van de Europeanen. Slavernij was in 1500 in het grootste deel van Europa verdwenen, maar was in Afrika nog heel gewoon. Tot slaafgemaakten deden allerlei werk. Sommigen bewerkten het land van hun meester, anderen waren soldaat, huisbediende of ambachtsman. Ook werden zwarte tot slaaf gemaakt al sinds de oudheid naar Noord-Afrika en het Midden-Oosten gebracht. Toen de Portugezen voor het eerst handel aan de West-Afrikaanse kust gingen voeren, gingen ze meedoen met de slavenhandel vanuit forten zoals fort Elmina in Ghana. Ze gingen niet zelf het binnenland in, maar kochten tot slaafgemaakten van Afrikaanse handelaren. Toch had de komst van de Europeanen voor Afrika grote gevolgen. Door de grote vraag naar tot slaafgemaakten trokken zwarten slavenhandelaren steeds verder Afrika in om mensen te roven en tot slaaf te maken. Hele streken raakten zo ontvolkt.

Zo ook in Ndongo, het huidige Angola. De Portugezen vielen Ndongo binnen omdat zij zeggenschap wilden hebben over de slavenhandel vanaf de Westkust van Afrika. Nzinga Mbanda, zus van de koningin van Ndongo was als vertegenwoordiger naar de Portugeze gouverneur Correia de Sousa gestuurd om vrede te onderhandelen. Nzinga zorgde ervoor dat het koninkrijk Ndongo onafhankelijk van de Portugezen bleef. In ruil daarvoor bekeerde ze zich tot het christendom, nam ze de naam Anna aan en kregen de Portugezen medezeggenschap over de slavenhandel in het land. Na de dood van haar broer werd Nzinga koningin. Ze streed opnieuw tegen de Portugezen met een leger dat grotendeels werd aangevoerd door vrouwen.

De tot slaafgemaakten die naar Amerika gingen, kregen het ook zwaarder. Deze tot slaafgemaakten moesten vaak eerste geketend honderden kilometers naar de kust lopen. Daarna werden ze als beesten in het overvolle benauwde ruim van een slavenschip gestop. In Amerika moesten ze de rest van hun leven onder de meedogenloze zon zwaar werk doen op een plantage. Hoop op vrijlating was er niet. De tot slaafgemaakten werden door wrede opzichters met geweld in bedwang gehouden. Sommige zwarte vrouwen hadden het beter door een relatie met een witte man. Veel tot slaafgemaakten vluchtten het oerwoud in, waar ze eigen gemeenschappen vormden of relaties aangingen met inheemse Amerikanen. Hierdoor raakten de samenlevingen in Amerika nog meer gemengd.

Aankaarten machtsverhoudingen

Ontwikkeling slavenhandel

De slavenhandel in Afrika ontstond niet door de komst van de Europeanen. Slavernij was in 1500 in het grootste deel van Europa verdwenen, maar was in Afrika nog heel gewoon. Tot slaafgemaakten deden allerlei werk. Sommigen bewerkten het land van hun meester, anderen waren soldaat, huisbediende of ambachtsman. Ook werden zwarte tot slaaf gemaakt al sinds de oudheid naar Noord-Afrika en het Midden-Oosten gebracht. Toen de Portugezen voor het eerst handel aan de West-Afrikaanse kust gingen voeren, gingen ze meedoen met de slavenhandel vanuit forten zoals fort Elmina in Ghana. Ze gingen niet zelf het binnenland in, maar kochten tot slaaf gemaakt van Afrikaanse handelaren. Toch had de komst van de Europeanen voor Afrika grote gevolgen. Door de grote vraag naar tot slaaf gemaakt trokken zwarten slavenhandelaren steeds verder Afrika in om mensen te roven en tot slaaf te maken. Hele streken raakten zo ontvolkt.

Zo ook in Ndongo, het huidige Angola. De Portugezen vielen Ndongo binnen omdat zij zeggenschap wilden hebben over de slavenhandel vanaf de Westkust van Afrika. Nzinga Mbanda, zus van de koningin van Ndongo was als vertegenwoordiger naar de Portugeze gouverneur Correia de Sousa gestuurd om vrede te onderhandelen. Nzinga zorgde ervoor dat het koninkrijk Ndongo onafhankelijk van de Portugezen bleef. In ruil daarvoor bekeerde ze zich tot het christendom, nam ze de naam Anna aan en kregen de Portugezen medezeggenschap over de slavenhandel in het land. Na de dood van haar broer werd Nzinga koningin. Ze streed opnieuw tegen de Portugezen met een leger dat grotendeels werd aangevoerd door vrouwen.

De tot slaaf gemaakt die naar Amerika gingen, kregen het ook zwaarder. Deze tot slaaf gemaakt moesten vaak eerste geketend honderden kilometers naar de kust lopen. Daarna werden ze als beesten in het overvolle benauwde ruim van een slavenschip gestop. In Amerika moesten ze de rest van hun leven onder de meedogenloze zon zwaar werk doen op een plantage. Hoop op vrijlating was er niet. De tot slaaf gemaakt werden door wrede opzichters met geweld in bedwang gehouden. Sommige zwarte vrouwen hadden het beter door een relatie met een witte man. Veel tot slaaf gemaakt vluchtten het oerwoud in, waar ze eigen gemeenschappen vormden of relaties aangingen met inheemse Amerikanen. Hierdoor raakten de samenlevingen in Amerika nog meer gemengd.

Deze effecten zijn nog steeds voelbaar. Zo is er een groot verschil in de bronnen die zijn overgebleven tussen bijvoorbeeld slavenhouders en tot slaaf gemaakt. In de podcast *De plantages van onze voorouders* zijn Jessica Bouva en Maartje Duin op zoek naar hun verleden. Bij Jessica, nakomeling van tot slaaf gemaakt, is er over haar voorouders

maar heel weinig bekend. Haar stamboom begint pas op het moment dat haar voorouders tot slaaf zijn gemaakt. Bij Maartje, nakomeling van slavenhouders, is er een stamboom die honderden jaren terug gaat. Je ziet dus dat geschiedenis wordt gevormd door degene die deze schrijven, in dit geval de slavenhouders.